

**T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
TEFSİR BÖLÜMÜ**

KUR'AN'DA MELE' VE MÜTREF KAVRAMLARI

MASTER TEZİ

**Hazırlayan
Emrullah Avşin ULUS**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Mesut Okumuş**

Ankara - 2007

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Emrullah Avşın Ulus'a ait "Kur'an'da Mele' ve Mütref Kavramları" adlı çalışma jürimiz tarafından Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Salim ğt

Danışman: Doç. Dr. Mesut Okumuş

ye : Doç. Dr. Muhit Mert

ÖNSÖZ

Kur'an'ı anlamak; onda geçen kavramları, onların delalet ettiği manaları işaret ettikleri nesneleri ya da soyut varlıkları bilmekten geçer. Bazen tarih içerisinde kelime ve kavramlar anlamlarından bir şeyler kaybederler. Bazen ilave anlamlar kazanırlar. Bu durumda bir anlam genişlemesi ve daralması meydana gelir. Kur'an okumalarımızda bize ilginç gelen mele' ve mütref kavramlarını bu çalışmaya konu etmek istiyoruz. Bu kavramlardan neler kastediliyor, kimleri gösteriyor, Kur'an tarihi içerisinde ve tefsir tarihi içerisinde farklı anlamlarda olabilecek şekilde kullanılıyor mu? gibi merak konusu olan bu hususları ele alıp incelemeyi en azından zihnimizde olan bu soruları aydınlatmayı gaye edindik.

Bu çalışmamız, bir giriş ve iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde mele' ve mütref kavramlarının analizi üzerinde durup, kavramların kullanıldığı manaları, madde madde açıkladık. Bu açıklamalardan sonra Kur'an'da topluluk isimleri üzerinde durduk. Diğer bir başlıkta ise toplumsal açıdan Kur'an'da mele' ve mütref kelimelerinin tahlili yaptık.

İkinci bölümde toplumsal ve ahlaki bakımdan bu iki kavram arasındaki ilişki ve bu grupları ortaya çıkaran toplum şekilleri incelemeye çalıştık. Bölümün bundan sonraki kısmında ise daha çok mele' ve mütref topluluğunun inanan kitle ile olan mücadelesi üzerinde durduk. Burada bu zümrelerin toplum üzerindeki fonksiyonunu ele aldık. Bundan sonra Kur'an'da ki ayetlerden çıkardığımız kadarıyla mele' ve mütrefin özelliklerini genel hatlar ile belirlemeye gayret ettik. Bölümün sonunda da mele'nin Peygamberlere yönelik nasıl bir tavır aldığını ve onlarla mücadelede hangi metotları kullandığını tespit etmeye çalıştık. Çalışmamızı sonuç kısmıyla noktaladık.

Çalışmamda eserlerinden istifade ettiğim selef-i salihini rahmetle anıyor, kıymetli katkılarından dolayı bana rehberlik eden muhterem danışman

hocam Doç. Dr. Mesut Okumuş'a, bilimsel eleştiri ve desteklerinden dolayı Prof. Dr. Salim Öğüt ve Doç. Dr. Muhit Mert hocalarıma şükranlarımı arz ediyorum.

Emrullah Avşın Ulus
Ankara – 25.02.2007

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1
1.ARAŞTIRMANIN AMACI, KONUSU VE ÖNEMİ.....	1
2.KAPSAM, YÖNTEM VE KAYNAKLAR.....	2
BİRİNCİ BÖLÜM.....	4
MELE' VE MÜTREF KAVRAMI.....	4
1.) LÜGAT YÖNÜNDEN MELE' VE MÜTREF KAVRAMI.....	4
1.1.) Mele' Kavramı.....	4
1.2.) Mütref Kavramı.....	10
2.) TOPLUMSAL AÇIDAN KUR'AN'DA MELE' VE MÜTREF KELİMELERİNİN TAHLİLİ.....	11
2.1.) KUR'AN'A GÖRE TOPLULUK İSİMLERİ.....	11
2.1.1.) Ümmet.....	11
2.1.1.1.) "Din" anlamında ümmet.....	12
2.1.1.2.) "Zaman" anlamında ümmet.....	12
2.1.1.3.) "Liderler, önderler, örnek alınacak insanlar anlamında ümmet.....	12
2.1.1.4.) "Topluluk" anlamında ümmet.....	12
2.1.1.5.) "Değişik cinslerde Canlılar Topluluğu" anlamında ümmet.....	12
2.1.1.6.) "Bir görüş etrafında toplanarak bir araya gelmiş insan topluluğu" anlamında ümmet.....	13
2.1.2.) Sülle.....	15
2.1.3.) Zümre	15
2.1.4.) Şa'b.....	16

2.1.5.) Şi'a.....	16
2.1.6.) Usbe.....	16
2.1.7.) Aşiret.....	18
2.1.8.) Ferik.....	18
2.1.9.) Fie.....	19
2.1.10.) Kabile.....	19
2.2.) KUR'AN'DA MELE' VE MÜTREF KELİMELERİ.....	20
2.2.1.) KUR'AN'DA MELE' KAVRAMI.....	20
2.2.1.1.) "Eşraf (ileri gelenler), reisler, kodamanlar" anlamında mele'.....	21
2.2.1.2.) "Kavim" anlamında mele'	22
2.2.1.3.) "Erkan, danışma heyeti" anlamında mele'.....	23
2.2.1.4.) "Mele-i A'la" (yüce topluluk) anlamında mele'	26
2.2.1.5.) KUR'ANDA MÜTREF KAVRAMI.....	27

İKİNCİ BÖLÜM.....36

1.) MELE' VE MÜTREF KAVRAMLARI ARASINDAKİ MÜNASEBET	36
2.) MELE' VE MÜTREF GRUBUNU ORTAYA ÇIKARAN TOPLUM ŞEKİLLERİ	40
3.) MELE' VE MÜTREF ZÜMRESİNİN İNANAN KİTLE İLE OLAN MÜCADELESİ.....	43
3.1.) MELE' VE MÜTREF ZÜMRESİNİN TOPLUM ÜZERİNDEKİ FONKSİYONU.....	44
3.2.) MELE' VE MÜTREF ZÜMRESİNİN ÖZELLİKLERİ..	48
3.3.) MELE' ZÜMRESİNİN PEYGAMBERLERE YÖNELİK İDDİA, İTHAM VE SUÇLAMALARI.....	49
3.3.1.) Sapıklık ve beyinsizlikle suçlamaları.....	50
3.3.2.) Atalarının dinini değiştirmekle suçlamaları.....	51
3.3.3.) Büyücülük ve sihirbazlıkla suçlamaları.....	53
3.3.4.) Bozgunculukla suçlamaları.....	56
3.3.5.) Beşer olmakla suçlamaları.....	61
3.3.6.) Yalancılıkla suçlamaları.....	61

3.3.7.) Deli Olmakla suçlamaları.....	63
3.3.8) İlahi davete ilk uyan kimselerin basit görüşlü kişilerden oluşması.....	64
3.3.9) Peygamberlerde kendilerine kıyasla bir üstünlük ya da erdem görmemeleri ve onlara üstünlük sağlama.....	65
 SONUÇ.....	 70
KAYNAKÇA.....	74
ÖZET.....	80
ABSTRACT.....	81

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
a.g.m.	: Adı geçen makale
A.K.D.T.Y.K.	: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu
a.s.	: Aleyhisselam
a.y.	: Aynı yer
b.	: İbn, bin
bkz.	: Bakınız.
Çev.	: Çeviren
d.	: Doğumu
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklöpediti
Hız.	: Hazreti
h.	: Hicri
İ.A.	: İslami Araştırmalar Dergisi
m.	: Miladi
md.	: Maddesi
ö.	: Ölümü
r.a.	: Radiyallahu anh/anha
s.	: Sayfa
s.a.v.	: Sallallahu Aleyhi ve Sellem
ts.	: Tarihsiz
vb.	: Ve benzeri
vr.	: Varak, sayfa
vd.	: Ve devamı
vs.	: Vesaire
y., yay.	: Yayını
y.y.	: Yayın yeri yok

GİRİŞ

1. ARAŞTIRMANIN AMACI, KONUSU VE ÖNEMİ:

Araştırmamızın asıl amacı, yüce Kur'an'ın en doğru bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktır. Bilindiği gibi Kur'an'ı Kerim Arapça olarak indirilmiş son ilahi kitaptır. Bu kitabın anlaşılması, önce onun dili olan Arapçanın anlaşılmasıyla, Arapçanın anlaşılması ise İslami kavramların ne anlamlara geldiklerinin bütün yönlerinin bilinmesiyle mümkündür. Biz bu çalışmamızda Kur'an'da bahsedilen toplumla ilgili kavramlardan mele' ve mütref kavramlarını ele alarak, onların Kur'an konteksi içerisinde kullanıldıkları manaları tesbit edip, böylece Kur'an'ın toplumların yönetim sistemlerinde ne gibi köklü değişimler ve düzenlemeler yaptığını ortaya koymaya çalışacağız. Kur'an'ı Kerim'de bahsedilen mele' ve mütref kavramlarını inceleyerek bunlarla bize verilen gerekli mesajı ortaya koymak ve bu toplulukların özelliklerine ulaşmak istiyoruz. Tarihe malolmuş bu topluluklardan haber vererek, insanların kendilerine bir ibret dersi çıkarmasını istiyoruz.

Tarihin tekerrürden ibaret olduğu gerçeğinden hareketle, önlem alınmadığı takdirde, hakkın karşısında her zaman böyle bir grubun oluşabileceğini düşünmemiz gerekir. Bu araştırmaya alınan mele' ve mütref grubunun içinde hakka ve ilme karşı çıkan, sırf bencillik ve kibir gibi nefsin kaprislerine boyun eğmekten kendisini kurtaramayan bu grupları teşhis etmek, onları bu davranışlara iten sebepleri belirleyerek bu tür olumsuz hareketlerin zararlarını önlemek ve onları iyiye doğru yönlendirmede uygulanması gereken metotları belirlemek amacıyla bu kavramları seçtik.

Mele' ve mütref kavramlarının, sosyal hayat ile sünnetullah arasındaki ilişkiyi belirleyen çok önemli bir etken olduğunu bilmemiz gerekir. Diğer bir deyişle bu kavramlarla ifade edilen sosyal gruplar, takınmış oldukları tutumlar (azma, şımarıklık vs.) ile fıska sebebiyet vererek toplumun yıkılışına, helakine

zemin hazırlamış olurlar. Onun için Kur'an'da anlatılan ve neredeyse onun üçte birini teşkil eden kıssalardan ve bu kıssalarda geçen kavramlardaki şahısların hal ve davranışlarından çıkarmamız gereken çok büyük dersler vardır.

2. KAPSAM, YÖNTEM VE KAYNAKLAR:

Araştırmamıza önce, etimolojik açıdan tahlilini yapacağımız Kur'an'ı Kerim'deki toplumsal kavramlardan mele' ve mütref kavramlarını inceleyerek başladık. Diğer bölümde ise Kur'an'da bahsedilen topluluk isimlerinden, ümmet, sülle, zümre, şa'b, şî'a, usbe, aşiret, ferik, fie ve kabile gibi kavramları ele aldık. Bu bölümdeki toplulukla ilgili kavramların hepsi de başlı başına bir araştırma konusu olduğu için çok fazla üzerinde durmadık. Mele' ve mütref kavramlarını Kur'an'ın edebi metni içinde araştırıp nerelerde ve hangi anlamlarda kullanıldığını tesbit ettik. Kur'an'ın kendi düşünce sistemi ve dil özellikleri içerisinde bu kavramlara yüklediği yeni anlamları da belirttik. Şayet bu kavramlarda Kur'an'dan sonraki devirlerde bir anlam değişmesi veya müfessirlerin bu kavramlara farklı yaklaşımları olmuşsa ona da çalışmamızda değinmeyi ihmal etmedik. Kısacası araştırmamızda tanımlayıcı ve zaman zamanda terkip edici yöntem kullandık.

Kavramların lügat ve ıstılahi manaları için; **İbn-i Manzur'un "Lisanü'l-Arab"ı**, **Firuzabadi'nin "Kamusu'l-Muhit"i**, **Zebidi'nin "Tacu'l-Arus"u**, **Cevheri'nin "es-Sıhah"ı**, **İbn Faris'in "Mu'cemu'l Mekayıs"ı**, **Mahmut b. Ahmet'in "Tehzibu's-Sıhah"ı**, **Asım Efendi'nin "Kamus Tercemesi"**, **İsfehani'nin "Müfredat"ı** ve **İbn-i Esir'in "Nihaye"si** gibi temel büyük lügat kaynaklarından faydalandık. Başta cahiliyye devri ve sonraki dönemler itibariyle zaman içerisinde kullanılan manaları için **İbn Kuteybe'nin "Tefsiru Ğaribi'l-Kur'an"**; **Cezeri'nin "en-Nihayeti Ğaribi'l-Hadis"**; **Firuzabadi'nin "Besairu Zevi't-Temyiz fi Letaifi'l-Kitabi'l-Aziz"**; **İbnu'l-Esir'in "en-Nihaye fi Ğaribi'l-Hadis" gibi Kur'an ve hadis sözlüklerine başvurduk. Üçüncü olarak da Taberi'nin "Camiu'l Beyan**; **Zemahşeri'nin "Keşşaf"**; **Razi'nin**

“Mefatihü’l-Gayb”; Beydavi’nin **“Mecmüt-Tefasir”;** İsmail Hakkı’nın **“Ruhu’l Beyan”;** Alusi’nin **“Ruhu’l-Beyan”;** İbn Kesir’in **“Tefsiru’l-Kur’ani’l-azîm”;** İbn Merağî’nin **“Tefsiru’l-Merağî”;** Konyalı Mehmet Vehbi’nin **“Hülasatu’l-Beyan”ı;** Elmalılı Hamdi’nin **“Hak Dini Kur’an Dili”;** Süleyman Ateş’in **“Yüce Kur’an’ın Çağdaş Tefsiri”;** Mevdudi’nin **“Tefhimu’l-Kur’an”;** Seyyid Kutub’un **“Fi Zilal”** gibi başlıca eserleri, tefsirle alakalı başvurduğumuz kaynaklar oldu.

Vahyin insanlığın bugünü ve yarını için değerini düşünerek bu alanda yapılan çalışmaların önemli olduğuna inanıyoruz. Gayret bizden, tevfik ve hidayet Allah’tandır.

BİRİNCİ BÖLÜM

MELE' VE MÜTREF KAVRAMLARI

1) LÜGAT YÖNÜNDEN MELE' VE MÜTREF KAVRAMI:

1.1.) MELE' KAVRAMI:

“Mele” kelimesi, “me-le-e” fiilinden türeyen müfret bir isimdir. Bu fiil, doldurmak, dolmak, bir kimseye yardım etmek, kurulan yayı iyice germek, zengin olmak ve çok yemekten dolayı mide fesadına uğramak¹ manalarına gelmektedir. Bunlarla ilgili olarak “mele” kelimesi şu manalarda kullanılmıştır:

1) Müşavere, meşveret manasına gelir.²

Mekkeli müşrikler Uhud savaşında, Bedir'in intikamını almak için şühedanın uzuvlarını kesmişlerdi. Ebu Süfyan (31/652), tasvip edilmeyen bu hareketin kendisine danışılmadan yapıldığını anlatmak için: “gayru melein minna” ifadesini kullanmıştır³.

2) Cemaat, topluluk manasına gelir.⁴

Kaynaklar; Mele' kelimesinin bu manasından hareketle; herkesin gözü önünde, açıktan yapılan bir şeyi anlatmak için: “Ala melein mine'n-nas” ifadesinin kullanıldığını naklederler.

3) Eşraf manasına gelir. Yani bir kavmin yüksek mertebeli, kadri yüce ve şerefli adamları anlamındadır.⁵

¹ Firuzabadi, Muhammed b. Ya'kub, *el- Kamusü'l-Muhit*, 1996, Beyrut, c.I,s.99.

² Asım Efendi, Mütercim Ebu'l Kemal Ahmed, *Kamus Tercemesi*, Cemal Efendi Matbası, İstanbul, 1305 h., c.I, s.100; Firuzabadi, a.g.e., c.I,s.29; Zebidi, Muhibbiddin Ebi'l-Feyz es-Seyyid Muhammed Murtaza, *Tac'ul Arus*, Matbaat'u-l Hayriye, Mısır, 1306 h., c.I, s.119.

³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I, 463.

⁴ Mahmut b. Ahmet, *Tehzibus-Sıhah*, c.I, s.29, İbn Manzur, *Lisanül-Arab*, c.I, s.159.

⁵ İbn Manzur, a.g.e., c.I, s.160, Firuzabadi, a.g.e., c.I, s.29, Zemahşeri, *Esasü'l-Belaga*, s.601; İbnu Kuteybe, *Tefsiru Ğaribi'l-Kur'an*, s.92,171; Topaloğlu, Bekir, *Arapça Türkçe Yeni Kamus*, İstanbul, 1977, s.415; Firuzabadi, *Besairu Zevi't-Temyiz fi Letaiifi'l-Kitabi'l-Aziz*, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut, t.s.,c.IV, s.517. İbnu'l-Esir, Muhammed el-Cezeri, *en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis*, (tahk. Tahir

Peygamber efendimiz (s.a.v.) mele' kavramını bu anlamda şöyle kullanılmıştır: Bir gün Peygamberimiz secdede iken Ukbe b. Ebi Mu'ayt mübarek sırtına bir devenin sakatatını koymuştu. Kızı Fatıma (r.a.)'ın yardımı ile ayağa kalkınca : “- Allahım: Kureyş mele' (eşraf ve idareciler) ini sana havale ederim. Allahım : Ebu cehil b.Hişam, Utbe b. Rabi'a, Şeybe b. Rabi'a, Ukbe b. Ebi Mu'ayt, Ümeyye b. Halef'i sana havale ederim”⁶ diye beddua etti.

Yine bu kelimeyi aynı manada Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle bir vesile ile kullanmıştır:

Bedir savaşından muzaffer dönen Müslümanlar Medine'ye vardıklarında coşkun bir şenlikle karşılanmış ve hararetle tebrik edilmişlerdi. Gazilerden Seleme b. Selame başarılarını küçümseyen bir ifade ile şöyle der: “ *Bizi niçin böyle coşkulu şekilde tebrik ediyorlar? Hâlbuki biz sıradan bir takım aciz ve yaşlı kimseleri öldürdük.*” Peygamberimiz (s.a.v.) bunu duyunca tebessüm ederek: “ *Ey kardeşimin oğlu, onlar mele' (eşraf ve idareciler)dir.*”⁷

En'am suresi, 52. ayetinin nüzul sebebini açıklama sadedinde Abdullah b. Mes'ud'un şöyle dediği rivayet edilir: “Bir gün Kureyş'in mele'i, yanında Habbab, Süheyb, Bilal, Ammar bulunduğu halde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e uğramış ve şöyle demişlerdi:”*Ya Muhammed: (kavminin eşraf ve ulularını bir tarafa bırakarak) bunlara mı razı oldun?..* “ Anılan ayete nüzul sebebi olarak; “Arap eşrafından bir grubun Peygamber (s.a.v.)'den, fakir mü'minleri meclisinden kovmalarını istemelerini ihtiva eden, ziyade ve noksanı ile farklı rivayetler yapılmıştır.”⁸ Fakat her birinde olayların failleri için, kısmen değişik isimler sayılmasına rağmen bunların, toplumun hâkim tabakası içerisinde oluşlarında ittifak vardır. Mesela, bu rivayeti nakleden kaynakların bir kısmında “mele” lafzı yerine, Kureyş'in reis ve ulularından; Utbe b. Rabi'a, Şeybe b. Rabi'a, Mut'im b. Adiyy, Hars b. Nevfel, Kurs b.

Ahmed ez-Zavi, (Mahmud Muhammed et-Tanahi), Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1. baskı, Kahire, 1963, c.IV, s.301.

⁶ Buhari, Muhammed b. İsmail, *Cami'u's-Sahih*, mat. Amire, İstanbul, 1315, Cizye, s.21: Fedail-u Ashab, s.24; Müslim, b.Haccac el-Kuşeyri, *Sahihu Müslim*, 1972, Beyrut, Cihad, s.39, Ahmed b. Hanbel, Beyrut, ts., Müsned, 393, 417.

⁷ İbn Hişam, Abdulmelik b. Hişam, *Siret'un-Nebeviyye*, Mısır, ts.,c.II, s.297.

⁸ Ebu Hayyan el-Endelusi, *Bahru'l-Muhit*, Kahire, 1328, c.IV, s.135.

Abdi Amr b. Nevfel'in isimleri⁹ zikredilmiştir. Başka bir rivayette ise, "kavmin eşrafı ve beyleri¹⁰" ifadesi kullanılmıştır. Aynı nüzul sebebinin, sadece mefhum olarak kısaca nakledildiği Medarik'te ise yalnız "müşriklerin reisleri" kaydı yer almıştır¹¹. Şu halde anılan ayeti açıklamak için aynı nüzul sebebinin tamamını veya mefhumunu alan bu kaynaklara göre mele' kelimesi kavmin içinde sözü geçen kimseler, eşraf, bey ve reisler manalarıyla eş anlamlı sayılır.

Yine Hendek savaşı öncesinde Medine'yi savunmak için hendekler kazılırken mü'minleri coşturup gayretlerine güç katmak için Peygamberimizin mü'minlerle beraber söylediği şiirde mele' kelimesinin önderler ve ileri geleler manasında kullanıldığını görüyoruz: *"Allahım! Senin lütfun olmasaydı doğru yolu bulamazdık. Zekât veremez, namaz kılamazdık. Rabbimiz! (şu mele'nin zulmünü bertaraf edip) bize emniyet bahşet. Çünkü (kavmin) ileri gelenleri (imanımızdan dolayı) bize zulmetti.* (Ravi, son iki beyitin bazen şu şekilde değiştirilerek söylendiğini belirtiyor: mele' bize 'inançlarımızdan dolayı' zulmetti. Fitneler çıkartıp bizi dinimizden döndürmek istediklerinde biz de karşı çıktık.)"¹²

Sahih-i Müslim Şerh-i Nevevi'de ise mele' kelimesi için şu açıklamayı görüyoruz: "Onlar kavmin eşrafıdır. Zayıf bir ihtimalle de içinde kadın bulunmayan erkekler topluluğudur."¹³

Bütün bu örneklerde, mele' lafzı ile "kavmin idarecileri, reisleri ve diğer ileri gelenleri" manasının kastedildiğini görmekteyiz."¹⁴

⁹ Taberi, Muhammed b. Cerir, *Cami ul Beyan an te'vili'l-Kur'an*, Mısır, 1388, c.VII; s.202; Vahidi, Ebu'l-Hasen Ali b. Muhammed en-Nisaburi, *Esbabu'n-Nüzul*, 2.baskı,1387, s.125; Suyuti, Celaledin Abdurraman b. Ebi Bekr, *Lübabu'n-Nukul fi Esbabı'n-Nüzul*, çağrı yay., İstanbul, ts., c.I, s.159, Mukatil'de mevcut iki rivayette ise başta Ebu Cehil olmak üzere yine eşraftan değişik isimler naklediyor. Bkz. Vr. 62 vd.

¹⁰ Vahidi, a.g.e.,s.125.

¹¹ Nesefi, Ebu'l-Berakat Abdullah b. Ahmed b.Muhammed, *Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Tevil*, Mısır, ts., c.II, s.13; ayrıca bkz. Ebussuud, Muhammed el-İmadi, *İrşadu'l-Akli's-Selim ila Mezaya'l-Kur'an'il-Kerim*, Kahire, ts., c.III,s.138.

¹² Buhari, a.g.e., Temenna, s.7; Müslim, a.g.e.,Cihad, s.44.

¹³ Müslim, Şerh-i Nevevi,c.XII, s.171, İbnu Hacer, *Tefsiru Garibi'l-Hadis* Mürettiben ale'l-Huruf, Beyrut, ts., s.228.

¹⁴ Mele' kelimesinin bu manada kullanıldığına dair burada gösteremediğimiz diğer şahitler için bkz. Ahmed b. Hanbel, *müsned*, c.I, s.303, c.VI, s.61; Müslim, Sahih-i Müslim şerh-i Nevevi, c.V, s.6 vd. Kadı İyad, İkmal vr. 112; İbn Hişam a.g.e., c.II, s.27.

4) Tama' ve zan manasına gelir.¹⁵

5) Müşavere heyeti, idarecilik için toplanmış heyet manasına gelir.¹⁶

6) Hulk, yani huy ve ahlak manasına gelir.¹⁷

Arap dilinde huy manasına gelen "الملا" kelimesi şu misallerle daha iyi anlaşılacaktır. Bir kavmin, bir topluluğun iyi ve güzel ahlaklı olduğunu ifade etmek isteyen Araplar "ما احسن ملا بني فلان" derlerdi. Yine birisine "ahlakını güzelleştir" denilmek istendiği zaman "احسن املا" derlerdi. Yine Peygamberimiz (s.a.v.) hadisi şeriflerinde "الملا" kelimesini huy ve ahlak anlamında kullanmışlardır. "احسنوا الملا كلکم سيروي" Yani, ahlak ve muaşeretini güzel kılınız. Hepiniz yakında suya kanacak.¹⁸

7) Bir şahıs için güvenilir, kudretli ve zengin manasına "ملو الرجل" denilir.¹⁹

8) "الملا" mimin fethi ve lamın sükûnuyla "الملاة" ve "الملاة" mimin kesriyle doldurmak manasınadır.²⁰

9) Birine yardım etmek ve yardımlaşmak manasında kullanılmıştır.²¹

"مالاته فلان اي سا عدته وعاونته" vezninde "مفاعلة"

10) Kurulu olan bir yayı iyice gerdi manasına "املا او ملا في القوس" denilir.²²

11) Borcunu zenginlerin zimmetine vermek manasına kullanılmıştır.²³

"واستملا في الدين جعل دينه في ملاء" vezninde "استفعال"

12) Bir şey üzerine birikmek, toplamak manasına kullanılmıştır.²⁴ "تفا عل" vezninde "تمالوا علي الامر اي اجتمعوا علي الامر"

13) Deve, at vs. gibi hayvanların gezmesi sonunda uzun süre bağlı kalmasıyla onlardan meydana gelen titrekliliğin, şişkinliğin ve gevşekliğin ifade edilmesi için "الفلة" vezninde "الملاة" tabiri kullanılır.²⁵

¹⁵ Firuzabadi, , *el- Kamusü'l-Muhit*, c.I, s.29; Asım Efendi, a.g.e., c.I, s.100.

¹⁶ İbn-Manzur, a.g.e., c.I, s.159, Firuzabadi, a.g.e., c.I, s.29.

¹⁷ El-Cevheri, İsmail b. Hammad, *es-Sıhah* c.I, s.73.

¹⁸ En-Nisaburi, Müslim b. Haccac, *Sahih-u Müslim*, Mesacit, s.311.

¹⁹ El-Cevheri, İsmail b. Hammad, a.g.e. I, 72, İbn Manzur, a.g.e., c.I, s.159.

²⁰ Asım Efendi, a.g.e., c.I, s.99, İbn Faris, *Mu'cemu'l-Mekayıs*, c.V, s.346.

²¹ Firuzabadi, a.g.e., c.I, s.29, el-Cevheri, İsmail b. Hammad, a.g.e., s.72.

²² İbn Manzur, a.g.e., c.I, s.159, Asım Efendi, a.g.e., c.I, s.99.

²³ Asım Efendi, a.g.e., c.I, s.101, İbn Manzur, a.g.e., c.I, s.159.

²⁴ Firuzabadi, a.g.e., c.I, s.30, Mahmud b. Ahmed, a.g.e., c.I, s.29.

”الملاة بالضم دهل يصيب البعير من طول الحبسي بعد السي”

14) ”المملئيء” Karnında su veya döl yatağı bulunan deriler ile karnı şişkin olan dişi koyuna denilir ki onu görenler hamile sanırlar.²⁶

”والمملئيء شاة في بطشها ماء و اغراس فتحسبها حاملا” vezninde ”المحسن”

15) ”الملا” Mim’in kesriyle, lam’ın sükûnuyla bir şeyin dolusu, alabildiği miktar demektir. Ona şunun dolusunu, iki dolusunu ya da üç dolusunu ver manasında: ”اعطه ملاة و ملايه وثلاثة املاءه” ”الفعل” denilir.²⁷

16) ”الملا الا علي” En yüksek hey’et, melaike âlemi²⁸, yüksek makam²⁹, mukarreb melekler manasındadır.³⁰ Aşağıdaki hadiste³¹ bu kullanımı görmekteyiz.

”هل تدري فيم يختصم الملا الا علي؟ يريد الملا عكة المقربين”

İstilahî olarak mele’ kelimesi genellikle aşağıdaki manalarda kullanılmıştır:

- 1) İnsanlardan eşraf ve seyyid olanlardır.³²
- 2) Kavim manasına kullanılmıştır.³³
- 3) Müşavere için toplanmış cemaate denilir.³⁴
- 4) Allah’a imandan ve Rasulüne ittibadan kibirlenen erkeklerden müteşekkil bir cemaattir.³⁵
- 5) İnsanların ileri gelenleri ve sözlerine, görüşlerine müracaat edilenlerine denilir.³⁶
- 6) İçinde kadın bulunmayan erkekler cemaatidir.³⁷

²⁵ Firuzabadi, *el-Kamusul-Muhit*, c.I, s.30, İbn Manzur, a.g.e., c.I, s.159.

²⁶ Asım Efendi, a.g.e., c.I, s.101, Firuzabadi, a.g.e., c.I, s.30.

²⁷ Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, c.I, s.101.

²⁸ Yazır, M.Hamdi, *Hak Dini Kur’an Dili*, (1979 bas.), c.VI, s.4108.

²⁹ Ed-Dehlevi, Şah Veliyyullah, *Huccetullahi’l-Baliğa*, I, 149.

³⁰ El-Cezeri, Muhammed b. Muhammed, *en-Nihayeti Garibi’l-Hadis*, c.IV, s.111, Es-Suyuti, *Celalü’l-Din*, ed- Dürri’n-Nesir, c.IV, s.111.

³¹ Ahmed b.Hanbel, *Müsned*, c.I, s.368.

³² Ez-Zemahşeri, Mahmud, *el-Keşşaf*, c.II, s.213.

³³ El-Kurtubi, Ahmed el-Ensari, *Camiu’l Ahkami’l Kur’an*, c.VIII, s.367.

³⁴ El-Meraği, Ahmed Mustafa, *Tefsiru’l-Meraği*, c.III, s.214.

³⁵ Et-Taberi, Muhammed b. Cerir, *Camiu’l-Beyan an te’vili ayi’l-Kur’an*, c.VIII, s.1.

³⁶ El-İsfahani, a.g.e., c.IV, s.111; Es-Suyuti, a.g.e. c.IV, s.111.

³⁷ Et-Taberi, a.g.e., c.VII, s.213; El-Kurtubi, a.g.e. c.III, s.243, *Mecmau’t-Tefasir*, c.I, s.376.

Şimdi de bu tespitlere ilave olarak tefsirin ana kaynaklarında anılan kelimenin, sözlükteki manalarında hangisinin tercih edildiğini görelim.

İlk müfessirlerden Mukatil (ö.150/767): “Mele’ kelimesi Arapçada toplumun eşrafı, liderleri ve büyükleri manasına gelmektedir.” dedikten sonra Kureyş asilzadelerinden yirmi altısının ismini saymaktadır.³⁸ Taberi (ö. 310/922): “Toplunun ileri gelenleri, eşrafı, önderleri, idarecileri, beyleri ve uluları...”³⁹, diğer tefsirciler de aynı kelimeye: “Cemiyetin eşrafı, önderleri ve beyleri...”⁴⁰ manalarını vermişlerdir. Isfahani (ö. 502/1108); “bir fikir etrafında birleşip bakanların gözlerini ve gönüllerini maddi ve manevi üstünlüklerle dolduran bir topluluk”⁴¹ Zemahşeri (ö. 538/1143)⁴², Kurtubi (ö. 671/1272)⁴³, İbn Kesir (ö. 774/1372)⁴⁴ ve Suyuti (ö. 911/1505)⁴⁵; “cemiyetin eşrafı, önderleri, idarecileri ve beyleri” ifadelerini kullanmaktadırlar.

Razi (ö.606/1209), mele’ teriminin açıklamasını yaparken konumuz doğrultusunda şöyle bir ifade kullanmıştır: “Peygamberlere karşı çıkan beyler ve büyüklerdir. Meclislerin önlerinde yer almaları, heybetli görünüşleri, göz ve gönülleri doldurmaları, toplantılarda bütün gözlerin onlara yönelmesi sebebiyle dolgunluk ifade eden bu ismi almışlardır. Bu da ancak reislerde olur. Bütün bunlar, mele’ den muradın, reisler ve ekâbir olduğunu gösterir.”⁴⁶

Çağdaş müfessirlerden Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır (ö.1361/1942) mele’ kelimesi için ilk ciltlerde “cemaat” manasını tercih etmiş fakat sonraki ciltlerde: “... Kavmin kodaman güruhu, göz dolduran kodamanları...” ifadesini kullanarak cemaatten kastının toplumdaki ileri

³⁸ Mukatil, Tefsir, vr. 207a, 80a vd.

³⁹ Taberi, Muhammed b. Cerir: *Cami’u’l-Beyan an Te’vili’l-Kur’an*, c.II, s.595, 602; Ayrıca bkz. Ebu Hayyanel-Endelusi, *Tuhfetu’l-Erib bima fi’l-Kur’ani mine’l-Garib*, Bağdat, 1397 1.bsk. s.244; Isfahani, *el-Müfredat fi Garibi’l-Kur’an*, Beyrut ts., s.473.

⁴⁰ Zemahşeri, Keşşaf, *an Hakaiki’t-Te’vil ve Uyuni’l-Ekavil*, Beyrut ts., c.II, s.85; Kurtubi, *el-Camiu li Ahkami’l-Kur’an*, Mısır, 1386, 3.bsk. c.III, s.243; İbn Kesir, *tefsir*, c.II, s.223, c.III, s.243, 361, Suyuti, *Mu’teraku’l-Ekran fi l’İ’cazi’l-Kur’an* ts., c.II, s.265.

⁴¹ Isfehani, a.g.e., s.719.

⁴² Zemahşeri, a.g.e., c.II, s.85.

⁴³ Kurtubi, a.g.e., c.III, s.243.

⁴⁴ İbn-Kesir, *tefsir*, c.II, s.223, 442, c.III, s.243, 361.

⁴⁵ Suyuti, *Mü’tereku’l-Ekran fi l’İ’cazi’l-Kur’an*, c.II, s.265.

⁴⁶ Razi, Muhammed b. Ömer, *Mefatihü’l-Gayb*, c.XIV, s.150, c.VI, s.181.

gelenler olduğunu açıklamıştır.⁴⁷ Seyyid Kutub (ö.1386/1966)'da, peygamberlere uymayı kibirlerine yediremeyen bu grubun “hükümdarlar, aşiret reisleri ve kavim üzerinde nüfuzu olan kişiler” olduğuna işaret etmiştir.⁴⁸

Kur'an'da –peygamberlerin kıssaları dışında– iki yerde geçen “mele'i A'la” ifadesinde tefsircilerin açıklamasına göre: “Büyük ve ileri gelen melekler yani meleklerin eşrafı ya da bu meleklerin makamı manalarına gelmektedir.”⁴⁹

1.2.) MÜTREF KAVRAMI:

- 1) “ترف” Te, ra ve fe harflerinden müteşekkil bir kelimedir.⁵⁰
- 2) “ترف” sulu oldu, bolluk içinde oldu manasındadır.⁵¹
- 3) “الشرف, الترف” vezninde nimetlenmek manasındadır.⁵²
- 4) “الغرفة, الترفة” vezninde nimet, huzur, refah demektir. Nimette bolluk manasına gelir⁵³. Üst dudağın ortasında yaratılıştan var olan bir yükseklik, tümseklik demektir⁵⁴. Su içilen kab, su aleti manasına da gelir⁵⁵.
- 5) Nimet, bolluk, azdırmak manasın da kullanılır.⁵⁶ “افعل” vezninde “اترفته النعمة ای الطبقة”
- 6) “المكرمة المترفة” vezninde dilediğini yapan men olunmayan manasındadır.⁵⁷ Ve yine aynı vezinde yumuşak, semiz bedenli çocuk manasına “صبي مترفه” denilir.⁵⁸

⁴⁷ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, (1979 bas.), İstanbul, Eser yayınevi, c.IV, s.2226, V, 3446 vd. 3451.

⁴⁸ Seyyid Kutup, *Fi Zilal*, c.VI, s.117.

⁴⁹ Ebulbeka, *Külliyatı Ebulbeka*, Mısır, 1253, s.352; Beydavi, *Envaru't-Tenzil ve Esraru't-Te'vil*, İst. 1305, s.589; Alusi, a.g.e., c.XXIII, s.69, 221.

⁵⁰ İbn-i Faris, a.g.e., c.I, s.345.

⁵¹ İbn-i Manzur, a.g.e., c.IX, s.17.

⁵² İbn-i Manzur, a.g.e., c.IX, s.17, Asım Efendi, a.g.e., c.III, s.526.

⁵³ El-İsfahani, er-Ragıp, *el_Müfredat fi Garibi'l-Kur'an*, s.73.

⁵⁴ El-Cevheri, İsmail b. Hammad, a.g.e., c.IV, s.1333.

⁵⁵ Ez-Zebidi, a.g.e., c. VI, s.49-50.

⁵⁶ Ez-Zebidi, a.g.e., c.VI, s.49; Asım Efendi, a.g.e., c.III, s.526.

⁵⁷ Ez-Zebidi, a.g.e., c.VI,s.49; Firuzabadi, a.g.e., c.III, s.124.

⁵⁸ Ez-Zebidi, a.g.e., c.VI, s.50.

7) “التتريف” gıdayı terbiye etmek⁵⁹ demektir. Nimetin, bolluğun azdırması manasında kullanılır.⁶⁰

8) “المترفه” dünya lezzetlerinden ve şehvetlerinden bolca istifade eden manasında kullanılır.⁶¹

9) “استترف” nimet çokluğu nedeniyle azgınlık etmek, tuğyan etmek, büyükmek manasında kullanılır.⁶²

10) Birisinin azgınlık ve sapıklıkta ısrar ettiğini söylemek için “اترف فلان” denilir.⁶³ “اترف فلان اذا اصر علي البغي”

2) TOPLUMSAL AÇIDAN KUR’AN’DA MELE’ VE MÜTREF KAVRAMLARININ TAHLİLİ:

2.1.) KUR’AN’DA TOPLULUK İSİMLERİ:

Kur’an’da toplumu karşılayan tekbir kelimedenden bahsedilmemekte, toplumu ifade eden birtakım kavramlardan bahsedilmektedir. Biz bu kavramları kısaca ele alacağız.

2.1.1.) Ümmet: “امة”

Ümmet kelimesi dar anlamda millet, cemaat demektir. Çoğulu “ümem” dir. Bu kelime Kur’an’da din, zaman, önder-lider, soy-sop, âlimler topluluğu, bazı özelliklerinden dolayı değişik sınıflar halinde bir araya gelmiş canlılar topluluğu, aynı şekilde bir görüş etrafında bir araya gelerek bir sınıf oluşturmuş insan topluluğu anlamlarında geçmektedir⁶⁴. Bu anlamların geçtiği ayetlerden bazılarını misal olarak verebiliriz:

⁵⁹ Ez-Zebidi, a.g.e., c.VI, s.49-50.

⁶⁰ Asım Efendi, a.g.e., c.III, s.526-527.

⁶¹ El-Cezeri, Muhammed b. Muhammed, a.g.e., c.I, s.136; İbn-i Esir, *En-Nihaye*, c.I, s.187.

⁶² Asım Efendi, a.g.e., c.III, s.527; Firuzabadi, a.g.e., c.III, s.124.

⁶³ Ez-Zebidi, a.g.e., c.VI, s.50; Firuzabadi, a.g.e., c.III, s.150. Ve yine ez-Zebidi Ma’ruf eseri *Tacu’l-Arus’ta* şu şiirde zikreder. “ثرولي وهو لا يحمي استه * طاعر الا تراه عنه قد وقع”

⁶⁴ İbn Kuteybe (ö.276/889), *Te’vilu Müşkili’l-Kur’an*, (Neş. Ahmed Sakr), Daru’l-Kütübi’l-İlmiyye), 3.baskı, 1981/1401, Beyrut, s.445-446; er-Rağıb el-İsfahani, *Müfredat*, s.86; Halefullah,

2.1.1.1) "Din" anlamında ümmet:

"..إِنَّا وَجَدْنَا آبَاءَنَا عَلَىٰ أُمَّةٍ ..."

"... Biz babalarımızı bir **ümmet** üzerinde bulduk..."⁶⁵ Bu ayette ümmet kelimesi "**din**" anlamında geçmektedir. Ayette geçen ümmet kelimesi "yol, hayat tarzı" şeklinde de yorumlanmaktadır⁶⁶.

2.1.1.2.) "Zaman" anlamında ümmet:

"الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ"

"O ikisinden kurtulan, nice bir **ümmet** sonra hatırladı. ..." ⁶⁷ Ayette ümmet kelimesinin "**zaman**" anlamında geçtiği açıkça görülmektedir.

2.1.1.3.) "Liderler, önderler, örnek alınacak insanlar" anlamında ümmet:

"إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا وَلَمْ يَكُ مِنَ الْمُشْرِكِينَ"

"İbrahim Allah'ı birleyerek O'na itaat eden bir **ümmet** idi, puta tapanlardan değildi."⁶⁸

Bu ayette ümmet kelimesi "**önder**" anlamında geçmektedir. Kur'an'da Hz. İbrahim (a.s.) için "ümmet" denmesi, diğer insanlar batıl üzerine iken O'nun muvahhid ve o düşünciyi temsil eden tek kişi olmasındandır. Ümmet olmada fertlerin azlığının veya çokluğunun önemi yoktur. Kelime "imam, rehber" anlamına da gelmektedir.

2.1.1.4.) "Topluluk" anlamında ümmet:

Muhammed Ahmed, *Mefahimu Kur'aniyye*, s.74-75; et-Tehanevi, *Keşşafu Istılahati'l-Fünun*, c.I, s.91.

⁶⁵ Zuhuruf suresi, (43): 22-23.

⁶⁶ Bayraklı, B. , "*İslam ve Millet Kavramı*", s.108.

⁶⁷ Yusuf suresi, (12): 45.

⁶⁸ Nahl suresi, (16): 120.

"وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ أُمَّةٌ يَدْعُونَ إِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ..."

"İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülükten men eden bir **ümme**t bulunsun..."⁶⁹

"رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا أُمَّةٌ مُسْلِمَةٌ لَكَ"

" Rabbimiz, bizi sana teslim olmuş iki Müslüman kıl. Soyumuzdan da sana teslim olan bir **ümme**t meydana getir."⁷⁰

Bu ayetlerde ümme kelimesi "**topluluk**" anlamında geçmektedir. Ümme öne düşen, çeşitli insan gruplarını toplayan, kendilerine uyulan bir topluluk demektir ki hepsinin önünde de "imam" (önder) bulunur. Cemaat ile (toplu halde) namazlar, muntazam ve hayırlı sosyal tertibin görüntüsünü ifade eden gözle görülür şeklidir⁷¹.

2.1.1.5.) "Değişik cinslerde canlılar topluluğu" anlamında ümme:

"وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا طَائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ إِلَّا أُمَمٌ أَمْثَلُكُمْ"

"Yeryüzünde yürüyen hiçbir hayvan ve iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki, hepsi sizin gibi bir **ümme**t olmasınlar."⁷²

Yeryüzünde yürüyen hiçbir canlı, iki kanadıyla uçan hiçbir kuş yoktur ki onlar da sizin gibi birer ümme olmasın. Onlar da insanlar gibi sınıf, sınıftır. Yürüyen veya sürünen hayvanlardan her tür bir ümme, kuşlar bir ümme, insanlar bir ümme, cinler bir ümmedir.⁷³

Ayet, her hayvan türünün, sosyal bir topluluk oluşturduğu ve bir takım sosyolojik kurallara göre hareket ettiğini gerçeğini ortaya koymaktadır.⁷⁴

2.1.1.6) "Bir görüş etrafında bir araya gelmiş insan topluluğu" anlamında ümme:

⁶⁹ Al-i İmran suresi, (3): 104.

⁷⁰ Bakara suresi, (2): 128.

⁷¹ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kuran Dili*, c.II, s.407.

⁷² En'am suresi, (6): 38.

⁷³ Ateş, Süleyman, "Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri", c.III., s.141, Yeni Ufuklar Neşriyat, Nümune Matbası, İstanbul, 1989.

⁷⁴ Ateş, Süleyman, a.g.e., c.III,s.142.

"كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً..."

"İnsanlar bir tek ümmet idi..."⁷⁵ İbn Kuteybe bu ayette zikredilen insanları dalalette bir araya gelmiş sınıf olarak⁷⁶ yorumlar ve bu sebepten ayetin devamında "فَبَعَثَ اللَّهُ النَّبِيِّينَ" "Sonra Allah Peygamberleri gönderdi" buyrulmuştur, der.⁷⁷

"Ümmet" kelimesinin Kur'an'daki bu anlamlarının yanı sıra, günümüzde kullanılan asli manası yani: "bir din etrafında bir araya gelmiş insan topluluğu"⁷⁸ anlamında da Kur'an'da geçtiği görülmektedir ki bu nedenle Müslümanlar için "Ümmet-i Muhammed" denir.

Allah Teala şöyle buyurur:

"وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّةٌ وَاحِدَةٌ"

"Ve işte sizin bu ümmetiniz bir tek ümmettir."⁷⁹

Yani sizin topluluğunuz bir din ve bir şariat üzerine bir araya toplanmıştır.⁸⁰ Aralarında din ve inanç ayrılığı yoktur. Çünkü hepsi, tek makbul din olan İslam'a inanmaktadır.⁸¹ Yani bütün peygamberlerin din ve şariatının esası budur.⁸²

Kur'an'da "ümmet" kelimesi sadece İslam inancına sahip olanlar anlamında geçmez. Yukarıda da belirtildiği gibi herhangi bir görüş ve diğer din sahipleri için de ümmet kelimesinin kullanıldığı görülmektedir.

"كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لَتَتْلُوَ عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ"

"Böylece sana vahyettiğimizi okuman için seni de onlardan önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir ümmete gönderdik ki onlar Rahman'a nankörlük etmektedir."⁸³ Bernard Lewis'in de belirtmiş olduğu gibi, Kur'an'da geçen ümmet'in (halk, cemaat), Arapça "ümm/anne" ile alakalı olduğu söyleniyorsa

⁷⁵ Bakara suresi, (2): 213.

⁷⁶ İbn Kuteybe, a.g.e., s.445.

⁷⁷ İbn Kuteybe, a.g.e., s.445.

⁷⁸ İbn Kuteybe, a.g.e., s.446.

⁷⁹ Mü'minun suresi, (23): 52.

⁸⁰ İbn Kuteybe, a.g.e., s.446.

⁸¹ Ateş, Süleyman, a.g.e., s.334.

⁸² Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c.V, s.531.

⁸³ Ra'd suresi, (13): 30.

da bunun aslında ya İbranca'dan veya Arami dilinden alınmış olması muhtemeldir.⁸⁴

“Ümmet” kelimesi hangi dilden alınmış olursa olsun Kur'an'da dar ve geniş anlamlarda iki ayrı şekilde kullanılmaktadır.⁸⁵ Geniş anlamda ümmet, tevhid dinine uyanlar topluluğudur. Dar anlamda ise Hz. Muhammed (s.a.v.)'in getirdiği kitaba inananlardır.⁸⁶ Yani Hz. Peygamber (s.a.v.)'in “Medine’de kurup, önderlik ettiği dini -siyasi ümmet- “Ümmetü dünən’nas” (insanlığın geri kalanından ayrı seçkin ümmet) dir.”⁸⁷

2.1.2.) Sülle: “ثُلَّةٌ”

Bu kelime Kur'an'da cemaat⁸⁸, ümmet, topluluk anlamında geçer.

“ثُلَّةٌ مِّنَ الْأَوَّلِينَ وَثُلَّةٌ مِّنَ الْآخِرِينَ”

“Bunlardan bir kısmı önceki **topluluklardan (ümmetlerden)**, diğer kısmı sonraki **ümmetlerdendir.**”⁸⁹ ayetinde olduğu gibi.

“Sülle” kelimesi, Kur'an'da müsbet manada önce geçen ve sonra gelen insanları ifade etmektedir.

2.1.3.)Zümre: “زُمْرَةٌ”

Kur'an'da az sayıda kişiden meydana gelen topluluk anlamında geçmektedir⁹⁰.

“وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَىٰ جَهَنَّمَ زُمَرًا”

“Nankörler **zümre zümre** cehenneme sürülecektir.”⁹¹

⁸⁴ Lewis, Bernard, *İslam'ın Siyasal Dili*, (çev. Fatih Taşar), Rey Yayıncılık, No:5, İstanbul 1992, s.33.

⁸⁵ Bilgiseven, Amiran Kurktan, “*Milliyetçilik ve İslamiyet*” İslamiyet, Millet Gerçeği ve Laiklik, Aydınlar Ocağı Yayını, Açık Oturumlar Dizisi, 6-14, İstanbul 1994, s.13.

⁸⁶ Bilgiseven, Amiran Kurktan, a.g.m., s.13.

⁸⁷ Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, (çev. Metin Kırıatlı), A.K.D.T.Y.K.T.T.K. Yayınları, IV. Dizi, Sa.8e, 6. Baskı, T.T.K. Basımevi, Ankara 1996, s.326.

⁸⁸ Er-Rağıp el-İsfahani, *Müfredat*, s.175–176.

⁸⁹ Vakıa suresi, (56): 13, 39, 40.

⁹⁰ Er-Rağıp el-İsfahani, a.g.e., s.383.

"وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا"

"Rablerine karşı sorumluluk bilinci duyanlar da **zümre zümre** cennete götürüleceklerdir."⁹²

Bu ayetlerde geçen "**zümre**" kelimesi görüldüğü gibi "**fevc/bölük**" anlamında bir topluluk manasına gelmektedir.

2.1.4.) Şa'b: "ب'عش"

Herkesçe bilinen bir babaya isnad edilen çok sayıda insan topluluğu manasında⁹³ Kur'an'da geçen bu kelimeyi Rağıp İsfahani: "Bir aileden doğmak suretiyle birçok kollara ayrılan kabilelerden oluşan grup"⁹⁴ şeklinde tanımlar.

Ferra, "şa'b"ın kabileden daha büyük bir topluluk olduğunu söyler.⁹⁵ Kur'an'da şu ayette geçer:

"وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا..."

"... Birbirinizi tanımanız için sizi **milletlere (şuub) ve kabilelere** ayırdık..⁹⁶

Bu ayette "**şa'b**" kelimesinin kabileden büyük bir topluluk anlamında kullanıldığı görülmektedir.

2.1.5.) Şi'a: "شيعه"

⁹¹ Zümer suresi, (39): 71.

⁹² Zümer suresi, (39): 73.

⁹³ Et-Tehanevi, *Keşşafu Istılahatı'l-Fünun*, c.I, s.733.

⁹⁴ Er-Rağıp el-İsfahani, a.g.e., s.455.

⁹⁵ El-Ferra, *Mea'nıl-Kur'an*, c.III, s.72; Aynı bilgi için bkz. İbn Kuteybe, Ebu Muhammed Abdullah b.Müslim, *Tefsiru Garibi'l-Kur'an*, (Tahk. Ahmed Sakr), Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, Kahire, 1958, s.316.

⁹⁶ Hucurat suresi, (49): 13.

İnsanı güçlendirmek üzere o insan etrafında bir araya gelen topluluk⁹⁷, taraftar, destekçi anlamına gelen bir kelime olup Kur'an'da bir şeye taraftar olan fırka, topluluk, zümre manasında kullanılmaktadır⁹⁸.

Bu kelime şu ayette iki kere geçer ve “**taraftar**” anlamındadır:

"فَوَجَدَ فِيهَا رَجُلَيْنِ يُقَاتِلَانِ هَذَا مِنْ شِيعَتِهِ وَهَذَا مِنْ عَدُوِّهِ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذِي مِنْ شِيعَتِهِ عَلَى الَّذِي مِنْ عَدُوِّهِ..."

"... Ve orada biri kendi taraftarlarından, diğeri düşmanlarından olan iki adamı birbiriyle kavga ederken buldu. Kendi tarafından olan kimse düşmanına karşı ondan yardım istedi..."⁹⁹

2.1.6.) Usbe: “عصبة”

Kur'an'da, “kötülük yapmak üzere bir araya gelen topluluk¹⁰⁰ ve “güçlü, mukavemetli topluluk”¹⁰¹ anlamında kullanılan “usbe” kelimesi, “on kişiden kırk kişiye kadar olan topluluğa”¹⁰² verilen bir isimdir. Ayrıca bu kelime “muhafazakâr ve birbirini daima destekleyen topluluk”¹⁰³ anlamına da gelir. Kur'an-ı Kerim'de Arapçada ki bu manası geçerlidir.

"إِنَّ الَّذِينَ جَاؤُوا بِالْإِفْكِ عُصْبَةٌ مِّنْكُمْ"

"Muhakkak ki o iftirada bulunanlar sizden küçük bir gruptur."¹⁰⁴

“**Usbe**” kelimesi “**güçlü topluluk**” anlamında şu ayette geçmektedir:

"وَأَتَيْنَاهُ مِنَ الْكُنُوزِ مَا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُوءَ بِالْعُصْبَةِ أُولِي الْقُوَّةِ..."

"... Biz ona o kadar hazineler vermiştik ki, anahtarlarını taşımak **güçlü bir topluluğa** zor gelirdi..."¹⁰⁵

⁹⁷ Er-Rağıp el-İsfahani, a.g.e., s.470.

⁹⁸ İbn Kuteybe, *Tefsiru Garibi'l-Kur'an*, s.328.

⁹⁹ Kasas suresi, (28): 15.

¹⁰⁰ Nur suresi, (24): 11; Yusuf suresi, (12): 8, 14.

¹⁰¹ Kasas suresi, (28): 76.

¹⁰² İbn Kuteybe, *Tefsiru Garibi'l-Kur'an*, s.212; Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c.V, s.560.

¹⁰³ Er-Rağıp el-İsfahani, a.g.e. s.568.

¹⁰⁴ Nur suresi, (24):11.

2.1.7.) Aşiret: “عشيرة”

Kur'an'da bir kimsenin yakın akrabalarından meydana gelen topluluk¹⁰⁶ anlamında geçer ve aynı kandan olanlar manasında kullanılmıştır:

"وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ"

“Ve en yakın **aşiretini (akrabanı)** uyar.”¹⁰⁷

Bu ayette “**aşiret**” kelimesi akrabalık bağıyla bağlı bulunmayı işaret eder. Yani önce içinde yaşadığın kendi hısımlarının en yakınından uarmaya başla, demektir¹⁰⁸.

2.1.8.) Ferik, “فريق”:

Diğerlerinden (kendilerine has özellikleriyle) ayrılan topluluk¹⁰⁹ demektir. Bu kelime Kur'an'da inanan veya inanmayan topluluklardan bir grubu, zümreyi temsil etmek üzere kullanılmıştır.

Mesela:

"أَوْكَلِمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَّبَذَهُ فَرِيقٌ مِّنْهُمْ"

“Ne zaman bir antlaşma yaptılarsa, onlardan bir **ferik(grup)** anlaşmayı bozmadı mı?”¹¹⁰

"وَإِذَا دُعُوا إِلَى اللَّهِ وَرَسُولِهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ إِذَا فَرِيقٌ مِّنْهُمْ مُّعْرِضُونَ"

“Aralarında hükmetmesi için Allah'a ve elçisine çağırıldıkları zaman onlardan bir **ferik (grup)** hemen yüz çevirirler.”¹¹¹ ayetlerinde “**grup**”, “**takım**” anlamlarında geçer.

¹⁰⁵ Kasas suresi, (28): 76.

¹⁰⁶ Er-Rağıp el-İsfahani, *Müfredat*, s.567.

¹⁰⁷ Şuara suresi, (26): 214 (Aşiret kelimesinin geçtiği diğer ayetler için bkz. Tevbe suresi, (9): 24; Mücadele suresi, (58): 22.)

¹⁰⁸ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c.VI, s.119.

¹⁰⁹ Er-Rağıp el-İsfahani, a.g.e., s.632-633.

¹¹⁰ Bakara suresi, (2): 100.

2.1.9.) Fie: “فئة”

Kur'an'da cemaat¹¹², topluluk ve taraftar¹¹³ anlamında geçer. “Fie” birbirlerine destek olan, birbirleriyle yardımlaşan topluluğa verilen isimdir.¹¹⁴ “Fie” kelimesinin cemaat, topluluk anlamında geçtiği ayetlerden birisi şudur:

"يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ"

“Ey inananlar, bir **fie ile (toplulukla)**, karşılaştığınız zaman sebat edin ve Allah’ı çokça anın ki, kurtuluşa eresiniz.”¹¹⁵

“**Topluluk**” anlamında “**fie**” kelimesinin geçtiği şu ayet misal olarak verilebilir:

"فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْأَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ يَنْصُرُوهُ مِنْ دُونِ اللَّهِ..."

“Onu da evini de yere batırdık. Allah’a karşı ona yardım edecek bir **fiesi (topluluğu)** olmadı...”¹¹⁶

2.1.10) Kabile: “قبيلة”

Kur'an'da kişinin yakın arkadaşları ve askerleri¹¹⁷ anlamında geçmekle birlikte topluluk, cemaat anlamında da kullanılır.¹¹⁸ Mütercim Asım Efendi, “kabile” kelimesini şu şekilde tarif ediyor: “Bir babanın zürriyetinden doğup dallanan cemaat.”¹¹⁹

Kabile kelimesinin geçtiği ayetler şunlardır:

"إِنَّهُ يَرَأَيْكُمْ هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْ..."

¹¹¹ Nur suresi, (24): 48.

¹¹² İbn Kuteybe, *Tefsiru Garibi'l-Kur'an*, s.93.

¹¹³ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c.VI, s.202.

¹¹⁴ Er-Rağıp el-İsfahani, *Müfredat*, s.650.

¹¹⁵ Enfal suresi, (8): 45.

¹¹⁶ Kasas suresi, (28): 81.

¹¹⁷ İbn Kuteybe, *Tefsiru Garibi'l-Kur'an*, s.166.

¹¹⁸ Er-Rağıp el-İsfahani, *Müfredat*, s.654.

¹¹⁹ Mütercim Asım Efendi, *Kamus Tercemesi* (Okyanus), c.IV, s.40.

“...Çünkü o ve **kabilesi (tarafdarları)**, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler...”¹²⁰

“وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوبًا وَقَبَائِلَ لِتَعَارَفُوا”..

“...Birbirinizi tanımanız için sizi milletlere ve **kabilelere (boylara)** ayırdık...”¹²¹

Burada geçen “**kabile**” kelimesinin, daha önce açıklanan “şa'b” tan daha küçük bir sosyal grubu, topluluğu ifade ettiği görülmektedir. Ayrıca, “kabile” kelimesi Türklerde “**boy ve oymak**” kavramlarıyla ifade edilir; iptidai ve göçebe insanlarda, aynı soydan sayılan ve bir başa itaat insan topluluğu anlamında kullanılır.¹²²

2.2) KUR'AN'DA “MELE' VE MÜTREF” KELİMELERİ:

2.2.1.) Kur'an'da Mele' Kavramı:

Kur'an-ı Kerim'de otuz defa geçen¹²³ bu kelimenin birisi hariç¹²⁴ hepsi de –ya “elif lam” ile veya zamire muzaaf olması ile– marife olarak kullanılmıştır. Bu da daha ilk bakışta sözü edilen grubun bulundukları toplumlar içinde herkes tarafından tanınan ve bilinen kişilerden meydana geldiğini gösterir. Ayrıca bu grup, **لِلَّذِينَ اسْتَغْنَوْا** ibaresiyle¹²⁵ belirtilen ve “toplumda küçümsenen kişiler”¹²⁶ diye manalandırabileceğimiz bir grubu peygamberlerle birlikte kendilerine muhatap almışlar ve halkın seviyesine inemeyeceklerini söylemişlerdir. Aşırı bir kibir ve kendini herkesten üstün

¹²⁰ A'raf suresi, (7): 27.

¹²¹ Hucurat suresi, (49): 13.

¹²² Develioğlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat*, Doğuş Ltd. Şti. Matbaası, 4.Baskı, Ankara, 1980, s.572.

¹²³ Bakara suresi, (2): 246; Araf suresi, (7): 60, 66, 75, 88, 90, 103, 109, 127; Yunus suresi, (10): 75, 83, 88; Hud suresi, (11): 27, 38, 97; Yusuf suresi, (12): 43, Mu'minun suresi, (23): 24, 33, 46; Şüera suresi, (26): 34; Neml suresi, (27): 29, 32, 38; Kasas suresi, (28): 20, 32, 38; Saffat suresi, (37): 8; Sa'd suresi, (38): 69; Zuhuruf suresi, (43): 6.

¹²⁴ Hud suresi, (11): 38.

¹²⁵ A'raf suresi, (7): 75.

¹²⁶ Mukatil, *el-Eşbah*, 290 vd.

görme manalarına gelen bu söz ve davranışlarda onların kendi toplumları içinde makam ve mevki sahibi kimseler olduğunu gösterir.

2.2.1.1.) “Eşraf (ileri gelenler), Reisler, Kodamanlar” Anlamında Mele’:

“لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ * قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ”

“Şanım hakkı için, Nuh’u kavmine (peygamber olarak) gönderdik; bunun üzerine (onlara) dedi ki: “Ey kavmim! Allah’a ibadet edin; sizin için O’ndan başka hiçbir ilah yoktur! Şüphesiz ki ben, sizin üzerinize büyük bir günün azabından korkuyorum! Kavminden **mele’** (ileri gelenler): “Doğrusu biz seni gerçekten apaçık bir dalalet içinde görüyoruz” dedi.”¹²⁷

Mele’ kavim, raht (cemaat, topluluk) gibi tekili olmayan bir çoğul isimdir ki toplandıkları zaman göz veya yer dolduran bir cemaat veya cemiyet anlamıyla insanların eşrafına; yani ileri gelen, görüş, fikir ve itibar sahibi olan, işleri bitirip, çözüm ve sonuca bağlayacak nitelik ve yetkiye sahip bulunan heyete denir. İbnü Atiye demiştir ki: mele’ kelimesinin asıl kullanılışı, kavmin tamamıdır. İleri gelenlere mele’ denilmesi benzetme yoluyla. Yani ileri gelenlere, bütün bir kavmi temsil edebilmeleri bakımından onlar gibi mele’ denir. Kısaca mele’ iki bakımdan kavmin büyük çoğunluğu demektir.¹²⁸

“وَالِىٰ عَادِ أَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ أَفَلَا تَتَّقُونَ * قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي سَفَاهَةٍ وَإِنَّا لَنُظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ”

“Ad (kavmin) e de kardeşleri Hud’u (gönderdik). Dedi ki: “Ey kavmim Allah’a ibadet edin; sizin için O’ndan başka hiçbir ilah yoktur! Hiç (Allah’dan) sakınmaz mısınız? Kavminden inkâr eden ileri gelenler:” Şüphesiz ki biz, seni gerçekten bir beyinsizlik içinde görüyoruz ve doğrusu biz, gerçekten seni yalancılardan zannediyoruz” dedi.”¹²⁹

¹²⁷ A’raf suresi, (7): 59-60.

¹²⁸ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c.IV, s.138-139.

¹²⁹ A’raf suresi, (7): 65-66.

"أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ لَهُمْ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَانَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ"¹³⁰

"Musa'dan sonra İsrailoğullarının mele'i peygamberlerine karşı nasıl davranmışlardı duymadın mı?" diye başlayan bu ayetin devamında şu olay nakledilmektedir: Musa (a.s.)'dan uzun bir müddet sonra İsrailoğulları tekrar hak yoldan ayrılmış ve bunun cezası olarak da ikinci bir defa daha yurtlarından çıkarılmışlardı. Bu esaret döneminde İsrailoğullarının mele'i toplanıp kendileri için bir kral tayin etmesini peygamberlerinden istemişler, o da Allah tarafından Talut'un seçildiğini bildirince onlar: "O bize nasıl hükümdar olurmuş! Biz hükümdarlığa ondan daha çok layığız. Zira ona al ve servetçe bir zenginlik de verilmiş değil..." diyerek itiraz etmişlerdi.

Müfessirlerin kaydettiğine göre Talut fakir bir ailedendi, kral soyundan değildi.¹³¹ Peygamberden, hükümdar seçmesini isteyenler ise kral soyundan oldukları için kendilerinden birisinin seçileceğini sanmışlardı. Bu olay bize gösteriyor ki mele' olarak nitelenen grup halkın ileri gelenleri olup, yönetimde söz sahibi olmak isteyenlerdir.

2.2.1.2.)"Kavim" Anlamında Mele':

"أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيِّ لَهُمْ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ إِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ أَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَا أَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَقَدْ أُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَأَبْنَانَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا إِلَّا قَلِيلًا مِّنْهُمْ وَاللَّهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ"

"Musa'dan sonra İsrailoğullarından bir **mele'ye (kavme)** bakmadın mı? Hani onlar peygamberlerine şöyle demişlerdi: "Bize bir hükümdar tayin et ki, Allah yolunda savaşalım!" (Peygamberleri) dedi ki: "Ya üzerinize savaş farz kılınır da, savaşmayacak olursanız?" (Onlar:) "Yurtlarımızdan ve

¹³⁰ Bakara suresi, (2): 246.

¹³¹ Alusi, *Ruhu'l-Meani fi Tefsiri'l Kur'ani'l-Azim ve's-Seb'il-Mesani*, Beyrut ts. I,166.; Şevkani, *Fethu'l-Kadir*, Beyrut, ts., s.264, 266; ayrıca bkz. Tevrat, I. Samuel.

evlatlarımız(ın yanın) dan çıkarıldığımız halde, neden biz Allah yolunda savaşmayalım?” dediler. Fakat üzerlerine savaş farz kılınınca, içlerinden pek azı müstesna, (savaştan) yüz çevirdiler. Allah o zalimleri hakkıyla bilendir .”¹³²

Kurtubi (öl.671/1272) bu ayetin tefsirinde mele’ kelimesini açıklarken “**kavim**” manasına geldiğini ve mananın bunu gerekli kıldığını beyan eder.¹³³

2.2.1.3.) “Erkan, Danışma Heyeti” Anlamında Mele’:

"وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَنْتَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذُرَكَ وَالْأَهْتَكَ قَالَ سَنَقْتُلُ أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ"

“Firavun’un **mele’ si** (halkının yetkilileri) ona: “Ne yapıyorsun, Mûsâ ile kavmini, seni ve senin tanrılarını terk etsinler, ülkede bozgunculuk yapsınlar diye kendi hallerine mi bırakacaksın?” dediler. Firavun: “Hayır, onların erkek evlatlarını öldürüp, kız çocuklarını hayatta bırakacağız. Biz elbette onların üzerinde tam bir hâkimiyet sahibiyiz” diye cevap verdi”¹³⁴.

Bu ayette mele’ Firavun’un danışma meclisi olan topluluk, özel heyet manalarında kullanılmıştır¹³⁵.

Elmalılı, bu ayeti şu şekilde tefsir eder: Mele’ kelimesi ayetlerde görüldüğü üzere Kur’ân’ın pekçok yerinde geçen, siyaset ve sosyoloji ilimleri açısından çok dikkat çekici bir deyim olan bir kelimedir. Tefsir âlimleri bunu ileri gelenler ve eşraf anlamıyla tefsir ederler. Fakat maksadın, ileri gelenlerin ve eşrafın ferdiyetleri bakımından olmayıp, onların cemiyetleri ve hükmi şahsiyetleri bakımından önemli olduğunun ve zaten önde gelmenin ve şerefin sosyal bir anlam ifade ettiğinin gözden kaçırılmaması, lazım gelir. "Kamus"un beyanına göre "cebel" vezninde "mele" şu mânâlara gelir:

1- Teşâvür; yani birbiriyle müşâvere,

¹³² Bakara suresi, (2): 246.

¹³³ El-Kurtubi, a.g.e., c.III, s.243.

¹³⁴ A’raf suresi, (7): 127.

¹³⁵ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c.IV, s.93.

2- Eşrâf ve ilye; yani bir kavmin eşrafı ve büyükleri, önde gelenleri, gözdeleri, ileri gelen yüksek tabakası ki, halkın gözünü dolduranlar.

3- Cemaat,

4- Arzu etmek ve sanmak,

5- Kavmin istişare edilen, akıllı eren ve sözü dinlenen heyeti, seçkinleri, temsilci heyeti. Yani heyet yahut delegesidir.

6- Tecemmu, toplantı halindeki meclis,

7- Hulk, yani huy.

Rağıb da "Müfredat"ında şöyle demiştir: "Mele" bir rey üzerine bir araya gelip şekil ve görünüşü gözleri, kıymet ve önemi gönülleri dolduran cemaat demektir ki bir çok âyette geçmiştir. Bir de mele' daha genel anlamda olmak üzere, güzel yüzlülerden meydana gelen halka denir.¹³⁶

Bundan da anlaşılmaktadır ki, biri genel, öbürü özel olan bu iki mânâ, "mele" kelimesinin başlıca iki mânâsı olup, diğerleri bunların uzantılarıdır. Esasında dolgunluk anlamını içine alan bu kelime, toplantı, müşavere, güzel heyet, şeref ve yücelik, rey ve istek kavramlarıyla da ilişkisi yüzünden çeşitli anlamlar için kullanılmıştır ki, bütün bu mânâların hepsini içine alan en mühim mânâ Rağıb'ın açıkladığı birinci mânâdır. Görülüyor ki, bu mânâ, zamanımızda Frenklerin "sosyete" adını verdikleri cemiyet mânâsıdır ki, bunda bir maksat üzere toplanmış olmak, bir de iyi anlaşma ve uzlaşma ve kıymet, en esaslı anlamı teşkil eder. Mesela bir dernek, bir kabine ve bir parlamento, bir ordu ve her hangi bir toplumun bütünü adına söz söylemeye yetkili kişilerin bir araya gelip bir heyet teşkil etmesi hep birer "mele" demek olur. Ve önde gelen eşrafa "mele" denilmesi de bu yüzdendir. Yoksa önde gelen eşrafın birbiriyle didişme ve çekişmelerini ifade eden dağınıklık ve kopukluk hâli ve tek tek her birinin durumu "mele" tâbirinin anlamı dışında kalır. Bundan dolayı âyetin mânâsı "Sonra da Musa'yı âyetlerimiz ve mucizelerimizle yüklü olarak Firavun'a ve onun etrafında toplanıp halkın

¹³⁶ El-İsfahani, Ragıp, *müfredat*, s.473.

gözünü dolduran tantanalı heyetine peygamber olarak gönderdik." demek olur.¹³⁷

"قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ إِنِّي أُلْقِيَ إِلَيَّ كِتَابٌ كَرِيمٌ * إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * أَلَا تَعْلَمُونَ عَلَىَّ وَأَتُونِي مُسْلِمِينَ * قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُون"

"Sebe melikesi: **"Ey mele' (değerli danışmanlarım)! Bana, Bismillahirrahmanirrahim diye başlayan ve 'sakin bana karşı bas kaldırmayın ve teslim olarak gelin' diyen Süleyman'dan gönderilen önemli bir mektup bırakıldı" dedi. "Ey mele' (değerli danışmanlarım)! Vereceğim karar hakkında bana fikrinizi söyleyin; siz benim yanımda bulunmadıkça, bir iş hakkında kesin bir hüküm vermem" dedi.**"¹³⁸

Sebe melikesi Belkis, Hz. Süleyman (a.s.)'ın gönderdiği mektubu alınca kavminin eşrafını ve müsteşarını toplayarak bu söz hakkında onların da görüşlerini bildirmelerini talep etti. Bu da bize göstermektedir ki Sebe kraliçesi Belkis'in devlet yönetiminde görüşlerine müracaat ettiği bir müşavere heyeti vardır. İşte bu müşavere heyetine de mele' denmektedir.

Mele' kelimesinin müşavere heyeti manasına geldiği bir başka ayette şudur:

"وَقَالَ الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعَ سُنبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِن كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ"

"Nihayet (bir gün) **melik (hükümdar)** dedi ki: "Doğrusu ben (rüyamda) yedi semiz ineği, yedi zayıf (inek) in yediğini ve yedi yeşil başak ile (bir o kadar da) diğer kuru başakları gördüm. **Efendiler!** Eğer rüya ta'bir ediyorsanız, bana (bu) rüyamı açıklayın!"¹³⁹

Bu ayet-i kerime de görüldüğü gibi Mısır melikinin de ulema ve hukema sınıfından oluşan bir idare heyeti bulunmaktadır.

¹³⁷ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c.IV, s.90-92

¹³⁸ Neml suresi, (27): 29-32.

¹³⁹ Yusuf suresi, (12): 43.

2.2.1.4.)"Mele-i A'la" (Meleklerden oluşan yüce topluluk) Anlamında Mele':

"لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى وَيُقَذَّبُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ"

" (O şeytanlar artık) **Mele-i A'layı** dinleyemezler ve her taraftan kovularak taşlanırlar."¹⁴⁰

"مَا كَانَ لِي مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَأِ الْأَعْلَى إِذْ يَخْتَصِمُونَ"

"(Onlar Âdem hakkında) tartışırken benim o **Mele-i A'la** hakkında hiçbir bilgim yoktu."¹⁴¹

Zemahşeri, Mele-i A'la için; "meleklerdir. Çünkü onlar semavatta iskân ederler. Mele-i Esfel ise insanlar ve cinlerdir. Çünkü onlar yeryüzünün sakinleridirler", der.¹⁴² Yine İbn Abbas'ın (r.a.) melekler'in kâtipleridirler, onlar meleklerin eşrafıdır görüşünü zikreder.¹⁴³

İbrahim Hakkı el-Bursevi, Mele-i A'layı şöyle tefsir eder. "Mele-i A'la meleklerdir, onların ileri gelenleri ve kâtipleridirler. Göklerin en yükseklerinde iskân ettikleri için böyle yücelikle vasıflandırıldılar. İnsanlar ve cin güruhu ise yeryüzünde iskân ettikleri için mele-i esfel olarak isimlendirilmişlerdir."¹⁴⁴

Mele-i A'la hükümlerin verildiği makam, ileride olacak işlerin kesin şeklini aldığı ve tayin edildiği yer, ruh ve meleklerin dünyasıdır. Mele-i A'la üç kısımdır:

- 1) Birinci âleme dâhil olanlar. Bu zümredekileri Allah Teala (c.c.) zatına ait hayır işleri ve üstün nizamı için tutar. Bunlar daima hayır işlerine koşarlar.

¹⁴⁰ Saffat suresi, (37): 8.

¹⁴¹ S'ad suresi, (38): 69.

¹⁴² Ez-Zemahşeri, Mahmud, *el-Keşşaf*, c.IV, s.36.

¹⁴³ Ez-Zemahşeri, Mahmud, a.g.e., c.IV, s.36.

¹⁴⁴ El-Bursevi, İsmail Hakkı, *Ruhu'l Beyan* c.VII, s.449.

2) İkinci âleme dâhil olanlar ise hafif ve latiftirler. Bunlar yüce varlıklara feyz getirirler, insanları hayvani ve aşağılık duygulardan temizlerler.

3) Üçüncü âleme dâhil olanlar ise insani varlıklardır. Bunlar hakiki mü'minler ve yüce peygamberdirler. Mele-i A'laya bunlar salih amel ile dâhil olurlar. Beden denilen kafeste dahil olanların ruhları kurtulduğu vakit Mele-i A'laya yükselirler.

Kısacası, Mele-i A'lanın asıl görevi daima Allah u Telaya yönelmiş olarak hazır bulunmaktır. Ayrıca, Allah'ın (c.c.) halk nizamını gerçekleştirir ve onu överler, şeytanın kötü nizamının kötülüklerini açıklarlar ve bu düzenden nefret ederler. Bu meclislerde insanların dini ve dünyevi işleri düzenlenir, sıkıntıları, dertleri giderilir.

2.2.2.) Kur'an'da "mütref" Kavramı:

Milletlerin tarihleri incelendiği zaman onların kaderlerinde büyük rolleri olan ve insanlık tarihine yön veren üç grup göze çarpar. Bunlar: "Resuller ve O'nun yolundan giden yöneticiler"; "Du'afa" yani tebea, halk tabakası¹⁴⁵ ve üçüncü grup da Peygamberlerin karşısında yer alan mele'dir. Mele' sürekli peygamberlerin karşısında duran; o günün şartlarına göre gücü ve yetkiyi ellerinde bulunduran bir grup olarak görünmektedir. Peygamberlere karşı çıkma da önde giden ve kavimlerini de arkalarından götüren bu grupların, Kur'an'da bazı ayetlerde "bolluk ve bereketten şımarıp refaha dalarak azmış"¹⁴⁶ manasında "mütref" kelimesiyle de isimlendirilmiş olduğunu görüyoruz¹⁴⁷.

"وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِإِذْنِ اللَّهِ وَالْآخِرَةِ وَأَشْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا تَشْرَبُونَ"

¹⁴⁵ İbrahim suresi, (14): 21.

¹⁴⁶ İbnü'l-Manzur, *Lisanü'l-Arab*, c.IX, s.17; İsfahani, *Müfredat*, s.74; Komisyon, *Mu'cem*, c.I, s.159.

¹⁴⁷ Sebe' suresi, (34): 34; Hud suresi, (11): 116; İsra suresi, (17): 16; Mü'minun suresi, (23): 33, 64; Zuhuruf suresi, (43): 23.

*“Onun kavminden, inkâr edip ahirete kavuşmayı yalanlayan ve dünya hayatında kendilerine refah verdiğimiz **ileri gelenleri** ise şöyle dedi: “Bu sadece sizin gibi bir insandır; yemekte olduğunuzdan yiyor; içmekte olduğunuzdan içiyor.”¹⁴⁸*

Yukarıda verdiğimiz Mü'minun suresi 33. ayette geçen mele'nin özellikleri arasında, Allah'ın kendilerini 'refahtan azdırdığı' da anılmaktadır ki, bunun Kur'an diliyle ifadesi 'itraf'tır.

'Et-Ra-fe', 'nimet verip azdırdı, refahtan şımarttı' demektir.¹⁴⁹ Şirk toplumlarında mele' nimetle şımartılanlardandır; bu tür insanlara da 'nimetle şımartılıp azdırılmış' manasında 'mütref' denilir.

Kur'an'da şımarma yerinde şımartılma kullanılması, her şeyin Allah'ın şeriat-ı tekviniyesi, yani kâinatın ve insanlığın hayatı için koyduğu kanunlar çerçevesinde cereyan ettiği, Allah'ın meşietinin mutlak hâkim olduğu ve insan gibi, yaptıklarını da Allah'ın yarattığını belirtmek içindir.¹⁵⁰

Bir kavim içinde Allah'ın nimetlerinin adilane dağıtılmaması ve gayr-i meşru kazanç gibi yollarla bazıları, özellikle o kavme hükmedenler, aşırı oranda zenginliğe gark olurlar. Buna karşılık, toplumun büyük çoğunluğu ise yoksulluk içinde kalır. Aşırı ölçüde nimet sahibi olanlar, refahın verdiği gevşeklik ve ahireti unutmanın neticesinde her türlü ahlaksızlığı işlemeğe başlarlar.¹⁵¹

Seyyid Kutub'un diliyle “taşkın bir servet vücutta ki fazla enerji gibidir; onu bir yere kanalize etmek kaçınılmazdır. Bu servet bazen, kalbi fesada uğratan, bedeni yok eden bir lüks halini, bazen de şehvetler halini alır. Bu şehvetler, mala ihtiyacı bulunan başka bir kesimin, mal sahiplerinin gurur ve kibirlerini okşamak için ırzlarını satmaları, onların karşısında yaltaklanmaları veya kişiliklerini yok etmek suretiyle tatmin edilir. Büyük servet sahibini, taşan servetini harcayarak yer aramaktan başka bir şey ilgilendirmez. Ahlaksızlık ve buna bağlı olarak içki, kumar, uyuşturucu, fuhuş, köle ve kadın ticareti vs. gibi şeyler servetin bir yerde toplanmasından, başkalarını ondan mahrum

¹⁴⁸ Mü'minun suresi, (23): 33.

¹⁴⁹ Ez-Zebidi, a.g.e., c.VI, s.49; Asım Efendi, a.g.e., c.III, s.526.

¹⁵⁰ Ünal, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, s.370, İstanbul, 1986.

¹⁵¹ Ünal, Ali, a.g.e., s.371.

edip bir tarafta tekelleşmesinden ve bunun sonunda toplumdaki dengenin ortadan kalkmasından başka bir şeyin sonucu değildir.”¹⁵²

Seyyid Kutup’un bahsettiği bu durum, bütünüyle fısk’tır ve artık toplumda ki bu hal, o toplumun yıkılış ve helak oluş sebebidir:

"وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَرْنَاهَا تَدْمِيرًا"

*“Biz, bir ülkeyi helak etmek dilediğimiz zaman, oranın **mütreflerine** emrederiz, (Şeriat-ı Tekviniye’nin kanununda bir yönelişe geçerler ve), orada fısk yaparlar: böylece o ülke üzerine söz hak olur ve neticede orayı darmadağın ederiz.”*¹⁵³

Allah’ın bir kavmi helak etmek dilediği zaman ileri gelen zenginlerin, nimetle ve servetle şımarmış takımlarının fısk etmelerini emredeceği; onlar yoldan çıkınca da azabı hak ettikleri için o ülkeyi yıkıp harab edeceği bildirilmektedir. Allah’ın bir yasasını haber vermekte olan bu ayetin anlamı şudur: Allah bir ülkeyi suçsuz yere cezalandırmaz. Allah’ın cezalandıracağı ülke, ileri gelen zengin hâkim kesiminin yoldan çıktığı, azgınlık ve taşkınlık yaptığı ülkedir. Zengin şımarıklar, fısk ve fücra dalmak isteyince Allah onlara istediklerini yapma gücü verir. Allah’ın buyruğu, yani Allah’ın yasalarıyla bu varlıklı takım fısk, fücra, haksızlıklar yaparak azarlar, adaletten ayrılırlar. Fakat yaptıkları bu işler yavaş yavaş o ülkenin gerilemesine, yıkımına sebep olur. Çünkü zulüm, isyan ülkede karışıklıklara yol açar. Adalet, iyilik ise toplumu mutlu yapar, toplumsal hayatı düzenli, dengeli kılar.¹⁵⁴

“Mütrafin”, mal ve makam sahipleri olup yetkili kimselerdir¹⁵⁵. “Mütrafüha” bol nimet vermek anlamında ki itraf kökünden ism-i mef’ul’dür. “he” karye’ye raci zamirdir. “Mütrafüha” o ülkenin bol nimet verilen şımarık zenginleri anlamınadır.¹⁵⁶

¹⁵² Kutup, Seyyid, *İslam’da Sosyal Adalet*, çev. B.Eryarsoy, İst. 1980, s:181–182.

¹⁵³ İsra suresi, (17): 16.

¹⁵⁴ Ateş, Süleyman, a.g.e., c.V, s.206-207.

¹⁵⁵ Konyalı, Mehmet Vehbi, *Hulasatu’l-Beyan fi tefsiri’l-Kur’an*, Üçdal Neşriyat, 1979, İstanbul, c.XI, s.4523.

¹⁵⁶ Ateş, Süleyman, a.g.e., c.VII, s.258.

Mütreflerin çoğaldığı bir yere Allah'ın elçileri geldiğinde ilk karşı çıkanlar, bu mütrefler olur; çünkü rasullerin çağırdığı din, onların refah halini değiştirecek, vücutlarında ki taşkın enerjiyi boşalttıkları kaynaklar kuruyacak ve keyiflerince yaşadıkları hayatları sona erecektir."¹⁵⁷

"وَمَا أَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِّنْ نَّذِيرٍ إِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ"

"Biz şirke dalmış hangi ülkeye bir uyarıcı gönderdiysek mutlaka oranın **mütrefleri** (varlıkla şımarmış kimseleri); "biz sizin getirdiğiniz şeyi inkâr ediyoruz" derler"¹⁵⁸.

Kurtûbî (671/1272), Katâde (118/736)'den rivayetle, âyetlerde geçen "mütrafiha" kelimesini şöyle açıklıyor: "Beldenin zenginleri, idarecileri, zorbaları ve şerrin kumandanları; peygamberlere dediler ki: "Eğer Allah dinimiz ve faziletimizden razı olmasaydı bu bolluğu, bu zenginliği bize vermezdi"¹⁵⁹ Bu sözleri ile zenginliklerini, haklı ve doğru yolda olmalarına açık bir delilmiş gibi göstermek istiyorlar. Hâlbuki servetin asıl kaynağını ve sahibini unutanlar için zenginliğin, dalalet kaynağı olduğu, "Allah kullarına rızık bol bol verseydi, yeryüzünde muhakkak taşkınlık eder azarlardı"¹⁶⁰ âyeti kerimesinden anlaşıyor.

İbn Kesîr (774/1372) ise şöyle diyor: "Allah Teâlâ Rasûlünü teselli edip ve kendisinden önceki peygamberleri örnek almasını emrederek, şirke dalmış olan her memleketin; nimet, haşmet, servet ve riyaset sahipleri ile zorbaları, liderleri ve şerde önderlerinin gönderilen peygamberlere iman etmediklerini haber vermektedir.

İbn Kesîr bu âyetlerin tefsirinde şu hadisi nakleder: "Bize Kesîr... Ebû Hureyre'den nakletti ki Rasûlüllah (s.a.s) şöyle buyurmuş: "Muhakkak ki Allah Tealâ sizin şekillerinize ve mallarınıza bakmaz. Ancak ve ancak kalplerinize

¹⁵⁷ Ünal, Ali, a.g.e., s.371.

¹⁵⁸ Sebe suresi, (34): 34.

¹⁵⁹ Kurtubî, *el-Câmiu li Ahkâmi'l-Kurân*, Dimaşk 1374, c.XIV, s.305.

¹⁶⁰ Şura suresi, (42): 27.

ve amellerinize bakar" Müslim ve İbn Mâce Buharî, Kesîr kanalıyla Ca'fer İbn Burkân'dan nakleder"¹⁶¹.

"Mütrafin" rasullere her karşı çıkışlarında yeni bir bahane bulmuşlardır. Hâlbuki onların karşı çıkışları hep aynı endişeye dayanmıştır. O da ellerinden mallarının, servetlerinin, mevkilerinin, makamlarının gideceği korkusu. Çünkü bu inancın toplum arasında yerleşmesi halinde, gayri meşru yollarla edindikleri malların, lâıyk olmadıkları halde kullandıkları yetki ve imtiyazların, sahibi oldukları makamların asıl sahiplerine verileceğini çok iyi bilen mele' grubu, akla gelebilecek bütün metodları deneyip birçok bahaneler ileri sürecek uzun bir mücadeleyle girişmişlerdir. Çoğunun hayatına mal olan bu mücadelede çok ağır bir üslûp kullanmalarına, en acımasız işkencelere başvurmalarına rağmen peygamberler tebliğ ve irşadın gereği olan tatlı bir dille ikna edici deliller ortaya koyarak muhataplarının seviyesine inmekten daima kaçınmışlar, beşerî takatin üstünde bir sabırla daima hidayete ermeleri ümidini taşımışlardır.

"İşte Âd (kavmi)! Rablerinin ayetlerini bile bile inkâr ettiler ve peygamberlerine isyan edip (iman etmemekte) inatçı her zorbanın emrine uydular" ¹⁶²

*"Onun (Nuh'un) kavminden kâfir olan âhirete kavuşmayı yalanlayan ve dünya hayatında kendilerine **refah verdiğimiz (mutraflaştırdığımız)** ileri gelenler dediler ki: Bu, ancak sizin gibi bir insandır. Sizin yediğinizden yer ve sizin içtiğinizden içer. Eğer kendiniz gibi bir insana itaat ederseniz elbette hüsrana uğrayan kimseler olmuş olursunuz"* ¹⁶³.

Bu âyetlerde bahâne olarak Rasûlün bir insan olmasını gösterirken, aşağıdaki âyetlerde de atalarının izini takip edip onları taklid ettiklerini belirtmekte.

*"İşte böyle, senden önce de hangi memlekete bir uyarıcı gönderdiysek, mutlaka oranın **mütrefleri (varlıkla şımarmış kimseleri)**; biz babalarımızı bir ümmet(din) üzerinde bulduk, biz de onların izlerine*

¹⁶¹ İbn Kesir, *Hadislerle Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, (çev: B. Karlığa-B. Çetiner), İstanbul, 1986, c.XII, s.6661, 6663

¹⁶² Hud suresi, (11): 59.

¹⁶³ Mü'minun suresi, (23): 33-34.

uymaktayız" dediler. "Ben size babalarınızı, üzerinde bulduğunuzdan daha doğrusunu getirmiş olsam da (yine babalarınızın yoluna)mı? (uyacaksınız)" dedi. Dediler ki; "doğrusu biz (herşeye rağmen) seninle gönderileni tanımıyoruz"¹⁶⁴.

Burada, peygamberlere niçin hep kendi toplumlarında ileri gelen kimselerin, sermâye sahiplerinin muhâlefet ettikleri, atalarının dininin savunucuları olarak boy gösterdikleri, yine hep bu insanların Hakk'a karşı tavır alıp halkı peygamberlere karşı kışkırttıkları ve halkın cehâlet içinde yüzmesini arzulayıp, her türlü fitne ve fesadı çıkarttıkları noktasında biraz durulması ve dolayısıyla bunların nedenlerinin incelenmesinde yarar var. Tüm bu sorunların temelinde iki ana neden bulunmaktadır:

a) Zenginlik ve refah içinde yüzen insanlar, hak-batıl arasındaki mücadeleyle ilgilenmeyi akıllarının ucuna getirmeyecek kadar dünya meşgâlelerine dalmış kimselerdir. Dolayısıyla onlar, kendi çarpık mantıklarına göre böylesine basit sorunlarla zihinlerini yormayı istemezler. Zihnen ve bedenen tembelleşmişlerdir. Din hakkında pervasız bir tavır içindedirler. Çünkü mevcut sistemin yürürlükte kalması işlerine geldiği için, onlar yeni bir düzenin gerekliliğini asla düşünemezler bile.

Hak ve batıl nedir, adâlet ve zulüm ne anlama gelir, bunlar, onları pek ilgilendirmez.

b) Onlar, mevcut sistemin âdil olmayan değer ölçülerine göre zenginlik ve refah içinde olduklarından, sistemin yıkılmasını asla arzu etmezler. Onlar, Peygamberlerin öne sürdükleri düşüncelerin kabul görmesi ve yayılması sonucunda, mevcut sistemin sayesinde elde ettikleri makam ve mevkinin ellerinden alınacağını ve gayri meşrû mal ve servetlerine el konulacağını bilirler. İşte bundan ötürü, onlar peygamberlerin yaymaya çalıştıkları davanın en şiddetli muhalifleridirler.

Mütreflerin egemen olduğu toplumlar yozlaşmış toplumlardır. Bu toplumlarda Allah'ın emirleri göz ardı edildiği için fısk, fucûr her tarafa yayılmıştır. Yeryüzü fesada boğulmuştur. Geçmiş toplumlarda, bu tür

¹⁶⁴ Zuhruf suresi, (43): 23-24.

hastalıkların yayılması sünnetullah gereği o toplumların Allah Teâla tarafından helâk edilmelerine yol açıyordu. Kur'ân-ı Kerim'de bu tür kavimlere örnek olarak Ad, Semûd kavimleri Medyen halkı gibi örnekler sık sık hatırlatılmaktadır. Bu kavimlerin helâkına sebep teşkil eden en önemli şey, mütreflerin hâkimiyetidir:

*"Biz bir ülkeyi (dalmış bulundukları zulümleri yüzünden) helâk etmeği dilediğimiz zaman oranın **mütreflerine** (gönderdiğimiz Peygamberler vasıtası ile itaatı) emrederiz. Buna rağmen, orada fışk yaparlarsa o ülke üzerine (azâb) söz hak olur ve biz de orayı darmadağın ederiz"¹⁶⁵.*

*"Âzâbımızı hissettikleri zaman onlar, derhal oradan (kaçmak için hayvanlarını) mahmuzluyorlardı. (Boşuna) kaçmayın, (bol bol) verilip içinde şımartıldığınız (**mütrefleştığınız**) (nimetle) yurtlarınıza dönün, çünkü sorguya çekileceksiniz"¹⁶⁶.*

*"Nihayet biz onların refahtan şıarmış ileri gelenleri (**mütrefleri**)ni azab ile yakaladığımız zaman hemen feryada başlarlar. Bugün artık feryâd etmeyin, bize karşı size yardım olunmaz"¹⁶⁷.*

Allah'u Teâlâ, Vakıa sûresinde insanları; ashab-ı yemin (amel defterleri sağdan verilenler), ashab-ı şimâl (amel defterleri soldan verilenler) ve öncüler olarak üçe ayırmaktadır.

Kur'an: Mütrefleri, ashab-ı şimâl olarak Cehennemdeki durumlarını şöyle tasvir etmektedir.

*"Âşhab-ı şimâl (kitabı sol tarafından verilenler) ...Nedir o ashab-ı şimal (solun adamları)? Delikçiklere işleyen bir ateş ve kaynar su içinde, kara dumandan bir gölge altında ki ne serindir, ne de faydalı. Çünkü onlar bundan önce **mütrefler** idiler (varlık içinde şıarmışlardı). Büyük günahı işlemekte ısrar ediyorlardı. Ve diyorlardı ki: "Biz öldükten, toprak ve kemik yığını olduktan sonra, biz mi bir daha diriltileceğiz? Önceki atalarımız da mı?" De ki:*

¹⁶⁵ İsra suresi, (17): 16.

¹⁶⁶ Enbiya suresi, (21): 12-13.

¹⁶⁷ Mü'minun suresi, (23): 64-65.

*"Öncekiler de sonrakiler de belli bir günün muayyen bir vaktinde toplanacaklardır"*¹⁶⁸.

Günümüz kapitalist toplumlar bir hayli güçlü olduğu için, dünyaya mütrefler egemen olmuş gözükmektedir. "Mütref" kavramının günümüzdeki karşılığı sermayeyi ellerinde tutan kapitalistlerdir.

Kur'an-ı Kerim'de kapitalistlerin en belirgin örneği Karun'dur. Hz. Musa'nın; malında fakirlerin hakkı olduğu ve zekâtını vermesi gerektiğine dair ikazlarını dinlemeyen, en sonunda kibir ve inadın zirvesine varan Karun, O'nu inkâr ederek -Firavun ve mele'inin yaptığı gibi- Hz. Musa'yı sihirbaz ve sahtekârlıkla itham etmeye başlar. Sahibi olduğu muazzam servetin, Allah'ın bir lütfu olduğunu inkâr ederek bunu sadece kendi kabiliyeti ile elde ettiğini iddia eder. Bu haliyle kavmi içindeki çoğunluğun, Hz. Musa'ya iman ve itimadını sarsıp delâletin kaynağı haline gelen Karun, Musa (a.s)'ın ikazlarını dinlemediğinden, sarayı ve bütün serveti ile beraber yerin dibine batırılır.

Firavun, siyasî zulüm ve istibdadda bir sembol olduğu gibi; Karun da ekonomik istibdad ve ihtikârdaki bir semboldür. Bu suretle Karun kıssası, muhtekir bir kapitalistin kıssasıdır¹⁶⁹.

*"Karun, Mûsâ'nın kavminden idi. Onlara karşı azgınlık etti. Biz kendisine öyle hazineler vermiştik ki, onun anahtarlarını taşımak, güçlü bir topluluğa ağır geliyordu. Kavmi ona demişti ki: Şımarma, Allah şımaranları sevmez"*¹⁷⁰.

*"Bu (servet) bende bulunan bir bilgi sayesinde bana verildi, dedi. O (mağrur), bilmedi mi ki Allah, kendisinden önceki nesiller arasında kendisinden daha güçlü ve ondan daha çok cemaatı bulunan nice kimseleri helâk etmiştir. Suçlulara günahlarından sorulmaz"*¹⁷¹.

*"Nihayet Biz, onu da, evini barkını da yere batırdık, Allah'a karşı ona yardım edecek bir topluluğu olmadı. Kendi kendini (savunup) kurtaranlardan da değildi"*¹⁷².

¹⁶⁸ Vakıa suresi, (56): 41-50.

¹⁶⁹ Elmalılı, a.g.e.(1979 bas.), c.V, s.3755.

¹⁷⁰ Kasas suresi, (28): 76.

¹⁷¹ Kasas suresi, (28): 78.

¹⁷² Kasas suresi, (28): 81.

"Biz refah içinde şımarmış nice, şehri helâk ettik. İşte meskenleri onlardan sonra pek az oturulmuştur. Onlara hep biz varis olduk (hepsi bize kaldı)"¹⁷³.

¹⁷³ Kasas suresi, (28): 58.

İKİNCİ BÖLÜM

1.) TOPLUMSAL VE AHLAKİ BAKIMINDAN MELE' VE MÜTREF KAVRAMLARI:

Mele' kavramı yalnızca Allah Teala'nın göndermiş olduğu peygamberlerine karşı çıkan bir topluluk için kullanılmamıştır. Aynı zamanda peygamberin yanında yer alan insanlar için de kullanılmıştır. Zira bütün toplumlar kendi yapı ve karakterlerine göre mele' zümresinin ortaya çıkmasına müsaittir. Mesela, İslam toplumlarında âlim ve faziletli insanlar, sözü dinlenen ve toplumun ileri gelenler tabakasını oluştururlar. Müslümanlar her türlü problemlerini ve sıkıntılarını bu ileri gelenler tabakası vasıtasıyla halletmeye çalışırlar. Diğer toplumların mele' tabakası ise toplumun yapısına göre değişir.

“Kavminden dünya hayatında nimetten azdırdığımız, küfreden ve ahirete kavuşmayı yalanlayan mele’ : “Bu ancak sizin gibi bir beşerdir...”¹ ayeti kelimesiyle işaret edilen ve Kur'an'ı Kerim de birkaç kez tekrarlanan bir başka zümre daha vardır ki bu da “mütref” zümresidir. Kur'an'ı Kerim incelendiği zaman, bu zümreleri ortaya çıkaran toplum tiplerinin genelde refah seviyesi yüksek müşrik toplumlar olduğu görülür. Mele', mütref ilişkisi ya da birlikteliği genelde bu tür toplumlarda karşımıza çıkmaktadır. Bu zümreler aynı zamanda kavimlerinin helakinin müsebbibi olarak gösterilmektedir.² “Meliklerden (krallardan ve büyüklerden) refah içerisinde olanlardır.”³ tefsiri bu gerçeği te'yid etmektedir.

Türlü türlü yiyecekler, içecekler güzel meskenler ve üstün makamlar içinde olup şehvete dalmış fakat bununla beraber küfürlerinde ısrar eden⁴ bu zümrenin eşrafı ileri gelen zümre olduğuna dair Taberi, Katade'den naklen bir

¹ Mü'minun suresi, (23): 33.

² İsra suresi, (17): 33.

³ El-Meraği, a.g.e. , c.XV, s.21.

⁴ El-Meraği, a.g.e. , c.XXVII, s.142.

rivayette bulunur.⁵ Katade'nin "müşrik komutan ve reisleridir."⁶ nakli mütref zümresinin durumunun güzel bir izahıdır.

İçerisinde bulunduğu nimetlerin bolluğu ve refaha rağmen azgınlaşan bu insan tiplerinin türediği toplum yapılarının incelenmesi, her kavim ve çağda boy gösteren bu zümrenin anlaşılması açısından daha faydalı olacaktır.

Mesela, *"Onlardan önce nice nesilleri yok ettiğimizi görmediler mi? Onları, sizi yerleştirmedığımız bir şekilde yeryüzüne yerleştirmiş gökten bol yağmur yağdırmış, altlarından ırmaklar akıtmıştık. Fakat onları günahlarından ötürü yok ettik ve arkalarından başka nesiller yerleştirdik."*⁷ ayeti kerimesi, toplumların hem sosyal yapılarını ve hem de helaket sebeplerini açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Kısacası onlar, Allah'ın kendilerine türlü türlü nimetler vermesine karşılık onlar isyankârlık ve günahkârlık yolunu tercih etmişlerdir.

Yeryüzünün ilk müşrik kavmi Hz. Nuh (a.s.)'ın kavmidir. Bu kavmin başlıca Vedd, Süva, Yeğus, Yeuk, ve Nesr adlarında putları vardır. Hz Nuh'un kavmi ilahi akideden tamamıyla sapıtmış, kendi heva, çıkar ve iktidarlarına göre kurmuş oldukları sistemleri benimsemişlerdir. İşte bu beşeri sistem mele' ve mütref zümresinin ortaya çıktığı bir zümredir. Zira ortam buna oldukça müsaittir. Mevcut sistem şahsi menfaatler ve şahsi otoritelerin hâkimiyetinin sağlanması istikametinde meydana getirilmiş, hak ve hukuk insanların daha doğrusu malum kitlenin zevkine göre tespit edilmiştir.

Hz. Nuh'un kavmi helak edilince yeryüzüne Ad kavmi yerleştirilmiştir. Bu kavim de Suda, Sıda ve Hiba isimli üç puta tapmaktadır.⁸ Ad kavmi, Hz. Nuh'un kavminin yerine gelmiş olup onlardan daha güçlü ve nimetler içerisinde.⁹ Fakat ne yazık ki bu kavim de ilahi vahdet inancından uzaklaşmış, sapıklığı benimsemiş, ilahi davete "Allah'ın hakkında hiçbir delil

⁵ Et-Taberi, a.g.e. , c.XXVII, s.193.

⁶ Et-Taberi, a.g.e. , c.XXVII, s.193.

⁷ En'am suresi, (6): 6.

⁸ Et-Tabbara, *Abdul-Afif Maa'l-Enbiya*, çev. Harun Ü., s. 99.

⁹ Araf suresi, (7): 70.

indirmediği ve atalarının uydurduğu bir takım putlara” kul olma mücadelesi vererek karşı gelmiştir.

Semud kavmi, Allah’ın Ad kavminin yerine getirdiği, yeryüzünde yerleşmiş bir başka kavimdir. Çok çeşitli nimetler içerisinde yaşıyor olmalarına rağmen Allah’ın nimetlerini unutarak yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmışlar ve bozgunculuk yapan beyinsizlerin emirlerine tabi olmuşlardır.¹⁰ Bu kavmin sadece ilahi inancı bozulmamış aynı zamanda pek tabi olarak da sosyal yapısı da iflas etmiştir. Ölçüyü tam yapmayıp eksiltmiş ve insanlar arasında hakkın tam olarak verilmesini menetmişlerdir.¹¹ İlahi inanç sistemlerinden mahrum olarak kendi yaşam sistemlerini belirleyen bu insanlar, güçlünün haklılığını savundukları çarpık sistemleriyle yeryüzünde bozgunculuk yaparak karışıklık çıkarmışlardır.

Kavminin mütreflerinden olan Karun ise Hz. Musa (a.s)’ın kavmindendir. Onun öylesine serveti vardı ki hazinelerinin anahtarlarını güçlü bir topluluk zorlanarak taşıyordu.¹² Ancak Karun’u bu servet gururlandırmış, şımartmış ve nankörlüğe sürüklemiştir. Bu şımarıklıkla servetin verilmiş hikmetini inkâr etmiş “Bu servet ancak bende mevcut ilim sayesinde verildi” demiştir.¹³

Hz. Yunus (a.s)’ın kavmi Ninova ahalisidir. Ninova, Asur devletinin başşehri olmasının yanında o zaman doğu vilayetlerinin en zenginlerinden ve en büyüklerinden biridir. Rızkın bolluğu ve aşırı zenginlik; şehirde yaşayan halkı, günahlara ve helake götürücü fiilleri işlemeleri sebebiyle sapıklığa götürmüştür. Ninova halkı, bütün bunların yanında putlara tapmış ve Allah’a iman etmemiştir.¹⁴

Son peygamber, Hz. Muhammed (s.a.v.) zamanında Araplar Allah’a inanmakla beraber putlara da tapmışlardır. Allah inancı kalplerden silinmiş ve ahirete inanç yok olmuştur. Yıllar süren kan davaları, aile ve kabileleri birbirine düşürmüştür. Açlık ve geçim sıkıntıları bahane edilir ve bu yüzden

¹⁰ Araf suresi, (7): 74.

¹¹ Araf suresi, (7): 85, Şuara suresi, (26): 181–183.

¹² Kasas suresi, (28): 74.

¹³ Kasas suresi, (28): 76.

¹⁴ Et-Tabbara, a.g.e., s.393.

özellikle kız çocukları katledilirdi.¹⁵ Kız çocukları, ellerinden tutulup da su kuyularına, acımasızca bırakılır onların boğulup gitmelerine karşı duygusuz kalınırdı.¹⁶ Efendiler cariyelerini para kazanmak gerekçesiyle fuhşa zorlardı. Bu yüzden fuhuş son derece yaygın bir hal almıştı. Yalnız erkekler değil kadınlar da içkiye düşkünlüler. İnsanlar tavla, satranç vb. oyunlar ile kumar oynar, ailesini ve malını kumarda kaybederlerdi.¹⁷ Arap ülkesinde yabancı ve de zayıf kimse için namus, mal ve can güvenliği diye bir şey yoktu.

İçtimai yapıları bozulmuş bu Arap toplumları itikad açısından da helak olan diğer kavimler gibi sapıklığın, delaletin tam ortasıydılar. Şöyle ki; Cürhümleri Mekke'den sürüp çıkaracak Mekke'nin idaresini ele geçiren Amr b. Luhay aynı zamanda Kâbe kapıcılığı ve Kâbe bakıcılığı vazifelerini de üstlenmiştir. Her sözü itiraz edilmeden kabul edilir ve adeta dini hüküm olarak telakki edilir ve yerine getirilirdi. İşte bu Amr b. Luhay, Amalikalıların yardım ve medet umduğu putlardan bir tanesini, Hubel'i Mekke'ye getirip dikerek ona tapmalarını ve tazimde bulunmalarını halka emretti.¹⁸ Böylece tevhidi akideden uzak Arap ahalisi, her ihtiyaçları için ayrı bir put ihdas edecekleri, her eve bir put zihniyetini benimseyecekleri yeni bir sapıklığa saplanacaktı.

Sonuç olarak İlk müşrik toplum olarak bilinen Nuh (a.s)'ın kavminden, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in gönderilmiş olduğu Arap toplumuna kadar geçen toplumların hepsinde de tevhid akidesi yer yer geçerliliğini yitirmişti. Seyyid Kutup'un deyimiyle tevhid inancının geçerliliğini yitirdiği bir toplum cahiliyete dönmüştür.¹⁹ Çünkü artık bu toplumda tevhid akidesi zayıflamış, rububiyet çeşitli şekillerde zuhur edilen putlara verilmiştir. Bunun sonucu olarak da Allah'ın hükümlerinden başka hükümlerle hükmeden putlar veya insanları kendi emir ve buyruklarına boyun eğdirerek ilahlık taslayan sahte ilahlar türemiştir. Bunların isminin Amr b. Luhay olması, Nemrut, Fir'avun vb.

¹⁵ En'am suresi, (6): 151.

¹⁶ Köksal, M. Asım, *İslam Tarihi*, c.III, s.80.

¹⁷ Ez-Zemahşeri, a.g.e., c.I, s.359, et-Taberi, a.g.e., c.II, s.358.

¹⁸ İbn Hişam, *Es-Sire*, c.I, s.86.

¹⁹ Kutup, Seyyid, *Fi-Zilali'l-Kur'an* (çev. hey.), c.VII, s.47.

olması hiçbir şeyi değiştirmmez. İsimler çağlara göre değişiklik arz etmiştir, ancak zihniyet asla değişiklik göstermemiştir.

2.) MELE' VE MÜTREF GRUBUNU ORTAYA ÇIKARAN TOPLUM ŞEKİLLERİ:

"ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَظَلَمُوا بِهَا فَانظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ"

*"Onlardan sonra Musa'yı mucizelerimizle Fir'avn'a ve onun **ileri gelen adamlarına** gönderdik de onlara (o mu'cizelere olan inkârlarıyla nefislerine) zulmettiler. Fakat bak fesad çıkaranların akıbeti nasıl oldu!"²⁰*

Yukarıdaki ayet-i kerimede Hz. Musa (a.s.)'ın Fir'avn ve mele'ine gönderildiği zikredilmektedir. Acaba Hz. Musa (a.s) sadece Fir'avn ve devlet erkânına mı gönderilmiştir? Halk tabakası Hz. Musa (a.s.)'ın muhatabı değil miydi? Şayet muhatabı ise Fir'avn ve onun erkânın hassaten zikredilmesinin hikmeti nedir?

Gerek Hz. Nuh (a.s.)'ın²¹ gerekse Hz. Salih (a.s.)'ın²² ve diğer peygamberlerin kavimlerine tebliğde bulunmalarına hemen kavmin ileri gelenleri müdahale etmiş ve adeta rasullerin muhatabları olarak boy göstermişlerdir. İlahi risaletin tebliğ edildiği toplumlar, sırat-ı müstakim'den sapmış müşrik toplumlardır. Dolayısıyla halk tabakası çeşitli sebeplerle toplumun mele' zümresini oluşturan tabakaya körü körüne bağlanmış ve onların her sözünü katiyyen tabi olunacak emir telakki etmişlerdir. Bu yüzden bir topluluğa yöneltilen bir fikrin o toplulukta kabul görebilmesi için o topluluğun reisleri hedeflenmelidir; zira gerisi kolaydır.

Seyyid Kutub'un bu husustaki tespiti şöyledir: "İnsanlığın hayat problemleriyle az çok ilgilenen herkes bilir ki asıl mesele –ki beşeri düzenin iyiye ya da kötüye gitmesi buna bağlıdır- beşeri düzenin yönetilmesi ve bu düzene fiilen el koymuş yöneticiler meselesidir. Katar'ın makinistinin verdiği istikametten başka yöne hareket edemediği, yolcuların –ister istemez- aynı

²⁰ A'raf suresi, (7): 103, Yunus suresi, (10): 75, Zuhruf suresi, (43): 46.

²¹ A'raf suresi, (7): 59.

²² A'raf suresi, (7): 73.

istikamette yol aldıkları bilinmektedir. Bunun gibi insanlığın medeniyet katarı da medeniyete fiilen el koymuş idarecilerin verdiği istikametten başka yöne hareket edemez. İdareciler bir yön tayin ettiği zaman bütün insanlığın gideceği istikamet orasıdır. Yönetimde mutlak iktidar sahibidirler. Halk peşlerine takılmış, her şeyi onlardan beklemektedir. Düşünce ve kavramları oluşturacak, diledikleri kalıba sokacak vasıtalarla sahipler, sosyal nizamı ve fertleri karakterize eden ve ahlaki değerleri tespit eden merci burasıdır.”²³

İnsanlığın ilerlemesi veya gerilemesi toplumun güç ve yönetim mekanizmasını ellerinde bulunduranların zihniyetlerine bağlıdır. Bunun içindir ki mütref zümresinin hassaten zikredilmesi, beraberinde azgınlığı getiren nimetin bu zümreyi düşünceden taklide yönlendirmesinin alametidir.²⁴ Böylece adet cereyan etmekte, şüphesiz onların dışındakiler onların tebaasıdır. Avam ve ahmaklar yaptıklarında onları taklit ederler.²⁵ İlahi emir, kavmin bütününe yönelik olmakla beraber gaddarlar, reisler ve krallar olan mütref zümresi özellikle zikredilmiştir. Çünkü hitap onlarıdır. Geri kalan (avam tabakası ise) onlara tabidirler.²⁶

Mekke dönemi tebliğ faaliyetleri çerçevesinde Medine’ye gönderilen Mus’ab b. Umeyr (r.a.) Medinelilerin ulu kişilerinden olan kavminin seyyidi, en akıllılarından ve görüşüne itibar edilenlerinden olan Üseyd b. Hudayr’ı²⁷ İslam’a davet etmiştir. Onun bu çabası sırasında ayrıca kabilenin ileri geleni olan Sa’d b. Muaz’ı da irşad etmesi için tavsiye etmesi “Şayet o, size tabi olursa kavminden hiçbir kimse ona muhalefet etmez, ondan geri kalmaz.” şeklindeki beyanatı kavimlerin ileri gelenlerinin, halk üzerindeki tesirini ortaya koyması bakımından mühim bir vakiadır.

Hiz. Peygamber (s.a.v) komşu ülke halklarını İslam’a davet ederken direk onların yönetici tabakasına tebliğde bulunmuştur. Şöyle ki Habeşistan halkını şeriki olmayan tek Allah inancına davet ederken elçilerini Habeşistan

²³ Kutup, Seyyid, a.g.e., c.VI, s.144.

²⁴ El-Meraği, a.g.e., c.XXV, s.80.

²⁵ Vehbi, Konyalı Muhammed, *Hülasatü'l Beyan* (Osmanlıca basım), c.IX, s.26.

²⁶ El-Meragi, a.g.e., c.XV, s.26.

²⁷ İbn Sa’d, *Tabakat*, c.III, s.604.

Kralı Necaşı'ye göndermiştir.²⁸ Hakeza Mısır halkına tebliğ mektubunu halkı adına başkanları El-Mukavkıs'a göndermiştir.²⁹ “Şayet bundan kaçınacak olursan bütün kopt (Hristiyan Kipti)'ların günahı senin üzerinde toplanacaktır.”³⁰ ibaresi halkın, idareci kesimin tatbik edeceği bir kurala tabi oluşunun apaçık bir delilidir. Yine aynı gaye ile Bizans imparatoru Heraklius'a gönderilen mektupta da “Şayet bundan kaçınacak olursan tebea'nın günahları da senin üzerinde toplanacaktır.” uyarısı bulunmaktadır.³¹ İran hükümetinin başkanı Kisra'ya gönderilen İslam'a davet mektubunda da bu ibare bulunmaktadır.³²

Resulullah'ın (s.a.v) İslam'a davet mektuplarında iki mühim nokta dikkat çekmektedir. Birincisi, mektupların hükümetin lider kadrosuna yazılmış olması. Bu mele'nin fonksiyonunu ortaya koyar. İkincisi, şayet bu liderler davete olumsuz karşılıkta bulunurlarsa günahlarının da bu önde gelen tabaka üzerine olacağı uyarısı. Bu da lider-tebaa münasebeti açısından mühim bir gerçeğe işaret eder. Bu tebaa–lider ilişkisi daha doğrusu bağımlılığı, sosyal yapısı iflas etmiş, bütün dengeleri alt üst olmuş müşrik toplumlarda farklı bir durumda tezahür etmektedir. Zira bu tür toplumlarda avam tabakasına “Ben sizin en yüce rabbinizim.”³³ iddiasıyla kendisinden başka bir güç tanımayan, kendisini mutlak otorite gören, kendisi üzerinde başka bir otorite kabul etmeyen, tebaasına kendisini sevmeye ve itaat etmeye zorlayan bir zorbanın, bir zalimin yöneticiliği söz konusudur. Siyasi otoritede kendisinden daha üst bir makam tanımayan bu zümre maddi üretim araçlarını da kontrol altında tutmaktadırlar. İşte ekonomik yönden de halkına büyük bir baskı yapan bu zümre, aynı zamanda zihni üretim araçlarını da ellerinde bulundurlar. Siyasi tahakküm, ekonomik hayat ve zihni üretim araçları birbirlerine o kadar bağılılar ki, adeta birbirinin içine girmişlerdir. Gerçekleri anlayıp hakikati benimsemeye yeltenen bu insanlar hemen bu zümrenin boy hedefi haline

²⁸ Hamidullah, Muhammed, *İslam peygamberi* (Çev. Prof. Salih Tuğ), c.I, s.357.

²⁹ Hamidullah, Muhammed, a.g.e., c.I, s.333.

³⁰ Hamidullah, Muhammed, a.g.e., c.I, s.316.

³¹ Hamidullah, Muhammed, a.g.e., c.I, s.315.

³² Hamidullah, Muhammed, a.g.e., c.I, s.297.

³³ Naziat suresi, (79): 24.

gelirler. Avam, müstekbir zümresi izin vermeden inanma yetkisine bile sahip değildir. Zulüm, işkence ve istibdat beşiğinde yetişen halkın ruhu pısrıklaşır, şahsiyetleri zedelenir ve ahlakı bozulur. Zillet, korkaklık ve alçaklık ruhlarına siner. İnandık diyecek bir cesareti bile zor bulurlar. Daha işin başında “Ben sizin en yüce rabbinizim.” ültimatoma rağmen bu elit tabakanın otoritesini iptal edecek gerçek ilaha ibadet edecek olsalar “Ben izin vermeden inanmak ha!”, “Sizi hapse atarım”, “Ellerinizi ayaklarınızı çaprazlama keserim.” gibi tehditlere maruz kalırlar.

Tarihi hakikatler, liderliğin ve yönetim mekanizmasının ne kadar büyük bir ehemmiyete sahip olduğunu göstermektedir. İnsanlığın yönetimi ve organizatörlüğü, sapık ve inkârcı zümrenin elinde bulunduğu müddetçe yeryüzü anarşiden, zulümden ve zorbalıklardan beri olmayacaktır.

Gerek ilk müşrik toplum olan Hz. Nuh’un(a.s) kavminin sistemi, gerek Hz. Musa (a.s)’ın, gerek diğer peygamberlerin gönderilmiş olduğu toplumlarla Hz. Muhammed (s.a.v) efendimizin gönderilmiş olduğu toplumların sistemlerinin temel yapısı tıpatıp birbirine benzemektedir. Bu toplumlarda özgürlük, inanç ve yaşama hürriyetinden bahsedilmektedir. Veya günümüzün tabiriyle sözde demokrasi vardır. Ancak bu normal hayatta pratiğe asla aktarılamaz. Çünkü bunlar sadece ve sadece elit zümre içindir. Sadece onlar dilediği gibi yaşar, sınırsız ve ölçüsüz derecede servet sahibi olurlar. Halk ise görünüşte özgürdür ama onların müsaade ettiği ölçüde.

3.) MELE’ VE MÜTREF ZÜMRESİNİN İNANAN KİTLE İLE OLAN MÜCADELESİ:

Peygamberlerin risalet davasında en büyük düşmanları olan kodaman takımı, sadece peygamberleri yalanlayıp onlara iftira atmakla kalmamış, işi yokuşa sürerek mucize istemişler ve sonunda yine de inkârlarında sabit kalmışlardı.

Hz. Salih (a.s.)’ın kavminden bir grup iman etmiş ve bir grup da inkâr etmişti. Müstekbirler zümresinin saltanatından kendilerini kurtaranların âlemlerin rabbine davete icabet etmeleri bu zümrenin hiç de hoşuna

gitmiyordu. Bundan dolayı onların zihinlerini karıştırıp inançlarını zayıflatmak ve yok etmek istiyorlar ve *“Salih’in rabbi tarafından gönderildiğini gerçekten biliyor musunuz?”*³⁴ dediler.

Ülkenin iktidarlarını, güçlerini ve bütün ekonomik kaynaklarını elinde bulunduran bu zümreyi, zayıf olarak gördükleri avam tabakasının imanları tedirgin edebiliyor, *“Evet dediler, biz onunla ne gönderilmiş ise ona iman edenlerdensiniz.”*³⁵ teslimiyetine tahammül edemiyorlardı.

3.1.) MELE’ VE MÜTREF ZÜMRESİNİN TOPLUM ÜZERİNDEKİ FONKSİYONU:

Mele’ zümresi, Rasulleri beşeriyetle, yalancılıkla, sihirbazlıkla, delilik ve iktidar hırslılığı ile itham ederek hem risaletlerini inkâr etmişler ve hem de onları avam tabakası önünde küçük düşürmeye çalışmışlardır. Ancak yine de bu elçilere uyan, sözlerini dinleyen bir zümre daima varolagelmıştır. Lüksün, israfın, konforun, mevki ve makamın fıtratlarını bozmadığı fakir avam tabakası güçsüz, zayıf ve fakir insanların imanı nasıl oluyordu da iktidar ve saltanatları için tehlike olabiliyordu. Onlar üzerinde kurmuş oldukları propaganda saltanatına rağmen inanan zümreyi, inançlarından vazgeçirebilecek tek yol vardı. O da önce tehdit, sonra da işkence.

"قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا أَوْ لَنَعُودَنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ أُولَئِكَ نَكُنَّ كَارِهِينَ "

*“Ey Şuayb! Ya dinimize dönersiniz, ya da andolsun ki seni ve inananları seninle beraber kasabamızdan çıkarırız.” dediler.*³⁶

"قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنْ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا لَخَاسِرُونَ"

*“Milletinin inkâr eden ileri gelenleri “Şuayb’a uyarsanız, and olsun ki siz kaybedenlerdensiniz.”*³⁷

³⁴ A’raf suresi, (7): 75.

³⁵ A’raf suresi, (7): 75.

³⁶ A’raf suresi, (7): 88, Şuara suresi, (26): 49.

"وَلَيْنَ أَطَعْتُمْ بَشَرًا مِّثْلَكُمْ إِنَّكُمْ إِذَا لَخَاسِرُونَ"

*"Kendiniz gibi bir insana itaat ederseniz hüsrana uğrayacağınızda hiç şüphe yoktur."*³⁸

"Gerçekten, tıpkı kendiniz gibi bir beşere itaat ederseniz o takdirde siz, hiç şüphesiz, ziyandasınızdır." Hatırlatmaya gerek yoktur ki, insanın insana itaatini kayıtsız şartsız inkâr eden bu söz, haricilik ve anarşistlik davasıdır ve bir başkanın başkanlığı altında birleşmek zorundadır. Fakat kendi dünya hayatlarından ilerisini hiç hesaba almak istemeyen ihtilalci, inkârcı liderler, kendi garaz ve menfaatlerini elde etmek için hürriyet davası altında itaat esaslarını yıkarak milletlerin toplum düzenlerini yok etmekten zevk alırlar. Bunun gibi dünya hayatının refahı ile şımarmış ve ahirete ulaşmanın yalan olduğunu diline dolamış olan o kâfirlerde Allah'ın emriyle, peygambere itaat duygusunu kırmak için insanın insana meşru olan itaat esasını bir esirlik ve ziyan şeklinde göstererek kökünden baltalamaya çalışıyorlardı³⁹

"لَا قُطْعَنَ أَيْدِيكُمْ وَأَرْجُلُكُمْ مِّنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَأُصَلِّبَنَّكُمْ أَجْمَعِينَ"

*"Elbette ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra hepinizi (hurma dallarına) asacağım."*⁴⁰

Yeryüzünün büyükleri olmak veya olmamak meselesini iyi idrak eden zalimler ve diktatörler kalabalık yığınların, yönetimleri altında bulunan avamın karşısına dikilmişler ve bir taş katılığı içerisinde inananlara her türlü zulüm ve işkenceyi reva görmüşlerdir. Bu zulüm halkası "Kendiniz gibi bir insana itaat ederseniz hüsrana uğrayacağınızda hiç şüphe yoktur." diyen Nuh (a.s.)'ın kavminin inkârcı ileri gelenlerinden başlar. Güya Hz. Musa (a.s.)'ı mağlup etmeleri için medet umduğu kendisine "Eğer galip gelirsek, bize bir ecir var mı?"⁴¹ diye karşılık bekleyen sihirbazları Hz. Musa (a.s.)'a iman edince "Elbette ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra hepinizi

³⁷ A'raf suresi, (7): 90.

³⁸ Mü'minun suresi, (23): 34.

³⁹ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c.V, s.528.

⁴⁰ A'raf suresi, (7): 124.

⁴¹ Şuara suresi, (26): 41.

asacağım” şeklinde sürer gider.... Kısacası, hak batıl mücadelesi ta kıyamete kadar bütün çağlarda yürürlükte kalacaktır.

Lut (a.s.)’ın kavmi... Yeryüzünde hiçbir kavmin yapmadığı iğrenç bir fiilde bulunmuşlardır... Kendilerini Allah’a imana ve bu çirkin fiili terk etmeye davet için gönderilen peygamberlerine cevapları: “*Onları kasabanızdan çıkarın, güya onlar temizlenmek isteyen insanlarmış!*”⁴² Ey Lut! Bu sözlerinden vazgeçmezsen mutlaka kovulacaksın.”⁴³ olmuştur.

Yönetim sisteminde Allah’ın hükümlerinin yürürlükten kalkmış olduğu Mekke toplumu... Acıktıkları zaman yedikleri helvadan yapılmış taştan, ağaçtan ve insandan ibaret putlar... Ne yardım edilebilen, ne de yardım olunan⁴⁴, doğru yola çağırıcı duyamayacak⁴⁵, yürüyecek ayakları dahi⁴⁶ olmayan putlar küfrün, cahiliyenin bataklığına saplanmış ve biz bu putlara “bizi Allah’a yaklaştırsınlar diye ibadet ediyoruz”⁴⁷ diyen kör kavme mahşer günü “ Sizin bize ibadetinizde bizim haberimiz yoktu”⁴⁸ diyen putlara ibadet eden toplum...

Hz. Muhammed (s.a.v.) bu kavmi tek Allah inancına davet edince aşağılık adamlarını kışkırttılar, O’nu taşladılar, hakaret ettiler, yalancılıkla, şairlikle suçladılar. Ancak bütün bu küfür ve inatları uğruna vermiş oldukları mücadelelere rağmen ona insanlar inanmaktaydılar. Allah’ın (c.c.) sünneti elbette tecelli edecek, Allah nurunu tamamlayacaktı. Kâfirlerin hoşuna gitmese de. Kâfirler bütün güç ve iktidarlarını kullanmalarına rağmen imanlı insanlar safının gün geçtikçe çoğalmalarına mani olamamışlar, yapmış oldukları tüm propaganda ve tekliflerin faydasız olduklarını görmüşler ve son çare olarak önceki nesillerin zalimleri gibi zulüm ve işkenceye başvurmuşlardır.

Sosyal ve ekonomik boykot kararı alarak öldürölmek üzere, Peygamberimizin kendilerini teslim edilmesini istediler. Teslim edilinceye

⁴² Neml suresi, (27): 56.

⁴³ Şuara suresi, (26): 167.

⁴⁴ A’raf suresi, (7): 192.

⁴⁵ A’raf suresi, (7): 193.

⁴⁶ A’raf suresi, (7): 195.

⁴⁷ Zümer suresi, (39): 3.

⁴⁸ Yunus suresi, (10): 29.

kadar onlara acımama, onlara kız vermeme, onlardan kız almama, onlara bir şey satmama, onlardan bir şey satın almama, onlarla oturmama, onlarla görüşmeme, konuşmama⁴⁹ kararı aldılar. İşte bu kararlar çerçevesinde Haşimoğulları ile Muttaliboğullarını Şi'b denilen mevkide üç yıl kuşatıp kontrolleri altına aldılar. Onlara sıkı bir ekonomik ve sosyal ambargo uygulayarak çarşı, pazar ve şi'be giden bütün yolları kestiler, yiyecek ve giyecek gitmesini önlediler. Bu uygulama hangi çağda zuhur ederse etsin o bir cahili yöntemdir. Onlar için insanların yiyecek, içecek ve ilaç bulması önemli değildir. Önemli olan kendi sistemlerinin devamlılığıdır.

Ekonomik ve sosyal ambargo ile insanların iman etmesinin önüne geçemeyen Mekke müşrikleri bununla da yetinmeyerek zayıf, fakir ve güçsüz kimselere işkence ediyorlardı. Allah'ın sünnetinden olarak peygamberimize de kavminin, köle, cariye, fakir ve kimsesiz tabakası iman etmişti. Bunlardan Abdudaroğullarının cariyesi olan Zinnure Hatun, Ebu Cehil'in yaptığı zulüm ve işkenceler sonunda gözlerini kaybetmiştir.⁵⁰ Yine Zühre oğullarının cariyesi Ümmü Übeys Hatun, Nehdiyye Hatun ve ilk kadın şehide Sümeyye Hatun (r.a) Mekke müşriklerinin ağır işkencelerine maruz kalan Müslüman kadınlardır. Amir b. Füreyyhe, Hz. Ebu Bekir (r.a.) tarafından satın alınıp azad edilmişti.⁵¹ Müslümanlıktan vazgeçmesi için müşrikler ona ağır işkenceler yapmışlar ve hatta bazen Bilal-ı Habeşi ile beraber bir ipe bağlarlar işkence edecekleri yere kadar çocuklar çekerek götürürlerdi.

Bilal-ı Habeşi, Habbab b. Eret, Mikdat b. Amr, Suheyb b. Sinan, Yasir b. Amir, Ammar b. Yasir, ... ve nice zayıf, köle, kimsesiz imanlı kişiler... Hepsi Mekke'nin azılı müşrik liderlerinin zulüm ve işkencelerine maruz kalmıştı. Gerekçe, acıktıkları zaman yedikleri helva putlarına taştan, ağaçtan yapılmış putlara, putlaştırdıkları yönetim biçimine isyan. İman küfür savaşında inananların maruz kaldıkları bir şeydir bu sistem ve yönetime aykırılıktan dolayı zulüm ve işkenceye uğramak. Çağlar değişir, nesiller gelir geçer ama Allah'ın (c.c) hükümleriyle hükmetmekten yürürlükten kaldırıldığı

⁴⁹ İbn Sa'd, *Tabakat*, c.I, s.188, İbn İshak, İbn-i Hişam, *Sire*, c.I, s. 375.

⁵⁰ İbn Sad, a.g.e., c.III, s.230-231.

⁵¹ İbn İshak, İbn Hişam, *Sire*, c.I, s.340.

cahili sistemin bekası, iktidarlarının muhafazası adına, sistemlerinin birlik ve bütünlüğünün parçalanmasına yönelik faaliyette bulunmakla itham eder ve onlara akıl almaz, insanlık dışı muamelelerde bulunurlar. Küfrün mantığı budur ve asla değişmez. Ta ki Hakk galip gelip batıl zail oluncaya kadar.

3.2.) MELE' VE MÜTREF ZÜMRESİNİN ÖZELLİKLERİ:

Hak-Batıl mücadelesinin tarihi seyri içerisinde daima hak cephesine itirazda bulunan bu zümrenin özellikleri ayetlere bakarak ana hatlarıyla şöyle sayabiliriz:

1. Mele' kralın veya yöneticinin etrafındaki siyasi güç olup kraldan çok kralcıdırlar⁵².
2. Mele' ve yöneticileri birbirine bağlayan karşılıklı menfaatlerdir⁵³.
3. Yöneticiler ve mele' fesad ve zulümde birbirlerinin yardımcılarındırlar⁵⁴.
4. Bunlar müstekbir olmalarının yanı sıra refah ve mutluluk içinde yüzen şımarıklardır⁵⁵.
5. Geleneklerin ve var olan inançların savunucularıdırlar⁵⁶.
6. Peygamberleri büyücü, sihirbaz ve ona uyanları da ayak takımından kimseler olarak vasıflandırılır⁵⁷.
7. Peygamberleri sapıklar ve düzen bozucular olarak tanıtırlar⁵⁸.
8. İnsanlar üzerinde baskı ve zulüm yaparlar⁵⁹.

Mütref grubunun özellikleri ise ayetlerde ana hatlarıyla şöyledir:

1. Ahiretin varlığını inkâr ederler⁶⁰.

⁵² Hud suresi, (11): 97.

⁵³ A'raf suresi, (7): 113-114.

⁵⁴ Yunus suresi, (10): 75; bkz. Şuara suresi, (26): 34,38; A'raf suresi, (7): 127,141; Bakara suresi, (2): 49; İbrahim suresi, (14): 6; Kasas suresi, (28): 4.

⁵⁵ Mü'minun suresi, (23): 33.

⁵⁶ Sa'd suresi: (38): 6.

⁵⁷ A'raf suresi, (7): 109; Hud suresi, (11): 27.

⁵⁸ A'raf suresi, (7): 127; Mü'minun suresi, (23): 24; Yunus suresi, (10): 83.

⁵⁹ Yunus suresi, (10): 83.

⁶⁰ Mü'minun suresi, (23): 33.

2. Ayetlerden yüz çevirirler ve onlara inanmazlar⁶¹.
3. Hakk'ı (ilahî nizamı) ortadan kaldırmak için müşavere ve plan yaparlar.⁶²
4. Günah işlemekte ısrarlı olanlardır⁶³.
5. Peygamberlerine ilk defa karşı çıkan gruptandırırlar.⁶⁴
6. Atalarının izinden yürüdüklerini iddia edip, gelen vahiyleri atalarının dinini bozduğunu iddia ederler⁶⁵.
7. Kendilerini zengin kabul ederler⁶⁶.
8. Zalim ve suç işleyen toplulukturlar⁶⁷.
9. Peygamberlerin sizleri yönetmek ve size hâkim olmak istedikleri için yalan uydurduklarını ve onlara uyulması halinde hüsrana uğrayacaklarına dair insanlara telkinlerde bulunurlar⁶⁸.

3.3.) MELE' ZÜMRESİNİN PEYGAMBERLERE YÖNELİK İDDİA, İTHAM VE SUÇLAMALARI:

Kur'an'ı Kerim incelendiği zaman ne yeryüzünüm ilk müşrik kavmi olan Hz. Nuh (a.s)'ın kavmi ne de diğer kavimlerin Allah'ın varlığını inkâr etmedikleri görülür. Buna rağmen bu toplumların sapıklığından bahsedilir. İşte bu kavimlerinin sapıklıklarının temel sebebi, şirke bulaşmış, Allah'a başka eşler koşmuş ve Allah'la beraber bu şeriklere ibadet etmiş olmalarıdır. Fakat bu sapıklık onları kötülüklere sevk etmiştir. Nihayetinde toplumda zulüm, kargaşa ve anarşi önü alınamaz hale gelir. Neticede bu haldeki bütün kavimler aşağıların en aşağısına batıp gider. İşin bu raddeye geldiği anda Allah (c.c) yeryüzünün ıslahı ve ilahî nizamın tatbiki için bir ilahî fermanla beraber elçi gönderir. İşte bu elçilerin ilki Hz. Nuh (a.s)'dır. Hz. Nuh (a.s)

⁶¹ Bkz. Mü'minun suresi, (23): 66.

⁶² Bkz. Mü'minun suresi, (23): 67.

⁶³ Vakıa suresi, (56): 45-46.

⁶⁴ Sebe suresi, (34): 34.

⁶⁵ Zuhuruf suresi, (43): 23.

⁶⁶ Sebe suresi, (34): 35.

⁶⁷ Hud suresi, (11): 116.

⁶⁸ Mü'minun suresi, (23): 34.

Rabbinin emirlerini yaklaşık dokuzyüzelli yıl, içlerinde kaldığı kavmine tebliğ etmiştir. Bu silsile bizim peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v) efendimize kadar devam etmiştir. Şimdi de mele' zümresinin peygamberlere yönelik iddia, itham ve suçlamalarına bakalım.

3.3.1) Sapıklık ve Beyinsizlikle Suçlamaları:

Kur'an'da hemen hemen her peygamberin:

"لَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ"

"Hamd olsun ki, Nuh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. 'Dedi ki 'Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin için ondan başka bir ilah yoktur.'"⁶⁹ mealindeki davetine karşı çıkanlar, kavimlerinin mele'si dirler.

"قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِهِ إِنَّا لَنَرَاكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ"

"Kavminizden ileri gelen bir topluluk dedi ki: Şüphesiz biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz."⁷⁰

Mele' zümresi bizzat kendileri sapıklık içerisinde yüzen bir topluluk olmalarına rağmen kendilerini hidayete çağıran bir elçiyi sapıklıkla suçluyorlardı.

Öteden beri var olagelmiş bir ithamdır bu. "La ilahe illallah" kelimesinin anlamını onlar çok iyi bilmektedirler. Ancak ne yazık ki küfrü ve cehaleti bir ulvilik sayan bu zümre, "hâkimiyeti Allah'a vermeyi" kendi çıkarlarına ters bulmuştur. İşte bu yüzden "Ey kavmim..." tebliğini kendileri için bir tehlike olarak görmüşlerdir. Zira onlar mevcut sistem sayesinde makam ve mevki sahibi olmuşlardır. Bir tek ilaha ibadete davet, bir tek ilahın kâinatın Rabbi olduğu akidesini tebliğ, sahip oldukları makam ve mevkiinin ellerinden alınması, saltanatın hakiki sahibine verilmesi demektir. İşte bu korku içerisinde kalpleri kararmış, hakikati görmekten mahrum bu kabile, sapıklık ve

⁶⁹ A'raf suresi, (7): 59.

⁷⁰ A'raf suresi, (7): 60.

Hud (a.s)'a yönelttikleri itham gibi beyinsizlikle⁷¹ inanan zümreyi suçlamışlardır. "Sapıtanlar, sapıklığın zirvesine varırlar da doğru yolu göstereni sapıttı zannederler."⁷²

3.3.2.) Atalarının Dinini Değiştirmekle Suçlamaları:

" قَالُوا أَجِئْنَا لِنُعْبُدَ اللَّهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ "

"Dediler ki: 'Ya, demek sen, tek Allah' a kulluk edelim, atalarımızın taptıklarını bırakalım diye mi (bize) geldin? Eğer doğrulardan isen bizi tehdit ettiğin (o azabı) bize getir!"⁷³

"قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ"

"Dediler: "Ey Salih, bundan önce sen bizim içimizde ümit beslenir bir zat idin. Şimdi bizi atalarımız taptığı şeylere tapmamızdan sen bizi engelleyecek misin? Biz, doğrusunu istersen bizi davet ettiğin şeyden kuşkulandıran bir şüphe içindeyiz"⁷⁴.

"وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَا أَنْزَلَ اللَّهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ آبَاؤُنَا أُولَئِكَ كَانُوا فِي سَعِيرٍ"

"Onlara: "Allah'ın indirdiğine tabi olun!"dendiği zaman: "Hayır, biz atalarımızı neyin üzerinde bulduksa, onun ardınca gideriz." diyorlar. Ya şeytan onları cehennem azabına çağırıyor idiye de mi onlara uyacaklar?"⁷⁵

Tüm peygamberlerin karşılaştığı zihniyeti ortak iddialardandır bu; "Atalarımızı tapıyor bulduk. Bu tanrılar da ibadete layık. Şayet böyle olmasaydı atalarımız bunlara ibadet eder miydi? Onlara ibadet etmekten vazgeçmeyiz." Peygamberlerin getirdiği vahdet tebliğinin, asli gayesinin

⁷¹ A'raf suresi, (7): 65.

⁷² Kutub, Seyyid, a.g.e., c.VI, s121-122.

⁷³ A'raf suresi, (7): 70.

⁷⁴ Hud suresi, (11): 62.

⁷⁵ Lokman suresi, (31): 21.

kendilerini atalarının ibadet etmiş olduğu ilahlardan vazgeçirmek olduğunu biliyorlardı. Ama neden vazgeçirmeye çalıştıklarını bir an olsun düşünmüyorlardı. Bu atalar dini sadece ibadet açısından olmayıp iktisadi ve siyasi düzenleri atadan kalma sistemlere dayanmaktadır. Siyasi hâkimiyetlerinin ellerinden alınacağından korkuyorlardı.

Şuayb (a.s) 'ın kavmine şu şekilde seslendiğini görüyoruz:

"وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَأَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ أَشْيَاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ بَعْدَ إِصْلَاحِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ"

"Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı (gönderdik): "Ey kavmim, dedi, Allah'a kulluk edin, sizin O'ndan başka bir ilâhınız yoktur. Size Rabbinizden açık bir delil geldi: Ölçüyü ve tartıyı tam yapın, insanların eşyalarını eksik vermeyin, düzeltildikten sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmayın; eğer inanan (insan)lar iseniz, böylesi sizin için daha iyidir!"⁷⁶

İşte Şuayb (a.s)'ın kavminin atalarından miras aldığı bir sosyal sistem. Şuayb (a.s) kavmini, birbirlerinin eşyasını eksik vererek, bozgunculuk çıkararak ve ölçüyü tartıyı eksik yaparak zulme sebebiyet vermekten ruhlardaki ve vicdanlardaki sosyal bağları koparmaktan men ediyor. Sonra onun yerine daha hayırlı kazanç yolunu gösteriyor. İktidarlarına, saltanatlarına ve elde ettikleri yüksek refah seviyesine bu çark etmiş sistem sayesinde kavuşan yönetici elit tabakası elbette ki kurulu nizamlarının değişmesini istemeyecektir. Elçilerin, davetçilerinin yakın delillerine karşı kör taklide sıkı sıkıya sarılmışlardır.⁷⁷ Medyen halkının bu sakat zihniyeti bütün kavimlerde vardır.

"قَالُوا يَا شُعَيْبُ أَصْلَاتُكَ تَأْمُرُكَ أَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا أَوْ أَنْ نَفْعَلَ فِي أَمْوَالِنَا مَا نَشَاءُ إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ"

⁷⁶ A'raf suresi, (7): 85.

⁷⁷ Er-Razi, Fâhru'd-Din, *Mefatihü'l- Gayb*, c.IV, s.478.

“Ya Şuayb senin namazın mı, bize atalarımızın taptıklarını ve mallarımızı dilediğimiz gibi kullanmamızı men ediyor? Oysaki sen yumuşak huylusun ve akli başında bir adamsın”⁷⁸

Şuayb (a.s.)’ın kavmi onun tevhid inancına, hukuk ve ahlaka ilişkin bildirilerini doğrudan doğruya red ve inkâr edemedikleri için, özellikle dolaylı yoldan değersiz göstermek üzere bütün bunları onun kıldığı namaza bağlayarak, geçersiz ve değersiz göstermeye çalışıyorlar, onun peygamberliğiyle alay etmek üzere namazıyla alay ediyorlar.⁷⁹

O gün Medyen halkının ileri gelenleri Şuayb (a.s.)’dan namazını bir ibadet olarak sınırlamasını ve onun kendi inanç ve sosyal nizamları için bir tehlike oluşturmamasını istiyorlardı.

3.3.3.) Büyücülük Ve Sihirbazlıkla Suçlamaları:

Yeryüzünde bozgunculuk çıkaran azgın zümre, hak kendilerine tebliğ edilince işi yokuşa sürüp mucize istemişlerdi. Hz. Musa (a.s.)’ın mucizeleri karşısında yine inkârcı kâfir zümrenin inatları kalplerini mühürlemiş, basiretlerini perdelemiş olduğu için tavırları değişmemişti. Bu kez de âlemlerin Rabbinin elçisine “büyücü” dediler.

"قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ إِنَّ هَذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ"

*“Firavun kavmi içinden o **mele'**, (**Firavun'un danışma meclisi olan o topluluk, o özel heyet**) "bu her halde çok bilgiç, çok mahir bir sihirbazdır”⁸⁰.*

Gerek Fir’avn ve gerekse Firavun’un danışma meclisi olan o topluluk, özel heyet Âlemlerin Rabbine davet edilişlerinin ehemmiyetini iyice anlamışlardır. Ve hissediyorlardı ki Allah’ın hâkimiyetini kabullenmelerinin manası, kendilerinin hâkimiyetlerinin ellerinden alınması demektir.⁸¹ İşte bunun için işi yokuşa sürmüşler ve mucize istemişlerdir. Mucize karşısında

⁷⁸ Hud suresi, (11): 87.

⁷⁹ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c.IV, s.561.

⁸⁰ A’raf suresi, (7): 109, Şuara suresi, (26): 34.

⁸¹ Kutub, Seyyid, a.g.e.,c.VI, s.361.

“Âlemlerin Rabbine teslim oldum.” demek yerine “Apaçık bir sihirbazdır” diyerek yine hakkı kabule yanaşmamışlardır.

"قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ فِينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هَذَا أَتَنْهَانَا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَفِي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ"

“Semud kavminin liderleri daha önceleri “Sen bundan evvel umut beslenen bir zat idin...”⁸² dediği Salih (a.s.)’ada aynı ithamlarda bulunmuşlardı.

"قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ"

“Sen şüphesiz büyülenmiş birisin.”⁸³

Kavmine resul olarak gönderildiği vakte kadar kendisinde umut var olunan Salih (a.s.) onları hak daveti tebliğ edince “büyülenmiş” olmakla itham olunuyordu. Zira Salih (a.s.) onları kendisinden başka hiçbir ilah bulunmayan Allah’a ibadet etmeye çağırıyordu⁸⁴. Bu durum ise müstekbirlerin arzuları hilafına idi.

"...إِنَّكَ لَأَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ"

“...Muhakkak ki sen yumuşak huylu birisin.”⁸⁵ Medyen halkının Şuayb (a.s.) hakkındaki hükmüdür. Ancak ne var ki Şuayb (a.s.)’in onlara,

"وَالِى مَدْيَنَ أَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُمْ مِنْ إِلَهٍ غَيْرُهُ وَلَا تَنْفُسُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ ..."

“Medyenoğulları’na da kardeşleri Şuayb’ı peygamber olarak gönderdik.

Şuayb dedi ki; "Ey soydaşlarım, sadece Allah'a kulluk sununuz, O'ndan başka ilahınız yoktur. Bir şey ölçer ya da tartarken eksik ölçüp tartmayınız⁸⁶..." ilahi emrini tebliğ etmesiyle tüm kanatlar alt üst olmuş ve yumuşak huylu Şuayb (a.s.) bir anda büyülenmiş birisi oluvermiştir. Çünkü Şuayb (a.s.) onların sömürüye ve zulme dayalı sistemlerini iptal ediyor yerine

⁸² Hud suresi, (11): 62.

⁸³ Şuara suresi, (26): 153.

⁸⁴ Hud suresi, (11): 61, A’raf suresi, (7): 73.

⁸⁵ Hud suresi, (11): 87.

⁸⁶ Hud suresi, (11): 84-85.

ise adaleti getiriyordu. Bu durum servetlerinin üstüne serveti bu çarpık sistem vesilesiyle yığmış bulunan kodaman takımının işine gelmiyordu.

"فَقَتِلَ كَيْفَ قَدَرَ * ثُمَّ قَتِلَ كَيْفَ قَدَرَ * ثُمَّ نَظَرَ * ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَ * ثُمَّ أَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَ * فَقَالَ إِنَّ هَذَا إِلَا سِحْرٌ يُؤْتَرُ"

"Kahrolası ne biçim ölçü kurdu o. Yine kahrolası, nasıl ölçü yaptı o? Sonra baktı, sonra kaşlarını çattı, suratını astı. En son arka çevirdi ve büyüklü tasladı da "Bu dedi, rivayet edilen sihirden başkası değil."⁸⁷

Yukarıdaki ayetlerde düşünüp taşınarak Kur'an'a "büyü" (sihir) dediği anlatılan kişinin, Velid İbn Muğire el-Mahzumi olduğu rivayet edilir. Esasen Kur'an'a "büyü" diyen, yalnız bir kişi değil Kureyş'in tüm lider kadrosudur. Onların Kur'an'a "büyü", Hz. Muhammed'e de (s.a.v.) "büyücü" dedikleri, başka ayetlerde⁸⁸ de anlatılmaktadır.⁸⁹

"Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) Rabbinden almış olduğu "önce yakın akrabalarını uyar"⁹⁰ ilahi emrine binaen bütün akrabalarını Safa tepesine toplamış ve onlara ilahi emri tebliğe başlamıştı. "Söyleyin bakalım ben size şu dağın eteğinden veya şu vadiden, sizi yağmalamak isteyen bir takım atlinin çıkıvereceğini yahut akşama, sabaha düşman baskınına uğrayacağınızı haber verirsem beni tasdik eder, doğrular mısınız?" diye sordu. "Evet, seni tasdik eder, doğrularız! Çünkü seni doğru sözlü bulduk, senden hiçbir yalana rastlamış değiliz." dediler.⁹¹ Peygamber efendimizin ne Peygamberlik öncesinde ne de sonrasında yalanına şahit olmamışlardı. O davasından önce dahi "El-Emin" unvanını taşıyordu. Gariptir, bu unvanı ona daha sonra "sihirbaz, yalancı" diyecek olan kimseler vermişlerdi.

"...وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ"

⁸⁷ Müddesir suresi, (74): 19-24.

⁸⁸ bkz. Yunus suresi, (10):2, İsra suresi, (17) :47

⁸⁹ Ateş, Süleyman, a.g.e., c.X, s.150.

⁹⁰ Şuara suresi, (26): 214.

⁹¹ İbn Sa'd, a.g.e., c.I, s.200, et-Taberi, a.g.e., c.XXX, s.337, el-Kurtubi, a.g.e., c.XX, s.234.

“Kâfirler dediler ki: Sihirbaz bir yalancıdır.”⁹²

Ölçüp biçen kahrolası el-Velid (Kureyş’in müşrik liderlerinden) kininden dolayı Peygamber efendimize sihirbazlık ithamında bulunmuş ve gerekçe olarak da kişiyi ailesinden, evladından, kölesinden ayırıyor (!) olmasını göstermiştir.⁹³

Doğruluklarından zerre kadar şüphe etmedikleri bu insanların tevhid çağrılarına asla tahammül edemiyorlardı. Nizamın ve hâkimiyetin Allah’a terk edilmesi demek, kendilerinin hâkimiyetlerinin son bulması demektir. Kureyş’in ileri gelenleri işte bu noktada gerek direk ve gerekse de Hz. Peygamberimizin (s.a.v.) koruyucusu Ebu Talib vasıtasıyla anlaşma zemini aramışlardır. Hatta o kadar basitleşmişlerdir ki “Ya Muhammed bir yıl senin ilahına, bir yıl bizim ilahımıza ibadet edelim.” gibi gülünç tekliflerde bulunmuşlardı. Rasullerin risaletinden önceki emanetini, doğruluğunu, güzel hasletlerini ve bütün faziletlerini şüphesiz biliyorlardı.⁹⁴ Ancak buna rağmen risaletlerini inkâr ediyorlar ve onlara türlü türlü ithamlar yöneltiyorlardı. Sihirbazlık ve büyüculük ithamı bunlardan birisiydi.

3.3.4.) Bozgunculukla Suçlamaları:

“وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَدْرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَالْهَيْكَلُ...”

“Fir’avn milletin ileri gelenleri: Musa’yı ve milletini yeryüzünde bozgunculuk yapsınlar seni ve ilahlarını terk etsinler diye mi bırakacaksın? ... dediler.”⁹⁵

Firavun’un kavminden o mele’, o meclis üyeleri Musa’yı ve kavmini bırakacak mısın? Yani sihirbazları asıp kesip de Musa’yı ve kavmini, yani İsrailoğulları’nı bırakacak mısın ki, yeryüzünde fesat çıkarsınlar ve bırakacak mısın ki, o Musa, seni ve ilâhlarını terk etsin” dediler. Böyle diyerek Firavun’u Hz. Musa aleyhine körüklediler ve harekete geçirmek istediler. Bilindiği gibi, “Marife olarak zikir ve marife olarak tekrarda ikinci kişi

⁹² Sa’d suresi, (38): 4.

⁹³ El-Kurtubi, a.g.e., c.XIX, s.72-73.

⁹⁴ El-Kurtubi, a.g.e., c.XVIII,s.40, er-Razi, a.g.e., c.VI, s.295.

⁹⁵ A’raf suresi, (7): 127.

öncekinin aynıdır.” Kuralına göre, buradaki kelimesinin yukarıda zikri geçenin aynı olmasıdır. O halde Musa’nın cezalanmasını isteyenler, daha önce Musa hakkında: “Muhakkak ki, bu bilgili bir sihirbazdır.” Diyerek ona sihir isnad edenlerdir. Ayrıca “onu ve kardeşini beklet, toplayıcıları şehirlere gönder...” diyerek Firavun’u böyle bir tecrübe ve imtihana girmeye teşvik etmiş olan cemiyet erkânıdır. Aynı zamanda Firavun’un kavminden o mele’ gerçeğin açığa çıkmasına sebep olan önceki kararlarının sonucunu □öz ardı etmek için Firavun’dan fazla Firavunluk politikasına giriyorlar: Firavun’un damarına basarak, onu, Musa ve İsrailoğulları aleyhine tahrik ve teşvik etmeye başlıyorlar. “Şimdi sen sihirbazları kesip de işin başı olan Musa’yı ve kavmini memlekette bozgunculuk yapsınlar diye mi bırakacaksın? Hem onların çıkaracağı fesat, yalnızca Mısır halkı aleyhine olmayacak, daha ziyade senin aleyhine olacak, bu halkın, senin hakkındaki düşünce ve inancını bozacaklar, seni ve ilâhlarını terk edecekler, milli bütünlüğü ortadan kaldıracaklar. Hiç bunlar bırakılır mı?” dediler.⁹⁶

"وَقَالَ فِرْعَوْنُ دُرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ فِي الْأَرْضِ الْفَسَادَ"

*"Fir'avn: "Beni bırakın da Musa'yı öldüreyim. O Rabbine yalvara dursun. O'nun sizin dininizi değiştireceğinden veya yeryüzünde bozgun çıkaracağından korkuyorum."*⁹⁷

Hiz. Musa (a.s.) Fir'avn ve Mele' ine elçi olarak gönderildiği zaman yeryüzünde ilahi ahkâmın izleri silinmiş, zulüm ve işkence son safhaya varmış, insanlar çeşitli putlara tapmaktaydılar. Hiz. Musa yeryüzünde bozgunculuk çıkaran Fir'avn ve Mele' ini Allah'ın Rabliğine davet edince yine aynı bozguncular tarafından bozgunculukla suçlandı. Zira onların nazarında yeryüzünde bozgunculuk yapmak, tek başına Allah'ın Rububiyetine davet etmektir. Çünkü bu davet ile doğrudan doğruya Fir'avn idaresinin ve nizamın meşruiyeti ortadan kalkıyor. Şu halde onların kanaatine göre, böyle bir iddia idari nizamın devirmek, beşerin beşere Tanrılığı esasına dayanan sistemi yok etmek ve bunların yerine tanrılığın Allah'a ait olduğu, beşere tahsis

⁹⁶ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c.IV, s.112-113.

⁹⁷ Mü'min suresi, (40): 26.

edilmediği, İdeolojilerine zıt olan başka bir nizam inşa etmek yeryüzünde bozgunculuk demektir.⁹⁸

Bu zihniyet her çağda kendini göstermiştir. Bizim peygamberimiz de kişiyi ailesinden, evladından, kölesinden, ayırmakla⁹⁹ itham olunmuştu. Yine bir gün Kureyş eşrafı, Kâbe'nin Hicr diye anılan yerinde toplanarak Peygamberimizi konuşmaya başladılar. Onlar da Peygamber Efendimiz için "topluluğumuzu bölüp dağıttı"¹⁰⁰ diyorlardı.

Hiz. Peygamber (s.a.v.), Mus'ab bin Umeyr'i Medine halkını İslam'a davet için vazifelendirilmişti. Abdül-Eşhel oğulları kabilesinin reisleri olan Üseyd bin Hudayr ve Sa'd bin Muaz ise Mus'ab bin Umeyr'i zayıflarının inançlarını bozmakla itham etmişlerdi.¹⁰¹

3.3.5.) Beşer Olmakla Suçlamaları:

"فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا تَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا تَرَاكَ اتَّبَعَكَ... وَمَا نَرَى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ..."

*"Milletinin inkârcı ileri gelenleri: "senin ancak kendimiz gibi bir insan olduğunu görüyoruz..... Sizin bizden bir üstünlüğünüz de yoktur."*¹⁰²

"وَقَوْمٌ نُوْحٌ لَمَّا كَذَبُوا الرُّسُلَ أَغْرَقْنَاهُمْ وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ آيَةً وَأَعَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا أَلِيمًا"

*Şöyle dediler: "Bu ne biçim Peygamber ki yemek yer sokaklarda gezer? Ona beraberinde bulunup uyaran bir melek indirilseydi ya!"*¹⁰³

"Bu ne biçim peygamber ki yemek yer, sokaklarda gezer." Dediler. Haber verildiği üzere, Kureyş kabilesinden Rebia'nın iki oğlu Utbe ve Şeybe, Ebu Sufyân b. Harb, Nadr b. Haris, Ebu'l-Buhturî, Esved b. Muttalib, Zem'a b. Esved, Velîd b. Muğire, Ebu Cehil b. Hişâm, Abdullah b. Ebu Ümeyye, Ümeyye b. Half, As b. Vail, Nebih b. Haccac ile Münebbih b. Haccac

⁹⁸ Kutub, Seyyid, a.g.e., c.VI, s.217.

⁹⁹ El-Kurtubi, a.g.e., c.XIX, s.72, 73.

¹⁰⁰ İbn Hişam, *es-Sire*, c.I, s.308.

¹⁰¹ İbn Hişam, a.g.e., c.I, s.308.

¹⁰² Hud suresi, (11): 27.

¹⁰³ Furkan suresi, (25): 7.

toplanmışlar ve birbirlerine “Muhammed’e bir haber salın, kendisiyle bir konuşun, karşılıklı konuşarak tartışın ki, mazur olasınız (günah sizden gitsin) demişler ve bunun üzerine “Kavmin senin için toplandılar, seninle konuşmak istiyorlar” diye haber göndermişlerdi. Peygamber (s.a.v) geldi. “Ya Muhammed, biz senin hakkında mazur olalım (günah bizden gitsin) diye sana haber gönderdik. Şimdi bak! Sen eğer bu sözle mal istiyorsan, sana mallarımızdan mal toplarız ve eğer şeref istiyorsan seni Efendi tanırız, büyükleriz ve eğer mülk istiyorsan seni başımıza melik (kral) yaparız” dediler. Resulullah (s.a.v) buyurdu ki “Bende dediklerinizden hiçbirisi yok. Ben size getirdiğimi ne mallarınızı almak için, ne içinizde şeref için, ne de üzerinizde melik olmak için getirmedim. Fakat yüce Allah beni size bir elçi olarak gönderdi ve bana bir kitap indirdi ve size bir müjdeci ve korkutucu olmamı emretti, ben de size, rabbimin elçiliğini bildirip iyilikle öğüt verdim. Eğer siz getirdiğimi alırsanız o sizin dünya ve ahirette payınızdır ve eğer onu kabul etmeyip bana geri verirseniz, yüce Allah, benimle sizin aranızda hüküm verinceye kadar ben, yüce Allah’ın emrine sabrederim”. Bunun üzerine “Ya Muhammed! Dediler, Eğer vermek istediklerimizden hiçbir şey kabul etmeyeceksen o halde, kendin için Rabbinden iste: Yanında seni doğrulayacak ve senden bizi uzaklaştıracak bir melek göndersin. Hem iste de sana bağlar, bostanlar ve altından, gümüşten köşkler yapsın da seni çalışmadan kurtarsın; çünkü sen de bizim gibi çarşılarda dolaşıyor, geçimlik arıyorsun. Eğer sandığın gibi elçi isen o zaman üstünlüğünü ve Rabbinin yanındaki yerini anlarız” Buna karşı Resulullah “Hayır, ben size bunun için gönderilmedim. Yüce Allah beni bir müjdeci ve korkutucu olarak gönderdi” dedi. İşte bu âyetler bu sebeple indirildi¹⁰⁴.

Nuh (a.s.)’ın hak dine, Tevhid dinine irşad ettiği kavminin küfürde ısrar eden ileri gelenleri veya *“bizim gibi bir insandan başka bir şey değilsin.”*¹⁰⁵ Diyen Salih (a.s.)’ın kavminin liderleri... Ya da Mekke’nin müşrik liderleri...

Bu kıssaların dikkat ve ibretle okunması halinde küfrün mantığının hiç değişmediği müşahade edilecektir. Bu çark etmiş mantığa göre beşeriyet

¹⁰⁴ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, a.g.e., c. VI, s.55.

¹⁰⁵ Şuara suresi, (26): 153-154.

risalete manidir. Ağaç, taş, yıldız, güneş vs. gibi putların ilahlığını kabul edip onlara ibadet etmekte bir beis görmeyen bu beyinsiz takımı, kendilerine “Ey kavmim! Sizin için kendisinden başka ilah olmayan Allah’a ibadet edin” diyen kendi içlerinde bir beşerin risaletini bir türlü idrak edemiyorlardı. Yaratılış, suret ve cins itibarıyla kendileri gibi biri olduğunu¹⁰⁶ kastederek “Sen bir melek değilsin fakat sen bir beşersin”¹⁰⁷ diyorlardı. Bu onların bir cahilliğidir.¹⁰⁸ Beşer cinsinin risalete layık olacağını idrak edememek bu zümrenin zihinlerinde yer eden en büyük şüphedir. Her çağda kendilerine ulaşan ilahi çağrıya hemen bu noktadan saldırmışlardır. Bu hastalığa, bütün çağların elebaşı kâfirlerinde rastlanmaktadır. Beşerin risaletine taaccüp ediyorlar,¹⁰⁹ Senin nübüvvet ve itaat için bize karşı bir üstünlüğün yoktur derlerken¹¹⁰ kendilerinin nübüvvete daha layık olduğunu¹¹¹ kinayeli olarak söylemek istiyorlardı. Tevhid inancının yitirildiği itibar edilen değerlerin değiştiği bir toplumda zorba ve diktatörlerin düşünce mekanizması ancak bu kadar işler. Beşeri risaleti kabul etmemekle beraber kendilerinin risalete daha layık olduğunu ileri sürüyorlardı. Böylece kendi mantıksızlıklarını bir başka mantıksızlıkla iptal ediyorlardı.

Allah’ın beşeriyete kendi cinslerinden bir peygamber göndermesinin elbette ki büyük hikmetleri bulunmaktadır. Kendi içlerinden doğup, büyümüş olan bu zat onlarla aynı hisleri, aynı zevkleri, aynı acıları paylaşır, ihtiyaçlarını nasıl gidereceğini bilir. Onlara onların lisanı ile hitap eder, onlarla müşaverede bulunur. Kuran ahlakı ile ahlaklanmış resulleri anlayıp, emirler kendilerine tebliğ edilince hiç zorluk çekmeden kolayca benimserler.

Aslında bu bir bahanedir. Zalim idareciler bir yandan bu nasıl Peygamber ki yemek yer, çarşılarında dolaşır derken diğer yandan da “*bu Kuran iki kentten, büyük bir adama indirilmeli değil miydi?*”¹¹² gibisinden iddialar ileri sürmekteydiler. Bu da bize şunu göstermektedir. Bu zalim

¹⁰⁶ Et-Taberi, a.g.e., c.XII, s.27.

¹⁰⁷ El-Kasimi Muhammed Cemaleddin, *Mehasinut-Tevil*, c.IX, s.3428.

¹⁰⁸ El-Kurtubi, a.g.e., c.IX, s.22.

¹⁰⁹ el-Beydavi, *Mecmüt-Tefasir*, c.II, s.575.

¹¹⁰ el-Beydavi, *Mecmüt-Tefasir*, c.III, s.317.

¹¹¹ El-Alusi, es-Seyyid-Mahmud, *Ruhul-Meani*, III, 538, ez-Zemahşeri, a.g.e., c.II, s.388.

¹¹² Zuhuruf suresi, (43): 31.

idareciler kurmuş oldukları sistem üzerinde hiçbir otorite tahakkümünü asla kabule yanaşmazlar. Onları gurur, kibir, hasetleri hak davete icabet etmekten men eder.

Beşeriyeti risalete mani bularak beşeri evsafta hiçbir farkı, fazla bir meziyeti olmadığı halde peygamberlik davasıyla sizin üzerinize çıkmak, başınıza geçmek istiyor iddiasında iki mana gözetebilir, müşarun ileyhte alelade insanlardan fazla bir meziyet ve fazilet bulunmadığı iddiasıyla onu adi bir şahıs ve ehliyetsiz bir muhteris gibi göstermeye çalışmaktadır. Bu ise dünya mansıbı peşinde koşan ihtiraslı ve hasetli kişilerin ehliyetli hak erbabına karşı adetleridir.¹¹³ İkincisi, risalet davasını bütün insanlığın üzerine çıkarmak gibi fazla bir iddia farz etmek, risaleti beşer cinsinde bulunması mümkün olmayan bir fazilet davası halinde göstermektir.¹¹⁴

3.3.6.) Yalancılıkla suçlamaları:

”كَلَّمَا أَلْقَىٰ فِيهَا فَوْجٌ سَأَلَهُمْ خَزَنَتُهَا أَلَمْ يَأْتِكُمْ نَذِيرٌ* فَكَذَّبْنَا وَقُلْنَا مَا نَزَّلَ قَالُوا بَلَىٰ قَدْ جَاءَنَا نَذِيرٌ اللَّهُ مِن شَيْءٍ إِن أَنْتُمْ إِلَّا فِي ضَلَالٍ كَبِيرٍ“

“(Kâfirlerden) her guruh cehenneme atıldıkça bekçileri o kâfirlere soracaklar:’-Size bir uyarıcı (peygamber) gelmedi mi?’ Onlar da diyecekler ki: ‘Evet gerçekten bize uyarıcı (bir peygamber) geldi ama biz yalanladık ve ‘Allah hiçbir şey indirmemiştir, siz ancak büyük bir sapıklık içindesiniz.’ dedik.”¹¹⁵

Mele’ zümresinin en büyük endişesi kurulu düzenlerinin son bulması ve iktidarlarının ellerinden alınmasıdır. Nitekim onlar otoriter bir etkinliğe sahiptirler. İşte bu mevcut sistemi ve iktidarlarını muhafaza edebilmek için her türlü entrika ve hileye başvurulmuştur. Bu ithamlardan birisi de Rasullerin risalet davalarında yalancı oldukları iddiasıdır. Bu iddia yeryüzünün ilk müşrik kavminden günümüze kadar var olagelmıştır.

”... بَلْ نَطْنُكُمْ كَاذِبِينَ“

¹¹³ Yazır, Elmalılı M. Hamdi, *Hak Dini Kuran Dili*, c.V, s.3449.

¹¹⁴ Yazır, Elmalılı M.hamdi(1979 bas.), a.g.e., c.V, s.3449.

¹¹⁵ Mülk suresi, (67): 8-9.

“...’Biz sizi yalancı sayıyoruz’ (dediler)¹¹⁶.”

"قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَأَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ"

“Dediler ki; “Ey Nuh, bizimle didişip durdun, didişimde de çok ileri gittin. Eğer doğru sözlülerden isen tehdit ettiğin azabı başımıza getir”¹¹⁷

“...وَإِنِّي لَأَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِبِينَ”

“...Doğrusu onu yalancılardan sanıyorum” dedi.¹¹⁸

Firavun: "Ey ileri gelenler! Sizin için benden başka bir ilâh tanımıyorum. Ey Hâmân, haydi benim için çamur üzerine ateş yak (ve tuğla imal et), bana bir kule yap ki, Musa'nın ilâhına çıkayım; ama sanıyorum, o mutlaka yalan söyleyenlerdendir." dedi¹¹⁹.

Yani Âlemlerin Rabbi tarafından peygamberlik davasında yalancı olduğunu zannediyor ise de her ihtimale karşı sanki ilim ve irfan içerisinde bilfiil araştırma yaparak o yalanı meydana çıkaracak ve eğer onun ilahını bulursa, sanki onunda hakkından gelecekmiş gibi görünmek istiyor.

“...وَقَالَ الْكَافِرُونَ هَذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ”

“...Bu pek yalancı bir sihirbazdır.”¹²⁰

Elçilerin getirmiş olduğu “Allah’ın birliği” akidesi bu ileri gelenlerin işlerine gelmiyordu. Otoritelerine yönelik bir tehdit olarak görüyorlardı bunu. Rasullerin risalet iddiasından önceki emanetinin doğruluğunu güzel hasletlerini, bütün faziletini şüphesiz biliyorlardı. Fakat onların risaletini yine de inkâr ediyorlardı.¹²¹ “Evet! Seni, tasdik eder, doğrularız. Çünkü seni doğru sözlü bulduk, senden hiçbir yalana rastlamış değiliz”¹²² diyen Mekke ileri gelenleri, Peygamber Efendimiz’e risalet davası dolayısıyla, “Oyalayıcı bir sihirbazdır” demişlerdir.

¹¹⁶ Hud suresi, (11): 27.

¹¹⁷ Hud suresi, (11): 32.

¹¹⁸ Kasas suresi, (28): 38, Mü’min suresi, (40): 37.

¹¹⁹ Yazır, Elmalılı M.hamdi, a.g.e., c.VI, 187.

¹²⁰ Sa’d suresi, (38): 4.

¹²¹ El-Merağî, a.g.e., c.XVIII, s.40, er-Razi c.VI, s.295.

¹²² Et-Taberi, a.g.e., XXX, 337, el-Kurtubi, a.g.e., c.XX, s.234.

3.3.7.) Deli Olmakla Suçlamaları:

"إِنَّ هُوَ إِلَّا رَجُلٌ بِهِ جَنَّةٌ فْتَرَبَّصُوا بِهِ حَتَّى حِينٍ"

"...Bu yalnızca kendisinde delilik bulunan bir kimsedir. Öyle ise, bir süreye kadar ona katlanıp (durumu) gözetleyin bakalım."¹²³

"قَالَ إِنَّ رَسُولَكُمْ الَّذِي أُرْسِلَ إِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ"

"...(Firavun): 'Size gönderilen bu elçiniz mutlaka delidir.' dedi."¹²⁴

Firavun yine etrafındakilere hitaben herhalde size gönderilmiş olan elçiniz mutlaka deli, dedi. Bu suretle Resulünüz (elçiniz) demesi belli ki, bir alay oluyordu. İşte Firavunluk taslayanların hepsi de böyle Allah yolunun adamlarına deli derler, alay ederler¹²⁵.

"وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَارْكُوا إِلَهَتَنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ"

"Ve: "Biz hiçbir mecnun (deli) için ilahlarımızı terk eder miyiz? diyorlardı"¹²⁶."

Nuh (a.s.)'ın kavminin ileri gelenlerinin yöneltmiş olduğu bu itham, bütün kavimlerin reislerinin ileri sürmüştü olduğu bir ithamdır. Bu gerçek bizzat Kur'an'ı Kerimde zikredilmiştir. Şöyle ki, Allah Teala Zariyat suresi 52. ayetinde şöyle buyurmaktadır: "Onlardan önce de ne kadar peygamber geldiyse onlar hakkında da mutlaka bir sihirbazdır veya bir delidir dediler." Nuh (a.s.)'ın kavminin reisleri hiç şüphesiz O'nun delilikten beri ve aklen onların en üstünü, zihnen en kuvvetlisi olduğunu biliyorlardı¹²⁷ ama yine de delilik iddiasında bulunuyorlardı. Çünkü o onların arzu ve hevalarına ve hayat sistemlerine zıt olan şeyi getirmiştir.¹²⁸

Kendilerine verilecek, "dağın ardında mevzilenmiş ve ansızın baskın yapmaya hazırlanan ordu" haberine tereddütsüz inanacaklarını söyleyen

¹²³ Mü'minun suresi, (23): 25.

¹²⁴ Şuara suresi, (26): 27.

¹²⁵ Yazır, Elmalılı M.hamdi, a.g.e., c.VI, s.97-98.

¹²⁶ Saffat suresi, (37): 36; Yasin suresi (36): 69.

¹²⁷ Ez-Zemahşeri, a.g.e., c.III, s.195, el-Meraği, a.g.e. c.XVIII, s.40.

¹²⁸ Ez-Zemahşeri, a.g.e., c.III, s.195.

Kureyş’li liderler “eşi ve benzeri olmayan Allah’a ibadet edin” tebliğine şiddetle tepki göstermişlerdir. İşte Kureyş liderlerinin tutarsızlıklarını ortaya çıkaran bir iddiadır bu. Muhammedü’l-Emin diye vasıflandırdıkları peygamberlerini mecnunlukla suçlamaktalar. Bu şu demektir. Onlar Peygamberleri değil, Peygamberlik davasını kabullenemiyorlar. Başta Ebu Cehil olmak üzere bütün müşrik liderler Hz. Muhammed (s.a.v.)’in peygamber olduğunu biliyorlar fakat kibir, gurur, kin ve hasetlerinden dolayı kabul etmiyorlar.

"إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ * وَيَقُولُونَ إِنَّا لَنَارْكُوا آلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ"

“Onlara ‘Allah’tan başka ilah yoktur’ dediği zaman büyüklük tasarlardı. Ve: ‘Biz, hiçbir mecnun (deli) bir şair için biz ilahlarımızı mı terk eder miyiz?’ diyorlardı¹²⁹.”

Hulasa, bu müstekbir gürhün korktukları tek şey, liderlik ve servetlerinin elden çıkması idi.

3.3.8.) İlahi Davete ilk Uyan Kimselerin Basit Görüşlü Kişilerden Oluşması:

"فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا تَرَاكَ إِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا تَرَاكَ إِلَّا اتَّبَعَكَ إِلَّا الَّذِينَ هُمْ أَرَادُوا بِادْيِ الرَّأْيِ..."

“(Nuh (a.s.)’ın) Milletinin inkârcı ileri gelenleri: “Senin ancak kendimiz gibi bir insan olduğunu görüyoruz. Daha başlangıçta sana bizim ayak takımı dışında kimsenin uyduğunu görmüyoruz...”¹³⁰

Makam, mevki ve servetin vermiş olduğu şımarıklık ve gurura kapılarak Nuh (a.s.)’ı yalanlayan mele’ zümresinin ileriye sürdüğü iddialardan biri de ona tabi olanların basit görüşlü ve ayak takımına mensup olmalarıdır. Lüksün, servetin, makam ve mevkiinin tertemiz fitratlarını bozmadığı bu fakir zümreler daima ilahi daveti şüphesiz ve tereddütsüz olarak kabul etmişlerdir. İnkârcı zümre ise bunları sırf bu yüzden basit görüşlülükle suçlamıştır.

¹²⁹ Saffat suresi, (37): 35-36.

¹³⁰ Hud suresi, (11): 27.

Kendilerinin şerefli saydığı sosyete tabakasına mensup olmadıkları için de “ayak takımı” olarak nitelendirmişlerdir.

“Ayak takımı” olarak ifade ettikleri insanların Nuh (a.s.)’a tabi olmalarını ileri sürerek dediler ki: Şayet sen doğru olsaydın sana reziller tabi olmazdı.¹³¹ Basit görüşlülükten ve ayak takımına mensup olmalarından kasıt, onların mal ve makamlarının azlığı, meslek ve sanatlarının aşağılığıdır. Bu bir gurur ve kibir alametidir. Çünkü dinde yücelik mal ve makam yüksekliğiyle değildir. Peygamberler dünyayı terk ve ahireti dünyaya tercih için gönderildiler.¹³² Nasıl oluyor da dünyada mal azlığı risalete ayıp sayılıyor?

Nuh (a.s.)’ın kavminin ileri gelenlerinin inananları hakir görerek onları çevresinden uzaklaştırması isteği, asırlar sonra Hz. Muhammed (s.a.v.) kavminin ileri gelenleri tarafından da tekrarlanmıştır. Kureyşin eşrafı kibir, gurur ve hasetlerinden dolayı İslam davetini kabule yanaşmamışlardı. Peygamberimiz; Mescidi Haramda oturur fakir ve kimsesiz ashabından Ammar bin Yasir, Habbab bin Eret, Süheyb bin Sinan, Bilali Habeşi, Ebu Fukeyhe, Amir bin Fueyre ve benzerleri gelip Peygamberimizin yanına oturlurdı. Müşrikler de: “Eğer Muhammed’e gelen şeyde bir hayır olsaydı bunlar o hayra koşmakta bizi geçemezlerdi.” dediler. Peygamber Efendimize: “Sen bunları yanından kovarsan belki seninle oturur konuşuruz, belki de sana tabi oluruz.” dediler¹³³.

Gerek Hz. Nuh (a.s.)’ın ve gerekse Hz. Muhammed (s.a.v.)’in kavminin ileri gelenlerinin söyledikleri, bütün çağlar boyunca kâfirlerin söylediklerinin aynısıdır. Bu kâfir zümre inananları bayağılıkla, basitlikle, yüzeysellikle ve iman iddialarında samimi olmamakla, dini istismar etmekle itham ederler.

3.3.9.) Peygamberlerde Kendilerine Kıyasla Bir Üstünlük Ya da Bir Erdem Görmemeleri Ve Onlara Üstünlük Sağlama Arzuları:

¹³¹ Er-Razi, a.g.e., c.V, s.74.

¹³² Er-Razi, a.g.e., c.V, s.75.

¹³³ Et-Taberi, a.g.e., c.VII, s.200.

"فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هَذَا إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُرِيدُ أَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَأَنْزَلَ مَلَائِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهَذَا فِي آبَائِنَا الْأَوَّلِينَ"

*"Kavminin içinden **ileri gelen** inkârcı bir gurup (diğerlerine şöyle) dedi: "Bu dediler tıpkı sizin gibi bir insandan başka bir şey değildir. Size üstün ve hâkim olmak istiyor. Eğer Allah (peygamber göndermek) isteseydi, muhakkak ki bir melek gönderirdi. Biz geçmişteki atalarımızdan böyle bir şey duymadık¹³⁴."*

Bunun üzerine kavminden küfreden topluluk, yani göz dolduran kodamanlar topluluğu peygamberliği inkâr ederek halka karşı dedi ki: Bu ancak sizin gibi bir insan, üzerinize üstün ve hâkim olmak istiyor. Yani insanlık özelliği yönünden sizden hiçbir farkı, fazla bir özelliği ve üstünlüğü olmadığı halde, peygamberlik davası ile sizin üzerinize çıkmak, başınıza geçmek istiyor. Bu sözde iki mânâ gözetilebilir: Birincisi: Adı geçen peygamberde normal insanlardan fazla bir meziyet ve fazilet bulunmadığı iddiasıyla onu âdî bir şahıs ve ehliyetsiz bir ihtiras sahibi gibi göstermeye çalışmak ve bu şekilde onu sıkıntıya sokmak ki, dünyalık mevki peşinde koşan hırslı ve hasetçi kimselerin çoğunlukla ehliyet ve hak sahipleri kişilere karşı âdetleridir. İkincisi: Peygamberlik davasını bütün insanlığın üzerine çıkmak gibi fazla bir iddia zannetmek. Peygamberliği beşer cinsinde bulunması mümkün olmayan bir fazilet davası şeklinde göstermektir ki, Allah Teâlâ'yı yaratıklardan habersiz bir tabiat gibi zanneden Muattıla'nın veya Allah'ın mücerred ruhânilerden başkasına tebliğatta bulunamayacağını zanneden Sabîîlerin zanlarıdır. Onun için peygamber denildiği zaman böyleleri onda insanüstü bir özellik bulunması, yani insan cinsinin en yüksek bir ferdinde bile bulunmayan sırf ilâhî bir cevher ve kimlik bulunması gereğini iddia ederler. Hıristiyanların Hz. İsa'da ilâhî bir cevher bulunduğunu iddiaya kalkışmaları ve hatta Nastûrîlerin, biri ilâhlık biri insanlık diye iki cevher kabul etmelerine bile razı olmamaları o iddiaya mağlubiyetlerinin bir neticesidir. Zamanımızda birtakım Avrupalı yazarların Hz. Muhammed'in peygamberliğini

¹³⁴ Mü'minun suresi, (23): 24.

inkâr yönünde "Şüphe yok ki Hz. Muhammed, olağanüstü bir beşer, pek büyük bir zat, fakat insanlık üstü bir vücut değil, bunun kendisi de söylüyor 'Ben de sizin gibi ancak bir beşerim'¹³⁵ diyor." demeleri, yani ilâhlık davasında bulunmadığından dolayı Allah'ın peygamberinin peygamberliğini kabul etmek istememeleri de o zanna uyularak söylenmiş bir safsatadan başka bir şey değildir. Bu zanda bulunanlar veya bu şekilde safsata yapmak isteyenler bir insanın peygamberliği söz konusu olduğu zaman onu bütün insan cinsinin üstünde yüksek bir kimlik iddia ediyormuş gibi anlatırlar da onun bir ilâh veya bir melek olduğu kabul edilmedikçe Resul olduğu tasdik olunamazmış gibi gösterirler. İsrâ Sûresi'nde geçtiği gibi Resulullah'a karşı Kureyş müşriklerinin bir kısmı da bu safsatayı ileri sürmüşlerdi. Buna karşı burada bunun yanlış kaynağının yüce yaratıcıyı, yarattıklarından habersiz zannetmek küfrü olduğu ve Nûh (a.s.)'dan İsa'ya kadar gelen büyük peygamberlere karşı kâfirlerin de hep bunu söyleye geldikleri ve ilmen iknâ olmak istemeyen bütün o kâfirlerin sonunda peygamberliğin doğruluğu karşısında fiilen yok oldukları anlatılmıştır. Yani Nûh (a.s.)'ın peygamberliğine karşı kavminin kodaman kâfirleri demişti ki: "Bu ne olursa olsun sizin gibi bir beşerden başka bir şey değil, böyle iken insanlığın üzerine çıkmak insanlıktan daha yüksek olmak istiyor. Allah'tan peygamberlik dava ediyor, insandan Resul mü olur?" Gerçi âyetten ilk bakışta önceki mânâ hemen akla gelir Fakat daha sonra gelen bölümüne dikkat edilince de ikinci mânâ; yani insanın peygamberliğinin inkârı mânâsı daha açık görünür. Çünkü o kâfirler bunun arkasından şöyle delil getirmeye çalışıyorlar: Ve eğer Allah dileseydi elbette melâike indirirdi. Yani Allah insanlara elçi göndermek isteseydi yerdeki insandan değil, elbette gökyüzünden melekleri elçi yapar indirirdi de herkes ondan Allah'ın tebliğatını kendi alırdı. Buna "elbette" demeleri iki görüş açınsındandır. Bir kere batıl zanlarında Allah'ın beşerden birine tebliğat yapıp peygamberlik nimeti vermesini mümkün görmüyorlar. Allah, doğrudan doğruya cisim sahibi olanlara tesir edemez, zann ediyorlar. Hâlbuki bu şekildeki istidlâlde bir "müsâdere ale'l-matlûb" fesâdı (bir şeyi yine kendisiyle

¹³⁵ Kehf suresi, (18): 110.

delil göstermeye kalkışma yanılgısı) vardır. Yani delil davanın ayıdır. Bir de tabiat ve vücup bakış noktasına tutunarak demiş oluyorlar ki, eğer bazı kimselere melekleri indirmiş ise her ferde indirmesi gerekirdi, çünkü tabiat küllîdir. Bu yanlış zan da Allah'ın mutlak yaratıcı olduğunu inkârdır. İbrahim suresi'nde geçtiği üzere bu gibilere karşı peygamberler: *"Evet biz sizin gibi bir beşerden başkası değiliz. Fakat Allah nimetini kullarından dilediğine lutfeder"*¹³⁶ diye cevap vermişlerdi ki, burada da: *"Biz yaratmaktan gâfil değiliz"*¹³⁷ âyetiyle o yanlış zanları kökünden reddedilmiş ve nitekim En'âm Sûresi'nde *"Allah elçiliği kime vereceğini daha iyi bilir"*¹³⁸ buyurulmuştur. Fakat Allah'ın ilim ve iradesini bilmeyen ve kafaları tabiat, âdet ve taklitlerle devamlı dolmuş olan kâfirler dediler ki biz önceki atalarımızdan bunu işitmedik. Yani Nûh (a.s.)'ın dediğini, Allah'tan başka ilâh yoktur, kelâmını işitmemişler yahut bazılarının sözüne göre Nûh (a.s.) gibi peygamberlik iddia edeni işitmemişler, cehaletleri o kadar uzamış ki, peygamber cinsini duymamışlar. Bununla beraber bizce bunun melâike indirilmesine işaret olması ihtimali de vardır ki, melâike indirildiğini hiç işitmedik demiş olurlar. Ve bu mânâ, gösterdikleri bahanelerin çürüklüğünü anlatmış olması sebebiyle âyetin ahengine daha uygun gelir.¹³⁹

Kendilerini dünyevi kazanç ve menfaat peşinde tüketen bu zümre sanki iktidar ve egemenlik kendilerinin doğuştan hakkı imiş gibi Hak davetin elçilerini iktidar hırslılığı ile itham etmişlerdir. Dünya hayatının zahirine vakıf olan zümrenin değer yargılarına göre üstünlük mal, mülk, servet ve makama göredir. Halk üzerinde kurmuş oldukları zalimane otoritelerinin gölgesinde üstünlük ve şereflik ararlar. Maddi varlık ve servet bu insanların tabiatlarını bozmuş, doğru yolu görmelerine engel olmuş ve hak sözü dinlemez hale getirmiştir. Öyle ki servet sarhoşu olmuş, bu kişiler basit, değersiz şeyler ve dünyanın nimetleri ile oyalanarak ondan şan, şeref ve üstünlük arar

¹³⁶ İbrahim suresi, (14): 11.

¹³⁷ Mü'minun suresi, (23): 17.

¹³⁸ En'am suresi, (6): 124.

¹³⁹ Yazır, Elmalılı, M.hamdi, a.g.e., c.V, s.524-525.

olmuşlardır. Oysa insanların en hayırlısı, en üstünü Allah'tan en çok sakınanıdır.”¹⁴⁰

Refah içerisinde yüzenler ilahi davete “*Biz evlat ve mallar bakımından sizden daha üstünüz. Bu da Allah'ın bize olan muhabbetinin ve inayetinin delilidir. Bu bizim Allah katındaki kerametimizin ve O'nun bizden razı olmasının delilidir.*” şeklinde mukabelede bulundular.”¹⁴¹ Mal, servet ve makam ile şerefli olma... Bu söz onların cehaletinin göstergesidir. Çünkü Allah katında itibar edilen fazilet, iman ve itaat ile dir. Şeref ve riyaset ile değildir.¹⁴² Dünyevi servete sahip olan her devrin zenginlerinin cehaletidir bu. Zira bu insanların yanında insanların en şerefli servet ve makam sahibi olanlardır.

Mekke ahalisinden Velid b.Muğire: “Ben Kureyşlilerin seyyidi ve ulu kişisi olduğum halde, nasıl olur da vahiy bana değil de Muhammed'e iner?”¹⁴³ derken yine aynı mantığı sergilemektedir.

Bütün bunlardan anlıyoruz ki, siyasi ve iktisadi düzenlerinin ruhunda yeryüzünün hâkimleri olabilme zihniyeti yatan bu zümreyi elçilere uymaya mani olan en büyük amil, yeryüzünün en büyükleri olabilme fikridir ya da yeryüzünün en büyükleri olamama endişesidir.

¹⁴⁰ Hucurat suresi, (49): 13.

¹⁴¹ El-Merağî, a.g.e., c.XXII, s.88, el-Kurtubi, a.g.e., c.XIV, s.305.

¹⁴² Hazin, *Mecmûl-Tefasir*, c.III, s.317.

¹⁴³ İbn Hişam, *es-Sire*, c.I, s.387.

SONUÇ

Allahu Teala'nın (c.c.) insanoğluna inzal buyurduğu bütün dinler tevhid esasına dayanır. Bu akide vahiy ile beşeri sistemlerin mücadelelerinin başlangıç noktasıdır. Kur'an tevhid ve tevhid ile ilgili mesajın zihinlere yerleşmesini temin etmek için geçmiş ümmetlerin anlatımına ve Rabbani davanın öncüleri Rasullerin mücadelelerine geniş yer verir. Peygamberler yerleşik yapıyı ve onun yoldan çıkmış, fesada uğramış işleyişini açık bir dille eleştirmişlerdir. Fakat ilahi değerleri tebliğ etmekle görevli Allah'ın elçileri hemen her zaman ve dönemde karşılarında o toplumun önde gelenlerini mevcut dönemin muhafızları olarak bulmuşlardır. İşte mele' güruhu da bu muhafızlardandır.

Mele' güruhu çıkarları ve yerleşik düzen içindeki rolleriyle denk düştüğü için daima mevcut yapının ve düzenin daima yanında yer almışlardır. Nitekim geleneklerin ve kanunların onların lider konumda bulunmasında önemli yeri vardır. İşte mele' varlığını ve etkinliklerini tamamıyla bu geleneklere borçludur. Mevcut sistem içerisinde bu şekilde kendilerine sağlam bir yer, mal-mülk; servet ve mevki edinmiş olan mele', topluluğu ilerletmeyi değil, seçkin yöneticiliğini geliştirmeyi düşünür. Çünkü bu dayanışmayla haksız düzen korunmuş olur ve mevcut gidişata zarar verebilecek muhtemel müdahale önlenmiş olur.

Kur'an'ı Kerim'in anlatımı, andığı olaylar ve eylemler silsilesi içerisinde mele' kavramı sıkça kullanılır. Yaklaşık otuz ayette geçen mele' kavramı, Kur'an da genellikle toplumu etkileyip yönlendiren ve yöneticilere danışmanlık yapan kimseler için kullanılmıştır.

Aslında nötr bir kavram olan Mele' olumlu veya olumsuz bir anlam taşımamaktadır. Ancak Kur'an bu kavramı -bir iki ayet dışında- ayetlerin tamamında olumsuzluk içeren bir anlamda kullanmaktadır. Nitekim Kur'an, Müşrik toplumların önde gelenlerini, vahye karşı koymada halkı örgütleyenleri, peygamberlerin davetini boşa çıkarmak için her türlü fitneyi kullananları, şirk toplumlarını vahye karşı ayakta tutmaya çalışanları ve

bunun için organizatörlük yapanları, halka akıl ve yön verenleri, mele olarak tanımlamaktadır. Ayrıca Kur'an, bütün vahiylerle ilk itiraz edenlerin, Allah'ın dinine ilk karşı çıkanların daima mele' takımı olduğunu bildirmektedir.

Gelmiş geçmiş bütün toplumlarda ki mele' sınıfını oluşturanlar, Allah'ın mesajını ütopya olarak görmüşler ve vahye karşı çıkmışlardır. Onların karşı çıkışlarının gerçek nedeni ise vahyin sağlamak istediği adalettir; vahyin zulmü ortadan kaldırmak, insanları kula kul olmaktan kurtarmak amacıyla olmasıdır. Haksızlıkla, hırsızlıkla, haram ve günahla mal, mülk, mevki ve makam sahibi olanlar, vahiyle bunları yitireceklerini bildiklerinden vahye ve vahyi getirene karşı çıkmışlardır.

Bütün sistemlerde/toplumlarda siyasi ve ekonomik gücü elinde bulunduranların, bu gücü en iyi şekilde kullanmalarını sağlamada baş aktörlük yapanlar o sistemin mele'sidirler. Kur'an'ın, toplumun "ileri gelen istikbarda bulunan şımarık azgınları" olarak tanımladığı bu sınıf; bütün müşrik toplumlarda peygamberleri ilk reddeden kimseler olarak bildirilmektedir.

Mele'liğin sağladığı imkânlarla şımarıp azgınlaşan kimseleri Kur'an "nimetle şımartılıp azdırılmış" anlamına gelen "mütref" olarak tanımlamaktadır. Zengin ve servet sahibi olmak "mütref" kesimini hakka karşı duyarsızlaştırmış, pis işlere ve yanlış yollara sapmalarına sebep oluşturmuştur. Mütref kimseler, gayri meşru kazanç ve güçle; adil olmayan yöntemlerle başkalarına ait nimet ve hakları gasp ettiklerinden aşırı oranda servet ve imkân sahibi olmuşlardır. Bu imkânlar onları tekebbüre yöneltmiştir. Sonuçta da kendilerini üstün görme düşüncesi içerisinde servet sahibi olmanın onlara ayrıcalık sağladığına iyice inanmışlardır. Bu olumsuz ruh hali kendilerini zengin görüp müstağni saymaya mal ve oğullar sahibi oldular diye ahiretten sorumsuz olacakları zehabına götürmüştür.

Mele' ve mütref güruhu katı tutumları dünyaya düşkünlükleri insanları davetten alıkoyma ve daveti aksatmak için sarf ettikleri gayretleriyle tam bir olumsuzluk örneğidirler. Tıpkı mele'de olduğu gibi mütref liderlerde mevcut sistemin hâlihazırda ki sosyal ve siyasal düzenin yanında ve koruyucusudurlar. Menfaatlerinin devamı için toplumun diğer ileri kesimleriyle

gizli yahut açık bir dayanışma içerisindeyler. Kendileriyle birlikte diğer önemli ve nüfuzlu kimselerin çıkarlarını da temsil ederler.

Mütrefin zenginliği ile toplumun yönetimi birbirini tamamlamaktadır. Daha da ilerisi “zenginlikle yöneticilik” yekvücut olmuştur. Bu sebepten ötürü tıpkı diğer ileri gelen kesimler gibi mütref liderlerde mevcut düzenin devamı için her türlü fedakârlığı yapmışlardır.

Asırlar boyunca müfsid duyguların etkisine kendisini teslim eden insanın olumsuzlukları hep aynı şekilde tekerrür etmiştir. Ölçülü ve ilkelere göre kullanılmayan servet kalbi katılaştırır. İnsanın fıtratını bozup doğruya hakikate karşı duyarsızlaştırır. İşte kibirlenmenin aldatıcı seline kapılan bu insan hak yola giremez. Mütref güruh kendi istikballerini heba etmenin yanında başka birçok insanın da sapmasına yol açmıştır.

Bizce mele’ ve mütrefi kesin hatlarla birbirinden ayırmak mümkün değildir. Her ikisi de toplumun varlıklı servet sahibi ve eşraf takımıdır. Bu kesimler çıkarları ve çıkarlarının devamını sağlayan düzeni korumada kararlılık ve dayanışma içindedirler. Yerleşik düzenin temel unsurlarıdır. Ve liderden hemen sonra yönetimde yer alırlar. Çünkü çoğunluğun şikâyetçi olduğu bir düzen ancak bunlar sayesinde varlığını sürdürür.

Kur’an’ı Kerim’de mele’ ve mütref zümresinden bahseden surelerin hepsi de Mekki surelerdir. Bu hem İslam davetinin merhaleleri bakımından ve hem de iman küfür mücadelesinin temel nedenini ortaya koymak bakımından da önem arz eder. Mele’ ve mütref kavramlarının Medeni ayetlerde yer almayıp yalnızca Mekki ayetlerde kullanılması bizi şu sonuca götürür. Kur’an’ın itirazı servete ve zenginliğe, inançlı grup ve topluluklara değildir onun itirazı, Allah’ı inkâr edip, sermayeyi, güç ve iktidarı kötüye kullananlara yöneliktir.

Son olarak konuyla ilgili ayet ve hadislerin vermek istediği asıl mesaj şudur: İnsanları aşağılayan ve onlara baskı yapıcı tutumda olanlar sadece geçmiş dönemlerle sınırlı kalmayacaktır. Bu her zamanda karşılaşılabilecek bir insanlık sorunudur. Dolayısı ile Müslümanlarda, bu zümrelerle mücadelede geçmiş peygamberlerin ve Hz. Peygamber (s.a.v.)’in izlediği

yöntemi benimsemeli ve her türlü despotik anlayış ve tavra karşı bir mücadele ruhu geliştirmelidir.

KAYNAKÇA

- ABDULBAKİ, Muhammed Fuad,
 1994 **El-Mu'cemü'l-müfehres li elfâzi'l-Kur'an-ı Kerim**, Mısır.
- AHMED b. Hanbel,
 1992 **Müsned**, İstanbul.
- AKGÜL, Muhittin,
 1999 **Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber**, İzmir.
- ÂLUSİ, Şihabuddin Mahmûd,
 1997 **Rûhu'l-meânî fî tefsîri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-seb'i'l-mesânî**, Beyrut.
- ASIM Efendi,
 1305 **Mütercim Ebu'l Kemal Ahmed, Kamus Tercemesi** (I-IV), Cemal Efendi Matbaası, İstanbul.
- ASKERİ, el-Hasen b.Abdullah,
 1901 **Tashifatu'l-Muhaddisine fi Garibi'l-Hadis**, Mısır.
- ATAY, Hüseyin,
 1983 **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Anlamı**, Ankara.
- ATEŞ, Süleyman,
 1985 **Kur'an-ı Kerim ve Yüce Meali**, Ankara.
 1989 **Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri**, Yeni Ufuklar Neşriyat, Nümune Matbası, İstanbul.
- BAYRAKLI, Bayraktar,
 1995 **"İslam ve Millet Kavramı"**, Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi, Sayı:2, İstanbul.
- BİLGİSEVEN, Amiran Kurktan,
 1994 **Milliyetçilik ve İslamiyet**", Millet Gerçeği ve Laiklik, Aydınlar Ocağı Yayını, İstanbul.
- BROHMAN, Y.

- 1967 **El-Mu'cemu'l-Müfehres li Elfazi'l-Hadisi'n-Nebevi**,
Layden.
- BOZANLAR, Saadettin,
1992 **Kur'an'da Mele' Kavramı**, (Basılmamış Lisans Tezi)
Ankara.
- BUHARİ, Muhammed b. İsmail,
1315 **Cami'u's-Sahih I-IV.**, Mat. Amire, İstanbul.
- BURSEVİ, İsmail Hakkı,
1926 **Tefsiru Ruhi'l-Beyan**, İstanbul.
- CEVHERİ, İsmail b. Hammad,
1990 **es-Sihâh, Tâcü'lluğa ve sıhâhü'l-arabiyye**, Beyrut.
- CEZERİ, Muhammed b. Muhammed (İbn Esir),
1901 **en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis**, Mısır.
- ÇANTAY, Hasan Basri,
1967 **Kur'an-ı Hakim ve Meali Kerim**, İstanbul
- ÇELİK, Ömer
2001 **Kur'an'da Peygamberlere Karşıt Güçler**, Bursa.
1997 **Kur'an'a Göre Kur'an-ı Kerim ve Muhatapları**,
(Basılmamış doktora tezi), İstanbul.
- DEHLEVİ, Şah Veliyullah,
1990 **Huccetüllahi'l-bâliğa**, Lübnan
- DEVELİOĞLU, Ferit,
1980 **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Doğuş
Matbası, 4.Baskı, Ankara.
- EBU'L HÜSEYİN Mahmud b. Ahmed,
ts. **Tehzibu's-Sihah**, Mısır.
- EBUSSU'UD, Muhammed el-İmadi,
ts. **İrşadu'l-Akli's-Selim ila Mezaya'l-Kur'an'il-Kerim**, I-IX,
Kahire.
- EL-ENDELUSİ, Ebu Hayyan Muhammed b. Yusuf,

- 1397 **Tuhfetu'l-Erib bima fi'l-Kur'ani mine'l-Garib**, Bağdat, 1.bsk.
- 1328 **Bahru'l-Muhit**, I-VIII, Kahire.
- FERRA, Ebu Zekeriya Yahya b. Ziyad,
- 1980 **Meani'l-Kur'an(I-III), Alemü'l-Kütüb**, 2.Baskı, Beyrut.
- FİRUZABADİ, Muhammed b. Ya'kub,
- 1996 **el-Kâmûsu'l-muhît**, Beyrut.
- t.s. **Besairu Zevi't-Temyiz fi Letaifi'l-Kitabi'l-Aziz(I-VI)**, el-Mektebetü'l-İlmiyye, Beyrut.
- GEZGİN, Ali Galip,
- 2002 **Tefsirde Semantik Metod ve Kur'an'da "Kavm" Kelimesinin Semantik Analizi**, ötüken yay. , İstanbul.
- HALEFULLAH, Muhammed Ahmed,
- 1984 **Mefahimu Kur'aniyye, Alemü'l Marife**, Kuveyt.
- HAMİDULLAH, Muhammed,
- 1991 **İslam Peygamberi**, çev. Salih Tuğ, İstanbul.
- İBNU'L-ESİR, Muhammed el-Cezeri,
- 1963 **en-Nihaye fi Garibi'l-Hadis**, (tahk. Tahir Ahmed ez-Zavi, Mahmud Muhammed et-Tanahi), Daru İhyai'l-Kütübi'l-Arabiyye, 1. baskı, Kahire.
- İBN FARİS, Ahmed b. Zekeriya,
- 1972 **Mu'cemü Mekayisi'l-Luga**, (Tahk. Abdu's-Selam Muhammed Harun) 2. baskı, Mısır.
- İBN HACER,
- ts. **Tefsiru Garibi'l-Hadis**, mürettiben ale'l-Huruf, Beyrut.
- İBN İSHAK-İBN HİŞAM,
- 1972 **Siretu'n-Nebi**, Beyrut.
- İBN KESİR, Ebû'l-Fidâ İsmail,
- 1984 **Tefsiru'l-Kur'ani'l-azîm**, İstanbul.
- İBN KUTEYBE,

- 1981 **Te'vilu Müşkili'l-Kur'an**, (Neş. Ahmed Sakr), 3. Baskı, Beyrut.
- İBN MANZUR, Muhammed b. Mükerrrem,
1956 **Lisânü'l-Arab**, Beyrut.
- İBN SA'D, Muhammed,
1972 **Tabakatu'l-Kebir**, Beyrut.
- KADI' İYAD,
ts. **İkmalu'l-Mu'lim bi Fevaidi Müslim**, Nuruosmaniye ktb., no 1306, İstanbul.
- KASİMİ, Muhammed,
1957 **Cemalu'd-Din, Tefsiru'l Kasimi, el-Müsemma Mehasunu't-Te'vil**, Mısır
- KONYALI, Mehmet Vehbi,
1979 **Hulasatu'l-Beyan fi tefsiri'l-Kur'an**, Üçdal Neşriyat, İstanbul.
- KURTUBİ, Muhammed b. Ahmed,
1944 **el-Câmi' li ahkami'l-Kur'an**, Mısır.
- KUTUB, Seyyid,
1980 **İslam'da Sosyal Adalet**, çev. B. Eryarsoy, İstanbul.
1988 **Fî Zılâli'l-Kur'an**, Kahire.
- LEWİS, Bernard,
1992 **İslam'ın Siyasal Dili**, (çev. Fatih Yaşar), Rey Yayıncılık, İstanbul.
- MUHAMMED ESED,
1993 **The Message of the Qur'an**, Dar-Al-Andalus, Gıbraltar.
- MUKATİL, b. Süleyman,
1395 **el-eşbah ve 'n-Nezair**, Tahk: A.M. Şahate, Kahire.
ts. **Tefsiru'l-Kur'an**, Eski eserler ktb. Hüseyin Çelebi kısmı, No 27, Bursa.
- MERAĞİ, Ahmed Mustafa,

- 1953 **Tefsiru'l-Meraği**, Mısır.
MEVDUDİ, Ebul Alâ,
- 1991 **Tefhimu'l-Kur'an** , terc.:Heyet ,İstanbul.
NESEFİ, Ebu'l-Berakat, Abdullah b. Ahmed. B. Muhammed,
ts. **Medariku't-Tenzil ve Hakaiku't-Tevil**, I-V, Mısır.
NİSABURİ, el-Kuşeyri, Müslüm b.Haccac,
1972 **Sahihu Müslim**, I-VIII, Beyrut.
RAGİP el-İsfehanî,
- 1318 **Müfredât fi Garibi'l-Kur'an**, Mısır.
SEZEN, Yümni,
- 1994 **İslam Sosyolojisine Giriş**, Turan Kültür Vakfı, İstanbul.
SUYUTİ, Celaledin Abdurrahman b. Ebi Bekr,
ts. **Lübabu'n-Nukul fi ESbabı'n-Nüzul**, Çağrı yay. İstanbul.
ÖZSOY, Ömer,
- 1999 **Sünnetullah**, Fecr yay. , 2.baskı, Ankara.
TABERİ, Muhammed b. Cerîr,
- 1954 **Câmiu'l-beyân an te'vili âyi'l-Kur'an**, Mısır.
TABBARA, Afif Abdülfettah,
- 1985 **Kuran'da Peygamberler ve Peygamberimiz**,
mütercimler, A.Rıza Temel, Yahya Aklın, Gonca yayınevi,
İstanbul,.
- TEHANEVİ, Muhammed Ali b. Ali,
1984 **Keşşafu Istılahatı'l-Fünun(I-II)**, İstanbul.
TOPALOĞLU, Bekir
- 1977 **Arapça Türkçe Yeni Kamus**, İstanbul.
TÜZÜNER, Abdullah Atıf,
- 1970 **Kur'an-ı Kerim ve Türkçe Meali**, İstanbul.
ÜNAL, Ali,
- 1986 **Kur'an'da Temel Kavramlar**, İstanbul.
VAHİDİ, Ebulhasen Ali b. Muhammed en-Nisaburi,

- 1387 **Esbabu'n-Nüzul**, 2.baskı, 1387.
 VEHBİ, Konya'lı Muhammed,
- 1923 **Hulasatu'l Beyan fi Tefsiri'l-Kur'an**, İstanbul.
 YAZIR, Elmalılı M. Hamdi,
- 1979 **Hak Dini Kur'an Dili**, İstanbul.
- 1997 **Hak Dini Kur'an Dili**, Zaman yay., İstanbul.
 YILDIRIM, Suat,
- 1998 **Kur'an-ı Hakim ve Açıklamalı Meâli**, İstanbul.
 ZEBİDİ, Muhammed Murtazâ,
- 1306 **Şerhu'l-Kâmûs el-Müsemma Tacu'l-Arus**, Mısır.
 ZEMAHŞERİ, Mahmud b. Ömer,
- 1947 **el-Keşşâf an hakâiki ğavâmidi't-tenzîl**, Beyrut.

ÖZET

Mele', 'bir görüş üzerinde birleşmiş topluluk'; 'mütref' ise 'nimetle şımartılıp azdırılmış' demektir. 'mele' kelimesi nötr bir kavram olup, olumlu veya olumsuz bir değer taşımaz. Kur'an'da bu kavram daha çok müşrik toplumların önde gelen ve mü'minlere işkence ve karşı koyuşta ileri giden önderleri için kullanıldığını görüyoruz.

Toplum içinde 'göz dolduran, büyük görülen' kişiler vardır ki bunlara daha çok bugün ki dilde 'ileri gelenler' denmektedir. Şirk toplumlarında 'mele' nimetle şımartılanlardandır. Resuller söz gelimi Fir'avun gibi hükümdarlara ve aynı zamanda çevrelerinde de bulunan mele'ye de gönderilmişlerdir. Çünkü onlar, bir bakıma belki hükümdarlardan daha yetkilidirler ve önderi bulundukları şirk sistemini korumada en ileri gidenlerdir. Allah'ın elçileri geldiğinde ilk karşı çıkan bu mele' ve mütref güruhu olmuştur.

Dolayısıyla bu toplumsal kavramların ihmal edilmeden incelenmesi gerekir. Bu çalışmada bu iki kavram, çeşitli yönlerden analiz edilmiş ve kavramların toplumsal açıdan tahlili ortaya konulmuştur.

Sonuç olarak, İctimai hayat içerisinde "ileri gelenler" topluluğunun teb'a üzerindeki etkisi, bunun yanında ilahi azab veya cezanın gelmesi yönüyle, toplumun dengesini ve yapısını doğrudan etkileyen önemli karar aşamalarının alındığı bu sosyal grubu iyi anlamak gerekir.

ABSTRACT

Mele' means a group united on an opinion, and Mütref means a group spoiled and inflamed by boon. The word of Mele' is a neutral concept. Nevertheless, it has not any positive or negative concept. We see that it used for people who led their polytheist society and tortured to muslim people.

There are some people who are esteemed highly by their community. They are called dignitary. In polytheism society, Mele' is spoiled people by boon. Prophets were sent to Mele' around them as well. Because in one way Mele' may be more authorized than their sovereigns. They are first considered people at protecting system of polytheism. When God's prophets came firstly, Mele' and Mütref protested them. Consequently, this social concept should be observed without to neglect them. These two concepts were analyzed from various aspects and their social analysis was exhibited.

In conclusion, it is necessary to understand the effect of notables on public in social life.